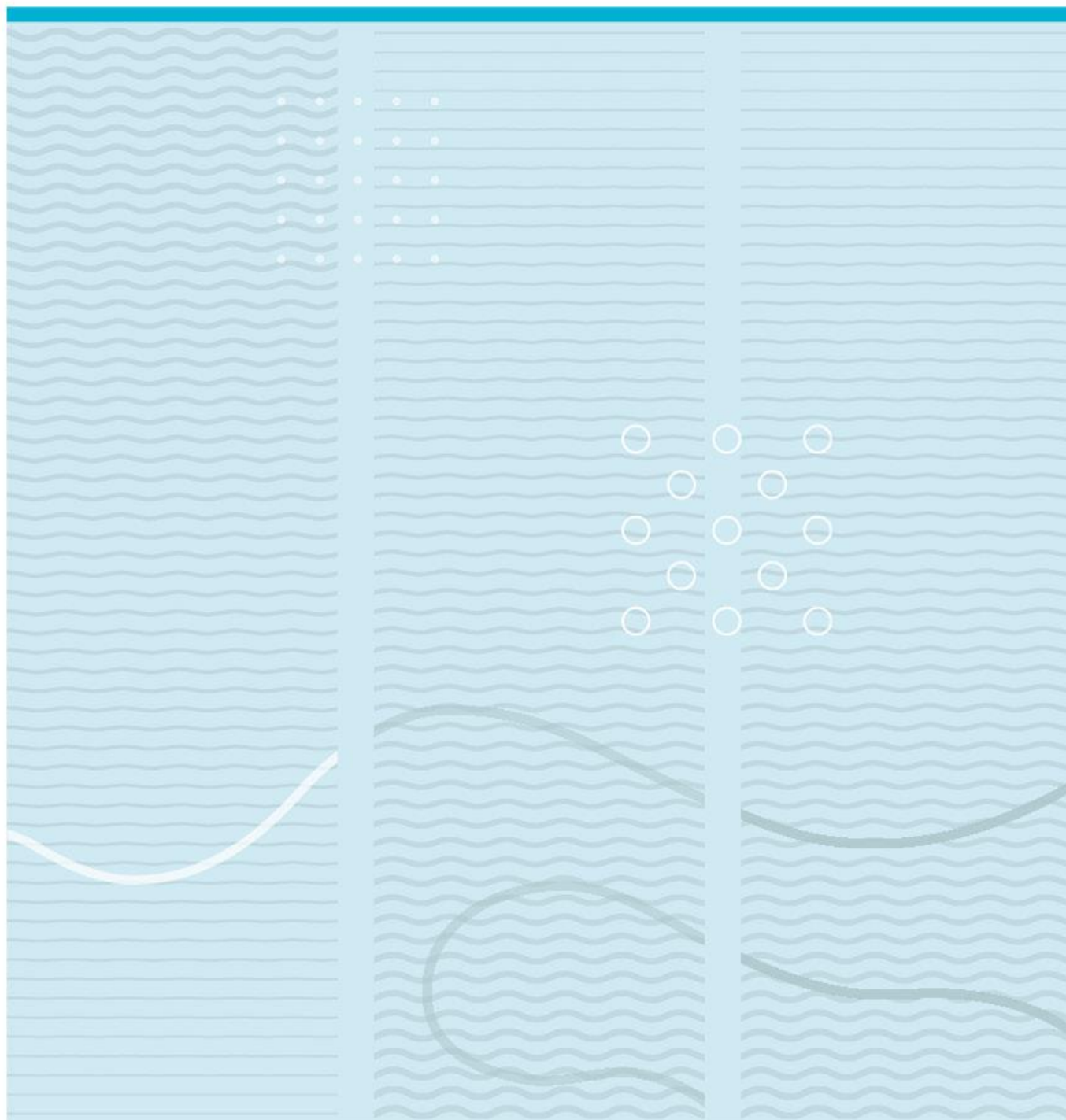

Serine Nykaas Johansson

Opplevelsen av tilhørighet blant enslige mindreårige flyktninger, med fokus på sosiale og kulturelle aspekter.

En retrospektiv kasusstudie med spesielt fokus mot betydningen av de kulturelle og sosiale aspektene ved det enkelte individ og samfunn.

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap.
Institutt for pedagogikk
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2021 Serine Nykaas Johansson

Denne avhandlingen representerer 30 studiepoeng

Sammendrag

Tittel: Opplevelse av tilhørighet hos enslige mindreårige flyktninger, med fokus på sosiale og kulturelle aspekter.

- En retrospektiv kasusstudie med spesielt fokus mot betydningen av de kulturelle og sosiale aspektene ved det enkelte individ og samfunn.

Dette er en kvalitativ kasusstudie om opplevelsen av tilhørighet hos enslige mindreårige flyktninger. Jeg vil her jeg ta for meg temaet migrasjon og se spesielt på sosiale og kulturelle prosesser knyttet til tilhørighet. Temaet om tilhørighet er aktuelt for flere grupper mennesker i ulike livssituasjoner, men i denne sammenhengen vil jeg rette oppmerksomheten mot krysskulturell ungdom og ung voksen med annet opprinnelsesland enn Norge. Opplevelse av tilhørighet er vesentlig for utvikling og opprettholdelse av en sunn identitet og selvfølelse. Tilhørighet vil bidra til å fremme en tilfredsstillende deltakelse i samfunnet, der inkludering og livskvalitet er tett knyttet opp mot hverandre. I et flerkulturelt demokratisk samfunn er idealet om likeverd og samhandling rådende. Jeg vil se nærmere på den subjektive opplevelsen og erfaringer en har etter å ha flyttet til Norge fra et ikke-vestlig land som enslig mindreårig flyktning, med særlig fokus på de sosiale og kulturelle aspektene. Å komme til et nytt og ukjent land kan oppleves som svært sårbart for den enkelte, det å komme som enslig mindreårig flyktning vil således kunne forsterke denne sårbarheten og føre til ytterligere utfordringer og risiko. I denne sammenheng har jeg valgt et retrospektivt perspektiv om hvordan kulturelle variasjoner som eksempelvis språk, verdier, verdenssyn og samfunnstendenser virker inn på de ulike prosesser knyttet til tilhørighet. Informanten kom til Norge i tidlig tenårene og ble bosatt i en middelstor by på Østlandet. Gjennom intervju med informant og hennes fosterhjem ser jeg nærmere på hvordan hennes oppvekstsituasjon har påvirket hennes opplevelse av tilhørighet. Forventet utbytte av dette kasusstudie er å få ytterligere innsikt i hvordan man kan romme og tilrettelegge for å øke opplevelsen av tilhørighet og inkludering for en sunn identitetsutvikling. Intensjonen med studiet er å se på hvordan ulike instanser som arbeider rundt barna kan bedre forstå og tilrettelegge.

Innhold

Sammendrag.....	3
Forord 5	
Innledning.....	6
Problemformulering og avgrensing.....	7
Begrepsavklaring.....	7
Metode og design	8
Etiske vurderinger	14
Presentasjon av informant(er)	15
Funn 16	
Det første møtet med Norge	16
Opplevelser og erfaringer på skolen.....	17
Den somaliske kulturen og opplevelser fra hjemlandet	19
Utvikling av røtter og opplevelsen av tilhørighet i Norge	20
Bakgrunnshistorie hentet fra fostermor.....	22
Teori og drøfting	25
Grunnleggende forståelse for menneskets utvikling	26
Globalisering	28
Migrasjon og migrasjonsstrategier	30
Språk 37	
Kultur 41	
Identitet.....	58
Tilhørighet.....	62
Resiliens	70
Avslutning	71
Referanseliste	72
18.05.2021 - Vurdert	77
Samtykkeerklæring	83

Forord

Denne oppgaven har gitt meg har gitt meg innsikt i en subjektiv opplevelse av det å komme til Norge som enslig mindreårig flyktning. De funnene som er gjort, sammen med teorien som er innhentet, ser jeg på som nyttig informasjon som jeg vil dra nytte av i mitt videre arbeid som spesialpedagog. Jeg vil rette en stor takk til informantene for en rik meddelelse av egne opplevelser som har gitt meg nye nyanser i min forståelse av innvandring og kultur. Videre vil jeg rette en stor takk til min veileder, Paul Thomas, for gode innspill i starten av min oppgave.

Som vedlegg ligger vurderingsdokumentet fra Norsk senter for forskningsdata (NSD), videre har jeg lagt til samtykkeskjema og intervjuguide.

Notodden, 15.12.21.

Serine Nykaas Johansson

Innledning

Det viser seg å være manglende forskning på krysskulturelle barns utviklingsprosesser og hvilke strategier de utvikler ved å være eksponert for ulike kulturelle verdsett og verdenssyn (skripter) til enhver tid og over en lengre tid (Salole, 2018, s.134).

Hernandez-Sheets (2003) understreker betydningen av å fokusere på foreldre og andre voksnes manglende evne til å anerkjenne barns krysskulturelle tilhørighet. Det er nettopp dette kunnskapshullet, i krysningen mellom kulturstudier og utviklingspsykologi, samt migrasjonsrelaterte og sosiologiske perspektiver, som analyser av erfaringer til krysskulturelle barn kan bidra til å fylle (Salole, 2018, s.138).

I min masteroppgave vil jeg ta for meg temaet kultur og migrasjon, der jeg vil se spesielt på prosesser knyttet til tilhørighet. Temaet om tilhørighet er aktuelt for flere grupper mennesker i ulike livssituasjoner, men i denne sammenhengen vil jeg rette oppmerksomheten mot krysskulturell ungdom og ung voksen med annet opprinnelsesland enn Norge. Opplevelse av tilhørighet er vesentlig for utvikling og opprettholdelse av en sunn identitet og selvfølelse. Tilhørighet vil bidra til å fremme en tilfredsstillende deltakelse i samfunnet, der inkludering og livskvalitet er tett knyttet opp mot hverandre. Jeg vil se nærmere på den subjektive opplevelsen og erfaringer en har etter å ha flyttet til Norge fra et ikke vestlig land. I denne sammenheng har jeg valgt et retrospektivt perspektiv om hvordan kulturelle forskjeller og sosiale aspekter virker inn på de ulike prosesser knyttet til tilhørighet.

Konklusjoner og funn i eksisterende forskning peker i retning av å øke oppmerksomhet og kunnskap, veiledning og rollemodellering slik at de unge lettere kan sortere sine inntrykk, oppleve mestring og få bekreftelse på sine tilhørigheter og referanserammer uten å bli plassert i rigide forhåndsdefinerte kategorier. Altså, at unge i større grad må få utforske og definere egen identitet og eie kompleksiteten i et mangfold av tilhørigheter. Dette trekkes for eksempel frem når det gjelder barn av multi-etnisk opprinnelse, som stadig finner seg plassert enten i båsene «hvit» eller

«svart». Også forskning på adopsjon der adoptivforeldre og adoptivbarn har ulike farger eller kulturtilhørighet, konkluderer med at barna har det bedre dersom de selv får definere hvorvidt og hvordan etnisk tilhørighet, farge eller andre momenter er av betydning for dem (Salole, 2018, s.151)

Problemformulering og avgrensning

I denne oppgaven har jeg valgt å ta for meg følgende problemstilling:

På hvilken måte kan kultur og kulturforskjeller påvirke opplevelsen av tilhørighet hos enslige mindreårige flyktninger?

- En retrospektiv kasusstudie med spesielt fokus mot betydningen av de kulturelle og sosiale aspektene ved det enkelte individ og samfunn.

Begrepsavklaring

Minoritet dreier seg om å være i mindretall i et storsamfunn der majoriteten (flertallet) råder over den politiske makten (Eriksen & Sajjad, 2020, s.77).

Enslige mindreårige flyktninger eller enslige mindreårige asylsøkere beskrives av Salole som barn uten foreldre «som forlater sitt hjemland på bakgrunn av krig, sult, forfølgelse, naturkatastrofer eller lignende» (Salole, 2018, s.39).

Krysskulturelle barn er betegnende for de som vokser opp med påvirkning fra flere kulturer samtidig over en lengre periode (Salole, 2018, s.36).

Migranter er de som flytter fra sitt hjemland eller stat for å bo i et annet land midlertidig eller permanent (Salole, 2018, s. 133).

Begrepet opplevelse refererer til en subjektiv følelse som forbeholdes den enkelte (Bø & Helle, 2013, s.217).

Under arbeidet med oppgaven har jeg søkt etter teori med bakgrunn i problemstilling og innsamling av data. På grunn av oppgavens omfang var det ikke mulig å fremstille all teori som kunne knyttes til tematikken. Jeg har likevel forsøkt å gjøre et utvalg som jeg vurderer som viktig kunnskap i forhold til det kulturelle perspektivet som datainnsamlingen bar preg av. Temaer jeg kunne ønsket å få belyse ytterligere i denne oppgaven, men som jeg dessverre ikke fikk anledning til, er tiknytningsteori og konsekvenser knyttet til dette sett i forhold til å flytte fra biologisk familie mot en uforutsigbar fremtid, med nye strukturer og ny kultur. Videre kunne det vært hensiktsmessig å se mer på religion og maktforhold, og hvordan dette kan styre og påvirke enslige kvinner med minoritetsbakgrunn, og i denne sammenheng enslige mindreårige flyktninger. Teorien som er valgt ut kan ikke sees som uttømmende med bakgrunn i omfanget av denne tematikken.

Først i denne oppgaven har jeg vagt å belyse valg av metode som har vært hensiktsmessig for å innhente adekvat data. Etter dette vil jeg presentere mine funn som senere blir drøftet suksessivt som teorien presenteres. Jeg har valgt å legge frem funnene fra informantene i fortellerform. Med bakgrunn i informantenes fyldige beskrivelser har jeg valgt å vie stor oppmerksomhet til dette i oppgaven. Jeg vurderte at dette gav nyttig og interessant informasjon knyttet til aktuell tematikk. I teori- og drøftingsdelen har jeg valgt å belyse relevant teori om språk, kultur, identitet og tilhørighet. Avslutningsvis vil jeg

Metode og design

Begrepet metode betyr «veien til målet» (Kvale & Brinkmann, 2015, s.140). For å nå et mål må man vite hva målet er, og dermed finne ut hvordan en skal komme seg dit. Jeg utarbeidet et mål om å se på «opplevelsen av tilhørighet» hos de som kommer enslig til Norge fra en annen kultur, som asylsøker eller flyktning. Intervju ble fort satt som relevant metode og gjennom samtale/veiledning fra elever og ansatte ved USN kom vi frem til at en informant var dekkende for denne type problemstilling. Det ble dermed en kasestudie der jeg forteller den enkeltes historie gjennom min tolkning i forhold til relevant teori. Deretter begynte jeg å undersøke mulige informanter. Gjennom noen kontakter fant jeg min informant som jeg kontaktet via telefon, der informerte jeg blant annet om forløpet og bakgrunnen til oppgaven

og om anonymisering og taushetsplikt. Senere avtalte vi intervjutidspunkt. Dette var da min begynnelse på utviklingen av metoden og innholdet av min masteroppgave.

For at noe skal kalles forskning må en følge visse kriterier for innhenting av data, av formulering av problemstilling, og retningslinjer for hvordan de innhentet data skal analyseres og tolkes (Befring, 2015, s.36). Empirisk forskning handler om bruk av erfaringsbasert data. (Kleven & Hjordemaal, 2018, s.13). I denne oppgaven har jeg valgt å benytte meg av kvalitativ metode, der man er ute etter en dypere forståelse av det en studerer. Her vil en innta en mer fenomenologisk tilnærming der man er interessert i den enkeltes subjektive opplevelse.

Når det er snakk om kvalitativ forskning, er fenomenologien mer bestemt et begrep som peker på en interesse for å forstå sosiale fenomener ut fra aktørenes egne perspektiver og beskrive den verden slik den oppleves av informantene, ut fra den forståelsen at den virkelige virkeligheten er den mennesker oppfatter (Kvale, 2015, s.45).

Fenomenologi er læren om «det som viser seg» eller «det som kommer til syne». Fenomenologien er ute etter å finne ut av hvordan verden fremstår og hvordan ting, altså fenomener, forstås av hver enkelt. Det handler om en subjektiv beskrivelse av hvordan en opplever sin livsverden, noe som gir oss mulighet til å forstå menneskers handlinger, meninger og oppfatninger. Det kvalitative intervjuet har således sitt utsprang i fenomenologisk tenkning (Kvale, 2015, s. 44-45; Befring, 2015). Dette er dermed en kartleggingsstudie der jeg søker å finne forklaringer på hvorfor forholdene er som de er (Kleven & Hjordemaal, 2018, s. 129).

Hermeneutikken rettet fokus mot å tolke og forstå teksten. Dette skjer mellom å veksle mellom del og helhet. Uten delene i teksten vil man ikke forstå helheten av den, og uten helheten av har man ikke grunnlag i å forstå den enkelte del. Premissene for vår forståelse inngår altså i en større sammenheng. Hans-Georg Gadamer (1900-2002) var en tysk filosof som spilte en stor rolle innenfor nyhermeutikken og hans teorier knyttet til forforståelsen. De klassiske hermeneutikkerne mente at en kan skille mellom nødvendige forutsetninger for forståelse. Eksempelvis det at ting må henge sammen for å forstå det. Men de mente at våre

fordommer kan ødelegge for vår tolkning og forståelse av noe. De mente at dette må undertrykkes slik at vi kan få en så objektiv forståelse som mulig, altså uten å bli farget av de fordommene som en besitter i møte med da teksten, som hermeneutikken fokuserte på. Gadamer derimot mente at vi ikke har forutsetning til å forstå uten å ha en forforståelse. Vi må ha en bakgrunn, et grunnlag for at noe skal gi mening og at vi skal forstå det. Han mente at de forutsetninger og forforståelse man har er til stede til enhver tid, en kan ikke velge vekk noe. Den enkeltes forståelse er avhengig av hvem du er som menneske. Personlige, sosiale, kulturelle og hva du har opplevd ligger til grunn for hvordan du forstår teksten, eller verden om du vil. Gadamer snakket også om sammensmelting av forståelseshorisonter. Dette handler om at vi i møte med en tekst har en vekselvis indre samhandling mellom forforståelsen (hele vårt grunnlag for å forstå teksten) og teksten. Vi går frem og tilbake teksten og vår forforståelse, noe som gjør at vi gradvis kan forstå referansesystemet teksten bygger på. Dette vil bidra til at vi utvikler nye nyanser i vår forståelse og dermed fyller på vårt eget referanseregister. Imidlertid krever en slik sammensmelting at en åpner seg for nye inntrykk og forståelsesrammer for det som er annerledes. Om en ikke er det og en har sterke motforestillinger mot det teksten sier vil ens egne forforståelse stå i veien for videre utvikling (Kleven & Hjordemaal, 2018, s. 189-191). En slik forståelse er viktig å innta nå en skal møte andre fra en annen kultur enn deg selv. Det er viktig å være klar over den forforståelsen en besitter i møte med andre mennesker og deres opplevelse av verden. Min besvarelse vil så være preget av og gjenspeile den nye forståelsen jeg har utviklet gjennom å søke frem og tilbake fra min forforståelse, den teorien som er valgt ut og de funnene jeg har gjort. Gadamer's perspektiv på forforståelse kan også generaliseres til det å forstå verden og ulike kulturer i møte med mennesker, og jeg tenker dette er et viktig perspektiv å ta med seg videre. Denne oppgaven bygger dermed på fenomenologisk og en til dels (ny)hermeneutisk tilnærming.

Forskning har lenge blitt kritisert med tanke på at det som forskes på ikke gir en skjellig legitimering, ved at en aldri kan være helt sikker på at de funnene som foreligger er stemmer overens med virkeligheten. Likevel kan en argumentere for at forskning gir et sikrere grunnlag for en antagelse enn personlig synsing (Kleven & Hjordemaal, 2018, s.11). Forskning starter ofte med en nysgjerrighet og søken etter svar på et fenomen. Deretter må man finne frem til en handling eller virksomhet som bidrar til å belyse årsaksforklaringer for

fenomenet (Kleven & Hjordemaal, 2018, s.15). Selv om en finner frem til en påstand ut fra et tilfelle, et enkeltmenneske eller i en kontekst, er det ikke sikkert dette har overføringsverdi og dermed ikke er gjeldene i andre tilfeller, for andre mennesker eller i en annen kontekst enn i akkurat den aktuelle situasjonen som forskningen tar for seg (Kleven & Hjordemaal, 2018, s.15).

Innen forskningsdesign vil min oppgave kunne beskrives som en kasusstudie. Dette er en mer helhetlig dybdeundersøkelse der en studerer et avgrenset område som ofte omfatter et få antall personer, institusjoner eller hendelser (Befring, 2015, s.90). Denne typen studie har en idiografisk tilnærming ved at det studerer enkelttilfellet med fokus på det særegne (Kleven & Hjordemaal, 2018, s. 19,189). Dette sammenfaller med min nåværende tanke til min studie der jeg vil innhente informasjon som kan gi meg en dypere forståelse for noen enkeltmenneskers opplevelser av det å være migrant og finne tilhørighet i en ny kultur. Jeg vil hente inn informasjon om informant(en) tidligere liv og videre se på hvordan dette har hatt innflytelse på informant(en) i forhold til det livet en har i dag.

En metodisk kvalitet i kasusdesign er at data blir vurdert i et helhetlig format.

Kasusstudier gir dermed vilkår for å fange opp og formulere essensen av komplekse fenomener og kontekster. Denne innsikten kan tjene til å forstå andre, lignende tilfeller, noe som innebærer muligheter for en generaliserende kunnskapsoverføring (Befring, 2015, s.91).

For å innhente informasjonen vil jeg benytte meg av semistrukturert intervju. Jeg vil da på forhånd utarbeide noen spørsmål i forhold til hvilke tema jeg er interessert i å vite noe mer om. Dette vil gjøre at jeg har mer fleksibilitet i intervju situasjonen da jeg kan følge opp interessante temaer som dukker opp underveis i intervjuet, og dermed endre litt retning av hva jeg vil studere. Slik vil også informant(en) påvirke hva som kommer frem i min studie, noe som vil bidra til en mer autentisk beskrivelse av den enkeltes (subjektive) opplevelse. En kan dermed si at et semistrukturert intervju ligger en plass mellom en åpen samtale og et strengt strukturert intervju der spørsmålene besvares gjennom svaralternativer (Kvale, 2015, s.46).

Under intervjuet vil jeg benytte lydopptak, hvis informant(en) samtykker til dette. Ved bruk av lydopptak kan en sikre at en får med seg alt som blir sagt og at man dermed ikke går glipp av

viktig informasjon. I etterkant av intervjuet er det vanlig da å transkribere intervjuet slik at man får oversikt på informasjonen en har hentet og dette sikrer også at en får setningene ordrett. Imidlertid er det jo opp til forskeren å transkribere riktig, en kan høre feil eller ikke få med seg viktige ord i lydopptaket. Videre vil den kontekstuelle faktoren være fraværende ved et lydopptak, og kommunikasjon gjennom mimikk og kroppsspråk vil gå tapt. Det er altså flere faktorer som kan true reliabiliteten selv om man velger å benytte lydopptak ved gjennomføringen av et intervju (Befring, 2015, s.56).

Validitet handler om hvorvidt en har svart på det studien i utgangspunktet spør om og hvorvidt en har kontroll over mulige alternative forklaringer, samt hvilken kontekst resultatene er gyldige i (Kleven & Hjordemaal, 2018, s.12,27). Innenfor pedagogisk forskning ønsker vi ofte å studere begreper som ikke er målbare, da vi opererer med dynamiske prosesser og fenomener. Dette kalles for målingsproblemet. Vi studerer mennesker og omgivelsene, samt samspeilet mellom disse. Eksempel på dette kan være begrepet tilhørighet. Vi må da finne gode indikatorer som kan være tegn på tilhørighet. Ved å belyse disse indikatorene operasjonaliserer vi begrepet ved å forklare tegn for tilhørighet gjennom eksempelvis å se i hvilken grad en er deltakende i sine omgivelser og i samfunnet, tilegnelse av språk, integrering, samt om man har flere nære relasjoner. Imidlertid er opplevelsen av tilhørighet en subjektiv følelse, som er flyktig og kan endres over tid. Det er dermed ikke gitt at opplevelse av tilhørighet er til stede selv om man avdekker deltakelse og nære relasjoner, men det kan være en indikasjon på at opplevelsen av tilhørighet kan være et faktum (Aasen, 2012, s.85-86; Salole, 2018, s.77, 173; Fangen, 2009, s.101-102). I min oppgave kan man si at jeg måler graden av tilhørighet, men dette lar seg ikke gjøres uten videre. Jeg må finne ut hvordan, derfor har jeg valg ut begrepene «tilhørighet» og «opplevelse» som måleinstrument. Men for å validere dette begrepet må jeg operasjonalisere det ved å belyse eller beskrive hva det inneholder på en slik måte slik at det kan forskes på (Kleven & Hjordemaal, 2018, s.16). Da dette er en kasusstudie som ikke kan løsrives fra den aktuelle kontekst så vil en jo ikke etterprøve eller forske på den måten. Men å operasjonalisere begrepene gir likevel en bedre innsikt i hva begrepene består av og dermed hvordan de kan benyttes.

Opplevelse beskrives som «den subjektive, opplevelsesmessige siden av sansepåvirkning og egen atferd» (Bø & Helle, 2013, s.217). Det handler om individets visshet eller kunnskap seg selv og virkeligheten. Altså om den forståelsen det enkelte individ utvikler gjennom

fornemmelser og tolkninger av de fysiologiske forandringer som skjer i organismen (det som lever, i seg selv eller i samfunnet) eller i sansingen (Bø & Helle, 2013, s.217,220).

Tilhørighet handler om å kjenne at en hører til i eksempelvis en gruppe eller et sted (Salole, 2017, s.5). Det er altså en dypgående følelse som en føler tilknytning til eller det er noe(n) man identifiserer seg med. Barns opplevelse av tilhørighet handler ofte om hvordan de definerer hjemmet, det kan være knyttet til et bestemt sted, bestemte personer, eller det kan knyttes til sanser og opplevelser. Eksempelvis når en lukter en spesiell lukt man er oppvokst med og føler tilknytning til, at man da føler på en tilhørighetsfølelse. Noen, og da spesielt barn som er oppvokst i flere kulturer eller påvirkning fra flere kulturer, kan føle tilhørighet flere steder (Salole, 2018, s.170-171; Bø & Helle, 2013, s. .309-310).

Det er mange ulike måter å forstå et begrep på, det er derfor av stor betydning for validiteten på studien at vi tidlig forklarer hva vi legger i begrepene vi studerer, dette betegnes som begrepsvaliditet (Kleven & Hjordemaal, 2018, s.31- 33). Dette er også viktig i min studie da jeg skal utarbeide spørsmål til intervjuet. Jeg må passe på at jeg bruker så tydelige begreper som mulig for å sikre at jeg forstår at informanten forstår spørsmålet. Når jeg bruker kvalitativt intervju gjør dette at jeg kan også forklare der ikke informanten forstår og selv antyde når informanten ikke forstår. Hadde jeg benyttet meg av et spørreskjema hadde slike begrepsoperasjonaliseringer vært svært viktige, og mangel på disse i høyere grad truet resultatets validitet.

Reliabilitet handler om hvor nøyaktig og stabil informasjonen eller resultatet en har fått gjennom studien er. I all innsamling av data er det viktig å være bevisst over eventuelle målingsfeil (Befring, 2015, s.53). En må stille seg spørsmål om 1) stabilitet, 2) ekvivalens og 3) observatør- eller vurdererrelabilitet. Eksempler på slike spørsmål kan være:

1. I hvilken grad er resultatet påvirket av informantens dagsform eller kontekst?
2. I hvilken grad er resultatet avhengig av hvilke spørsmål som blir stilt?
3. I hvilken grad er resultatet avhengig av hvem som tolker svarene informanten har gjort i intervjuet? (Kleven & Hjordemaal, 2018, s.100-101).

Etiske vurderinger

Når jeg har funnet den informant(e) jeg tenker passer inn i dette kasusstudiet, er det viktig å gi god informasjon om hva jeg skal undersøke. Dette med bakgrunn i at informanten skal føle seg trygg og ikke begi seg ut på noe hun eller han ikke føler seg komfortabel med, både følelsesmessig og emosjonelt. En slik studie kan vekke vanskelige og traumatiserte opplevelser. I situasjoner der informanten ikke har bearbeidet sine opplevelser tilstrekkelig, kan man også risikere å få informasjon som er for mye preget av følelsesmessig reaksjoner, og truer kanskje da validiteten.

Et av forskningsetikkens grunnleggende prinsipper består i at all deltakelse skal bygge på samtykke, og at dette samtykket skal være gitt på et fritt, informert og forstått grunnlag. Det er ikke nok å informere. Informasjonen skal være forståelig og forstått, og det skal prosjektansvarlig forsikre seg om. Behovet for forståelig informasjon er særlig stort når forskningen kan innebære en personlig belastning (Befring, 2015, s.31).

I intervjusituasjonen er det hensiktsmessig å utarbeide åpne spørsmål, på den måten kan informanten legge føringer til hva hun eller han vil fortelle. Ved å stille åpne spørsmål utvider jeg også muligheten til å fange opp sider ved temaet som jeg ikke fra før av har tenkt på eller var kjent med. Hvis man stiller lukkede spørsmål tar man mindre hensyn til informanten, i forhold til at informanten kan føle seg presset til å gi mer sensitiv informasjon enn ønskelig.

Min hensikt med denne oppgaven er å få mer informasjon og kunnskap om opplevelsen av å komme til Norge og prosessen knyttet til tilhørighet. For å forstå dette må jeg få informantens subjektive opplevelse uten at jeg har til hensikt å bevege meg i hans eller hennes etiske grenseområde. Med dette mener jeg må være varsom med tanke på å vekke sårbare og emosjonelle prosesser som kan prege informanten på en uheldig måte.

Da jeg har valgt å ta lydopptak er dette også å regne som personopplysninger som kan peke tilbake på personen. Det er derfor nødvendig å sende inn meldeskjema hos Norsk Senter for Dataforskning, etter dette omtalt som NSD. Dette må finne sted minst 30 dager før datainnsamlingen begynner (Norsk Senter for Forskningsdata).

Personopplysningsloven har til hensikt å verne om personers integritet i offentlige settinger og at sensitiv og privat informasjon blir håndtert på en forsvarlig måte. I studier er det viktig at informant(en) samtykker til å delta og videre å informere om retten til å trekke seg til enhver tid. Det er viktig å legge opp til at informanten selv føler dette er en reel mulighet gjennom hele studien. Videre må en informere og verne om anonymisering av alle som deltar og hvordan opplysninger blir oppbevart og hvordan de makuleres i etterkant. Alle deltakere har også innsiktsrett i det som blir utarbeidet og på forhånd informeres om at alle som inngår i studien har taushetsplikt (Befring, 2015, s.31).

Presentasjon av informant(er)

Hoved-informanten (etter dette informanten)

Informanten i denne oppgaven er en ung kvinne med opprinnelse fra Somalia som kom til Norge i starten av tenårene. Hun er i dag bosatt i en middels stor kommune på Østlandet, med sine barn. Hun er godt etablert, med egen leilighet og fast arbeid. Når hun kom til Norge, ble hun plassert i asylmottak i en større by. Der bodde hun i om lag 18 måneder før hun ble tildelt bostedskommune. Det var barnevernet som hadde ansvar for henne. Hun fikk tildelt leilighet sammen med en annen ungdom fra samme opprinnelseskultur. Hun skapte seg noen kontakter i hjemkommunen, og når den andre unge kvinnen hun bodde med skulle flytte, fikk hun en fostermor gjennom sine kontakter. Dermed flyttet hun inn til fostermor og hennes familie, som i dag er hennes (norske) familie.

Fostermor og den norske familien:

Fostermor og hennes far, også omtalt som bestefar, fikk tidlig kontakt med de enslige mindreårige asylsøkere og byens afrikanske innvandrerkvinner i den aktuelle kommunen. Dette startet med at de ansatt en av de enslige mindreårige asylsøkerne i familiens bedrift, og dette utviklet seg raskt til at familien tok seg særlig av to av de mindreårige asylsøkerjentene, og fikk etter hvert spørsmål om hun kunne være fostermor for den yngste av jentene. Hun og hennes familie har i flere tiår år hjulpet enslige kvinner og mindreårige asylsøkere i kommunen. Dette har bestått av ansettelse i deres familiebedrift, de har åpnet hjemmene sine, invitert de hjem til festlige lag og feiringer så vel som de har gitt støtte og hjelp i kriser og vanskelige situasjoner. Gjennom denne kontakten har kvinnene blitt presentert for norske likestillingsprinsipper, for norsk kultur, hjelp til å forstå de norske formelle og mer uformelle

normer og regler, og ikke minst fått trent seg på det norske språket og betydningen av nonverbal kommunikasjon. Fosteremor har høyere samfunnsfaglig utdanning, og har i den sammenheng også jobbet med enslige mindreårige asylsøkere. Slik vurderes det at hun har bred erfaring og innsikt i dette arbeidet, som engasjerer henne jobbmessig og i fritiden og rent mellommenneskelig.

Funn

Informanten har i sitt yrkesaktive liv jobbet i skolen, og har slik gode forutsetninger til å sammenligne tilrettelegging for morsmålsopplæring og inkludering i skolehverdagen slik hun selv opplevde det, og slik situasjonen er i dag. Hun har selv fungert som tolk i slike sammenhenger.

Det første møtet med Norge

Når min informant kom til Norge forteller hun om en frykt da alt var ukjent, og at hun kun hadde sett en film om Europa tidligere. Hun forteller at hun ikke reiste med gyldig pass, og at det var en ukjent somalisk kvinne som bistod henne under reisen. Ved ankomst til Norge så forøker denne kvinnen å trygge informanten ved å fortelle henne at hun ikke må være redd, og at hun har kommet til et trygt land. Kvinnen følger henne til politistasjonen, for så å sette henne av der. Hun får da beskjed om å ikke kontakte den somaliske kvinnen som har fulgt henne, og heller ikke røpe noe om henne. Informanten forteller da at hun fikk panikk. Hun beskriver at politiet i hjemlandet ofte benytter vold, og at det er lite fokus på menneskerettigheter. Videre sier hun at hvis du blir tatt av politiet i Somalia kan de gjøre hva de vil med deg, og at de slik besitter stor makten. Hun husker godt at hun gråt i flere timer, og var redd. Når hun etter hvert fikk tilgang på tolk og roet det henne ned, og hun følte seg litt tryggere. Etter at hun hadde blitt registrert hos politiet måtte hun forlate tolken og de ble de kjørt videre, hun forteller om en ny redsel som inntar henne. Hun forstod ikke språket, og forsto heller ikke hva som skulle skje, hun visste ikke hvor de kjørte henne. Når hun ankom transittmottaket, følte hun seg alene, hun kjente ingen og fikk ikke sove. Hun forklarer dette som en «trist begynnelse» for henne. Hun hadde ingen bagasje med seg, og de fikk utdelt en pose med klær etter at de hadde kommet til mottaket. Videre beskriver hun at det var folk som jobbet der, og at de fikk ro, men at hun likevel var redd med bakgrunn i at hun ikke kjente noen. Folk kom og gikk på mottaket, og det var stadig nye ansikter en må forholde seg til.

Etter som tiden gikk fikk hun noen venner, men flere av disse hadde familie eller kjente som var bosatt i Norge, så de forlot etter hvert transittmottaket og flyttet dit. Hun forteller at selv hadde hun ingen her i Norge, hun var helt alene.

Når hun bodde på mottaket fikk de ukepenger, og ukepenger viste hun ikke den gang hva var. Dette var en positiv opplevelse, og de reiste ut for å shoppe, kose seg, og de ble også tatt med til fornøylesparker. Slik jeg oppfatter det var det etter slike aktiviteter og samhandling med andre at hun begynte å føle seg mer trygg, og opplevde at de som arbeidet på mottaket passet på dem. Hun begynte å slappe mer av og våget å åpne seg. Det kan synes som informanten har mange iboende positive ressurser, som motstandsdyktig, mye kraft og pågangsmot i seg. Under intervjuet vi hadde meddeler hun også følgende; «det er ingenting som kan stoppe meg», og hun gir uttrykk for å føle at hun har en oversikt over hva hun kan og ikke. Hun meddeler en viss selvinnsikt og en kan få en fornemmelse av at hun imidlertid har hatt en oversiktlig og strukturert hverdag i Somalia. Hun bodde om lag 18 måneder på mottaket før hun fikk tildelt bostedskommune.

Opplevelser og erfaringer på skolen

Hun begynte på mottaksskole mens hun bodde på mottaket. Der begynte hun smått å lære seg norsk. Hun forteller at det hjalp da hun begynte å forstå litt mer. Etter at hun fikk utdelt bostedskommune, ble hun introdusert for det norske skolesystemet, og var først innom voksenopplæringen i forbindelse med språkopplæring/vurdering, før hun startet på ungdomsskolen. Hun uttrykker nå at hun skulle ønsket at hun hadde begynte på et lavere trinn, da hun fort forstod at hun kom til kort både norskspråklig, og med tanke på kulturelle erfaringer. Det var når hun begynte på videregående skole hun selv skjønnte at språknivået hennes ikke stod i stil til det som krevdes for å få tilstrekkelig faglig utbytte. Så etter å ha gått på voksenopplæringen igjen og tilegnet seg det norske språket til et tilfredsstillende nivå gikk hun tilbake på videregående skole og gjennomførte med fagbrev. Fosteremor gir uttrykk for at hennes mangelfulle norskspråklige ferdigheter mulig også var til hinder for å danne relasjoner med jevnaldrende i skoletiden. Informanten gir uttrykk for at det å lære seg norsk språk gjorde at hun ble bedre kjent med Norge, norsk kultur, og at det generell bedret situasjonen. Hun meddeler videre at det å lære seg språket er «nummer1», videre at hun satte pris på at de rundt henne hjalp henne til å bruke språket rett, altså har korrigert henne underveis. Hun meddeler at det er slik man lærer, og at hun hadde god hjelp fra sin fosterfamilie.

Informanten forteller at hun på ungdomsskolen følte seg mye alene. De andre hadde knyttet sterke relasjoner fra før, og kjente hverandre godt. Hun kjente ingen og manglet både de sosiale og kulturelle kodene for å kommunisere på en hensiktsmessig måte. Hun forteller at det den gang ikke var tilrettelagt for morsmålsopplæring på andre språk enn engelsk, og på den tiden behersket hun verken norsk eller engelsk språk, og fikk dermed ikke utbytte av annen undervisning enn norsk språkopplæring. Hun følte liten støtte på skolen og følte seg alene, og beskriver seg selv som trist. Informanten gjentar flere ganger under intervjuet at hun opplevde lite støtte i skolehverdagen og at hun manglet noen som kunne forklarte ulike ting og forbedrede henne på ulike situasjoner på en forståelig måte. Imidlertid følte hun at kontaktlæreren på ungdomsskolen var støttende og forsøkte å hjelpe til så godt hun kunne med tanke på inkludering og læring. Læreren forsøkte gjentatte ganger å få de andre jentene til å ta med seg informanten i friminutt og i andre situasjoner. Informanten forteller at hun noen ganger fikk være med, men andre ganger gikk de ifra henne. Informanten gir uttrykk for at det nok var særlig vanskelig å få innpass i og med at de var i tenårene. I dag viser informanten en viss forståelse for hvorfor de ikke alltid hadde tid til å inkludere henne. Informanten gir uttrykk for at hun likte gjerne å snakke med læreren, og fremhever flere ganger under intervjuet at hun fant trøst i at læreren så henne og ivaretok henne, og at det var motivasjonen hennes til å møte på skolen. Informanten forteller at hun fra tidlig barndom også var vant til å være alene, leke alene, og at hun trives godt i eget selskap.

Læreren forsøkte å tilrettelegge for bruk av teknologisk hjelpemiddel som datamaskin, men dette hadde ikke informanten kjennskap til, og en får inntrykk av at hun forsøkte for læreren sin skyld, og gjorde så godt hun kunne. Dette førte midlertidig ikke til noen mestringsopplevelser for informanten. (gjentatte lave mestringserfaringer). På grunn av mangel på språk og morsmålsopplæring da hun kom til Norge fikk hun heller ikke delt av sine erfaringer og opplevelser med lærer og medelever. Som voksen skulle hun ønsket at hun selv fikk tilgang på tolk eller morsmålsopplæring, og husker godt hun satt passiv i timen mens læreren underviste uten å skjønne noe av innholdet. For henne ble lyden av språket hun ikke forsto kun opplevd som støy. I dag får man tilgang på oversettelse og fagbøker på mange forskjellige språk. Informanten meddeler at flyktninger som kommer til den norske skolen i dag har tilgang på tolk fra starten av skolegangen, og at hun selv har vært tolk i slike situasjoner. Videre meddeler hun at de fleste har gått på skole i sitt hjemland, og at skolepliktige elever kan lese når de kommer til Norge. Da hun valgte å ta utdanning, var det

kun et fåtall andre innvandrere som valgte dette, men i dag sier hun at de fleste som kommer hit velger å ta utdanning.

Tilbake til skolesituasjonen forteller hun om en hendelse der de fikk beskjed om at de skulle reise på tur, og at i den anledning måtte ha på «turklær» og så videre. Informanten min sier hun ikke forstod helt, men hun hørte ordet «tur». Til tur-dagen pyntet hun seg fint, med høye heler, fin veske og så videre. For henne var ikke «tur» synonymt med fjelltur, men hun trodde de skulle på shopping. Hun kom til bussen som tok de med opp på fjellet, der hun ble forvirret. Hun ble forklart at de skulle på fjelltur, ikke shopping, og fikk låne et par joggesko av læreren. Hun sier at om hun hadde hatt tilgang på tolk ville denne misforståelsen vært unngått. Informanten ler av det den dag i dag og husker det som en morsom hendelse. Informanten gitt uttrykk for å ha god humor også selv ironi. Hun evner å le av situasjoner der hun misforstår, og gir ikke uttrykk for at dette oppleves krenkende. Som nevnt over tillater hun gjerne at andre irettesetter henne når hun bruker språket feil, og tenker at det er på denne måten hun lærer best. Dette viser til en iboende styrke som hun nok har dratt mye nytte av på reisen inn i en ny kultur og en ny livsverden.

Den somaliske kulturen og opplevelser fra hjemlandet

«Kulturen glemmer jeg aldri» sier hun, kulturen og religionen er ikke noe hun kan forandre, og «sånn er jeg født, og det lærer jeg mine barn også selv om dem er født i Norge». Det er viktig for henne å lære videre den somaliske kulturen og språket. Hvis de skal reise ned igjen til Somalia på ferie så vil hun ikke at hennes barn skal føle seg utenfor i miljøet med de andre barna. Da kan de leke, forstå hverandre, snakke sammen og gå med hijab, og at ikke det blir et problem sier hun. Norsk lærer de jo uansett påpeker ho. Men religionen uttrykker hun at er særlig viktig. Hennes barn mottar nettbasert læring der de lærer seg arabisk. Informanten sier at arabisk ikke er deres morsmål, men hvis de skal kunne lese Koranen, må de kunne lese arabisk. Videre hvis de skal reise til en av de arabiske landene så vil hun at de skal være forberedt. Hun uttrykker videre at kan fire språk til tross for ung alder.

Gjennom intervjuet får jeg også innblikk i hvordan informanten møter andres kommentarer og spørsmål som gjelder kultur og religion med mye humor. Hun tør stå opp for seg selv.

På skolen i Somalia var det vanlig at læreren slo barna. I hjemmet er ganske vanlig at mor og far slår barn. Hun beskriver videre at familier i nabolaget slåss hvis de er uenige om noe, og at

det er ganske vanlig at far slår mor, og der barna var vitner til det hele. Dette var en naturlig del av deres oppvekst. Hun nevner i denne sammenheng også omskjæring og sier at «det var helt greit for oss». Var du ikke omskjæret, så var du uren. Så noen tvinger barna til å bli omskjæret. Hun beskriver at omskjæring ble etterfulgt av fest og gøy, og det var dette hun forbandt det med når hun var liten. De fleste rundt henne var omskåret, og hun beskriver at hun selv ble utestengt fra lek med de andre barna fordi hun var uren. Etter hvert når hun selv ble omskjæret så fikk hun innpass i gruppen med de andre barna. Etter at hun kom til Norge, der det er forbudt å slå andre og der omskjæring er forbudt, ble det tydelig for henne at denne delen av kulturen og religionen ikke er riktig. «Det er det her som er riktig», sier hun og henviser til norsk lov og praksis. Og hun beskriver det som hun opplevde i Somalia som galt. I dag tar hun avstand fra slike holdninger og sier hun ikke vil føre dette videre til sine barn.

Informanten gikk ikke på skole når hun bodde i Somalia, men hjalp til hjemme. Opplæring i husstell og det å hjelpe til hjemme har hun videreført til sine barn. De hjelper til med klesvasken, bretter klær og støvsuger.

Utvikling av røtter og opplevelsen av tilhørighet i Norge

Informanten belyser at hun nå i dag har bodd lengre i Norge, enn i Somalia. Hun sier at nå er hun her og at det er her hun vil være. Det er her hun har familie. Hun har ingen tanker om at hun skal flytte tilbake. Videre har hun fått barn i Norge og sier selv at «det er her vår tilhørighet er, i Norge». Hun påpeker at hun ikke har noe å reise tilbake til i Somalia, og at det er en skummel tanke, det å reise tilbake. Hvis Somalia derimot hadde vært et trygt land med rettferdighet og menneskerettigheter, uten krig, så ville hun selvfølgelig bosatt seg der. Hun uttrykker at etter hun fikk barn i Norge så ble hun et tre som ble satt i bakken, altså fikk rotfeste her.

Hvordan hun kom i kontakt med sin nåværende fosterfamilie skjedde via informantens venninne. Venninnen jobbet i en familiebedrift, informanten forteller at hun stadig var med for å hjelpe til med oppvasken. Her fikk hun skryt for arbeidet og fikk en god tone med eierne av bedriften. Da venninnen var myndig, og skulle flytte for seg selv, trang min informant et nytt sted å bo. Hun var fortsatt under omsorg av barneverntjenesten, og etter ønske fra min informant ble den kvinnelige eieren av familiebedriften spurt om hun kunne stille som

fosterhjem, noe hun var positiv til. Hun ble dermed fostermor for henne, og meddeler at hun da fikk norsk familie, og beskriver de som en spesiell god familie. Videre forteller hun at de er stolt av henne, og at fostermor i dag er mormor for hennes barn. Hun føler seg heldig som fikk en snill familie. Informanten forteller videre at hun i dag føler seg mest norsk. De vennene fra Somalia som hun hadde hatt siden de kom hit hadde nå alle flyttet til andre steder.

Informanten meddeler at hun føler seg inkludert og som en del av fellesskapet, både på jobb, med venner, i butikken og når det gjelder oppfølging av barna på skolen. Hun ser på seg selv som norsk. Det fremkommer også under intervjuet at hun er opptatt å fortelle barna sine at de ikke er utlendinger og at de er født i Norge og at dette er deres land, ikke Somalia.

På spørsmål om hva som har vært mest betydningsfullt med tanke på å føle seg trygg og som en del av fellesskapet her i Norge svarer hun «det å leve trygt, (...) uten bekymringer for økonomi, for skole». I hennes hjemland er det klasseskille, der bare de med penger går på skole. Hun nevner at Norge er en velferdsstat og at det her er mindre bekymringer for henne og hennes barn.

Når vi snakker om hva som har vært viktigst for henne med tanke på å komme inn, eller få innpass i den norske kulturen, nevner henne integrering. Videre snakker hun om viktigheten at å tørre å prøve og feile. Du må lære deg den norske kulturen og hvordan systemet fungerer for å kunne bygge opp livet ditt. Så det var det hun gjorde. Hun uttaler følgende om sin fosterfamilie:

Det hjalp å ha norsk familie. Der var jeg heldig. For hvis jeg ikke hadde hatt de vet jeg ikke hvordan livet mitt hadde vært nå. Men siden de hjalp meg med skole. Du vet norsk *skole, skole, skole*, for senere å jobbe, så er det *skole, skole*, spare penger og *det og det*. Nå i dag har jeg min egen kjøpte leilighet, jeg har fast jobb og jeg har bil. Jeg tenker ikke om det regner eller blåser, jeg lever som vanlige norske lever.

På spørsmål om hvordan den norske kulturen har preget hennes identitet kommer emnet om hijab opp. Hun føler at noen blant det norske folk kan være litt imot dette hodeplagget, og at de fleste har meninger om det. Informanten forteller at hun ofte får spørsmål og bemerkninger rundt å gå med hijab. «Hvorfor går du med hijab, er du ikke varm nå?» og så videre. Hun sier imidlertid at hun pleier å svare på spørsmål folk har. Videre har hun fått kommentarer som

«Du må tro inni deg, ikke med klær». Hun uttrykker litt frustrasjon over det, og sier hun er ferdig med den debatten. Det handler om at vi må respektere hverandres tro, sier hun videre. Men hun presiserer at de fleste kommenterer ikke hijaben.

Bakgrunnshistorie hentet fra fostermor

Fostermor har skrevet ned en del ting om sitt fosterbarn, men vet ikke om det helt stemmer.

Informanten til Norge som 13 åring. Hun var først på et asylmottak, deretter ble hun tildelt bostedskommune. Bodde først i leiligheter med andre ungdommer. BVT hadde ansvar for dem da. Det var tilsatt en miljøarbeider fra kl. 15-21, men da sov de. Var ikke motiverte for lekser, og ingen hadde ansvar for at de kom seg til skolen om morgenen. Så det varierte om de kom seg på skolen. Hun ble kjent med annen jente fra Somalia som var litt eldre. De to ble venninner. Denne venninnen jobbet i familiebedriften rett ved der informanten også bodde, og etter hvert fikk også hun jobb der. Hun var flink til å jobbe, og lærte fort. De ble godt kjent med eiere av kiosken, og ble invitert dit hjem i julen.

Respekt for de eldre, bestefar, var noe informanten satt høyt. Hun likte ikke at «bestefar» ryddet av bordet, og fikk nærmest panikk. Kaller han bestefar for å vise respekt.

Etter hvert trang informanten et fosterhjem, og hun hadde et ønske om å flytte hjem til eieren av bedriften som hun nå hadde fått et godt forhold til. Så da forespørselen kom fra barneverntjenesten svarte hun ja til å ha henne som fosterbarn.

Med deres bakgrunn hadde de ikke lik struktur som nordmenn med tanke på oppmøtetider, så det hendte at eier av kiosken måtte over å hente henne når hun skulle jobbe. Hun var trøtt og lå og sov, og skjønnte ikke hvorfor hun da trang å møte på jobb.

Hun startet på ungdomskolen, og hadde en god lærer, men ble fort ensom fordi de ikke kan språket. Erfarte derfor at hun bare ble sittende på skolen uten å forstå noe. Etter hvert starter hun på voksenopplæringen for å tilegne seg språket bedre. Hadde vansker med å møte til tider der også, og de måtte i den forbindelse ha samtale med rektor. Da ville hun gjerne ha fostermor med. Fosterhjemmet oppdaget fort at hun var ei smart jente. Fosterforeldre fulgte henne opp med tanke på skolen. Fostermor var streng på at hun skulle gjøre lekser. På

samarbeidsmøter mente de at denne jenta ikke ville klare å få seg en utdanning, noe fostermor var uenig i. Hun kom inn på videregående skole og gjennomførte med fagbrev.

Når det gjelder integrering. Når hun kom til fosterhjemmet ville hun være norsk, brukte ikke hijab, og hun ville gjerne ut å feste litt, på diskotek. Hun ble behandlet som en del av familien, og som en datter i huset. Hun er godt integrert, fikk førerkort og bil.

Når hun fikk barn ble også religion viktig for henne. Hun hadde fra tidligere forsøkt å følge ramadan. Nå ble religion mer viktig for henne. Hun er opptatt av at jentene skal lære koranen. Tildekking og bønn fem ganger om dagen ble viktig. Hadde en del fellesnevner i sin religiøsitet, men med noen avvik. Har blitt mer nøye med barna og maten i de senere årene. I fosterhjemmet har de snakket en del om at det kan være vanskelig for små barn og gå med hijab. Hun er flink på skolen, men forstår ikke alltid kulturen. Hvis det ene barnet er syk, kunne hun holde begge barna hjemme. Dette har fostermor snakket mye med min informant om. Arbeidsmoralen er på å plass, følge opp skolen, foreldremøte med mer. Dette er kunnskap hun har tilegnet seg etter hvert. Hun har ikke selv gått på skolen i sitt hjemland.

Fostermor tror hun har et godt språkkø, lærer språket fort. Hun prater oromo (en gruppe kusjittiske språk som snakkes i Etiopia og Kenya av folkegruppen Oromoer), og far er somalisk. Hun prater begge språkene. Det er en type blanding. Vokste opp med begge foreldre og tre brødre på landet. Far er eldre. Da hun var tre år ble hun sendt til besteforeldre for å hjelpe til. Når hun var cirka elleve år ble hun sendt videre til farmor for å hjelpe henne. Ble deretter sendt til annen familie som er fransktalende, der hun skulle stelle i huset.

Fostermor tror hun var der i 7-8 mnd. Der lærte hun fransk. Mens hun var der får hun vite at hun skal til Europa. Hun visste ikke hva Europa var, men hun hadde sett en film. Tok fly til Europa. Da hun kom til Norge kunne hun snakke ganske godt fransk. Tar også andre språk lett, svensk, arabisk, syrisk. Hun lærte seg godt norsk, men dette har stagnert. Bruker mest hverdagsnorsk. Har vært opptatt av å lære andre språk også. Fostermor merker at hun fort tilegner seg det norske språket igjen når hun bare med norsktalende kolleger. Fostermor mener hun er godt integrert. Hun er flink til å ringe å spørre hvis det er noe hun ikke kan eller forstår. Foreldremøte er for eksempel noe hun har lært om. Hun hadde ikke gått på skole i hjemlandet, og hadde ikke innsikt i hensikten med slike møter.

Hun har ikke så mange norske venner. Hun har en venninne som er 10 år eldre, en somalisk dame, som også fostermor kjenner svært godt. Hun har egne barn, og er godt kjent på stedet

de bor, både blant innvandrere og i lokalbefolkningen. Hun er morsom, fantastisk dame og temperamentsfull. De fungerer både som en søstre og venninner på godt og vondt. De er mye sammen, og de spiser ofte der. Hun kan alltid sette igjen ungene der. Der bor det også noen fra Syria, som barna leker med. Derfor blir dette en stor del av livet hennes. Hun får ikke tid til så mye annet. Hun har jobbet i kantina på voksenopplæringen, er med sine unger, og er mye med venninnen sin. Gjennom voksenopplæringen blir hun kjent med nye folk som hun kan dra på besøk til, og slik går tiden. Hun er også oppe hos fostermor, men mindre nå enn tidligere. Men når hun kommer viser hun mye omsorg for bestefar, det er kulturen. Det er jo også han hun ble mest glad i, trygg på i starten. Han lånte hun penger av, og han oppdro de folkene som om det var barnebarna hans. Så hun kommer med mat til han, har omsorg for han. Så er hun trøtt, og må gå å legge seg på sofaen litte grann. Da må de andre se etter ungene hennes, forteller fostermor med et smil.

Det somaliske miljøet var ikke begeistret for at hun skulle flytte til en familie som spiste svin. Dette resulterte i at fosterfamilien mer eller mindre sluttet å bruke svinekjøtt. To ulike religioner møter hverandre også via barna i fosterfamilien. De lærer om religion av hverandre, kristendommen og islam. Barnebarna i familien synes tolerante overfor ulike kulturer. Hun blir invitert til julaften av fosterfamilien også etter at hun har flyttet for seg selv, men har de siste to årene valgt dette bort. Fostermor blir invitert på hver Id, men de siste tre årene har ikke fostermor fått vært med på Id, men er det hvis hun ikke jobber. Fostermor presiserer at det er noe som skjer i barneårene, det du har fått med deg av religion og kultur da, er mye lettere å bevare. Fostermor meddeler at hun heller ikke får noe forhold til å feire Id, selv om hun nå kunne ha gjort dette i 17 år. Hun meddeler videre at det er jo noen innvandrerfamilier som feirer jul, og synes det er stort. Første juledag er hun sammen med storfamilien sin(fosterfamilien), for da er det hennes bursdag. Da er hele storfamilien samlet hos besteforeldrene/bestefar. Da får ungene hennes mange pakker, og hun får jule- og bursdagsgaver. Når det gjelder den norske nasjonaldagen, er hun opptatt av å markere den. Ungene hennes kan alle 17 mai sangene. Hun er glad i å synge, og dette er hun veldig god på. Hun ønsker at hennes eldste datter skal ha flere norske venner, og synes det er ryddig å forholde seg til norske familier. Når fosterfamiliens barn er hjemme, vil hun gjerne komme, men da er det «Afrika time», hun kommer når de andre skal legge seg, og da blir det kort tid. Så dette henger igjen i kulturen. Det gjelder også leggerutiner for ungene. Ungene hennes de sover når de er trette, og er gjerne oppe til de blir trøtte. Er de trette på ettermiddagen, synes hun synd på dem, og mener de må få sove.

Det er mest jobb og familien som opptar henne, men på føden ble hun kjent med annen norsk kvinne som hun var en del sammen med når ungene var små, i barseltiden. Men det er jo det nettverket man har fra Somalia, å være sammen med afrikanske damer, de er spesielle og de er frie og spontane, og plutselig skal den ene gå å be, den andre er sliten, og tv står på full guffe, mens noen sitter og prater, og ei sitter og prater i mobiltelefonen ved siden av deg.

Afrikanske damer veldig flotte og sterke. Det er de hun trekker imot.

Slik er det er jo slik med oss nordmenn som bor i Amerika også, de skal jo ha ribbe si fra Brooklyn. De holder seg sammen slik er det når en har oppvokst med like tradisjoner og lik kultur, det blir en del av deg, det står sterkt livet ut!

Fostermor føler at hun er veldig norsk, men er på grunn av religion og kultur, er hun en afrikansk dame. Fostermor beskriver henne som en dame i særklasse. Hun ler veldig mye når hun er sammen med fosterbarnet sitt. Hun lærte fort norsk, lærte seg det veldig bra. Hun er flink. Det gikk veldig greit. Venninnen hennes var hjemme med barn, og pratet oromo, lærte ikke så fort og ikke så bra norsk. Hun har styrke i at hun står opp for seg selv, og våger å si ifra.

Det er ikke lett å komme alene til et nytt land med annen struktur og kultur. Dette blir en konflikt når de kommer hit, og blir behandlet som barn igjen. Mange av de er allerede vant til å ta ansvar. Mange kommer med traumer, og har opplevd ting på veien. De blir «plantet» med en historie som de må holde på. Det tar lang tid før de tør å snakke om deres virkelige historie.

Teori og drøfting

Enslige mindreårige flyktninger er de som er under 18 år som kommer alene til Norge uten noen med foreldreansvar. En rapport gjort av Statistisk sentralbyrå med navnet «Enslige mindreårige flyktninger 1996-2018» viser at fra 1996 til utgangen av 2018 var det 9943 som har fått opphold i Norge og tildelt bostedskommune, 9344 av disse hadde samme bo-status i 2019. Den største andelen av enslige mindreårige flyktninger kom fra Afghanistan, som utgjorde en andel på hele 46%. Videre var det barn fra land som Eritrea (15%), Somalia (12%) og Syria (6%) som utgjorde de største gruppene. Av disse barna var det flest gutter

(86%). Siden disse kom, har det innvandret 2900 personer til Norge med bakgrunn i familiegjenforening til disse enslige mindreårige flyktingene. Disse barna er bosatt i til sammen 286 kommuner over hele landet. En tredjedel av disse er bosatt i de fem største byene, der det er flest bosatt i Oslo (17%). Blant unge voksne i alderen 18-29 år som kom til Norge som enslig mindreårig flyktning, viser tall fra Statistisk sentralbyrå at de flesteparten, rundt 80 %, var i utdanning eller i arbeid i slutten av 2018. Rapporten belyser at «fullført utdanning og deltakelse i arbeidsmarkedet er viktige faktorer for vellykket integrering» (Statistisk sentralbyrå v/Kirkeberg & Lunde, 2020, s. 4).

Transnasjonale praksiser omfatter der politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle prosesser går på tvers av landegrenser og slik oppstår det en egen dynamikk. Relasjonene mellom organisasjoner, familier og personer som går på tvers av stater, der de vekselvis må tilpasse seg de ulike politiske og institusjonelle rammene som foreligger i den enkelte stat. Denne retningen belyser at «migrasjon kan forstås som vedvarende prosesser av mobilitet og forankringer til flere steder» (Lidén, 2017, s.21). Gjennom transnasjonale forbindelser, altså forbindelser over landegrenser, har migranter bevart sterke bånd til familien. Ny teknologi gjør det mulig å følge med på hva som skjer hjemme til enhver tid, samt det retter lys mot utfordringer og ressurser. Migranter sender penger hjem til sine nærmeste, de arbeider for rettigheter, bygger opp skoler og arbeider for sine hjemsteder. Begrepet sosial mobilitet handler nettopp om det å kunne skifte (eller veksle) tilhørighet mellom ulike grupper (Lidén, 2017, s.17-18; Bø & Helle, 2013, s.194).

Regelverket som gjelder for borgere av en stat, sikrer ikke bare tilgang til sentrale samfunnsinstitusjoner, det definerer også et sett av *forpliktelser* for borgerne, nedfelt i prinsipper og konkret regelverk forankret i (velferds)statens institusjoner og standarder. Opphold og medborgerskap omfatter derfor også forhandlinger om kulturelle fellesskap og tilhørighet (Lidén, 2017, s.23).

Grunnleggende forståelse for menneskets utvikling

Abraham Maslows (1908-1970) behovspyramide tar for seg menneskers behov fra de grunnleggende basale behovene til de behovene vi strekker oss etter for å leve fullt ut. Det er først når de basale behovene er dekt at vi har mulighet etter å strekke etter anerkjennelse og selvrealisering. I bunn av pyramiden finner vi de fysiologiske behov som å spise, drikke og

sove. Videre har vi behov for sikkerhet og beskyttelse. Når disse behovene er dekt kan vi ta for oss de sosiale behovene for tilhørighet og kjærlighet. Det handler om å kjenne på det å høre til i fellesskap og være et medmenneske. Deretter kommer behovet for anerkjennelse slik at man kan godta den man er og klare å trekke frem de positive egenskapene ved en selv. Disse behovene som ligger nederst i pyramiden kalte Maslow for mangelbehov. Med det mente han at dersom disse er utelatt blir vi mennesker veldig motivert til å oppnå disse, men når disse behovene er dekket vil vi motivasjonen knyttet til de svekkes (Woolfolk, 2004, s.277-278; Bø & Helle, 2013, s. 36, 268). Det handler om å bli trygg på seg selv og dermed blir status blir mer viktig, det å få en viktig posisjon for mennesker rundt. Dermed blir en mer fokusert på intellektuell prestasjon og de estetiske behov. Eksempelvis kan det handle om å få seg en god utdanning eller å kjøpe seg et fint hus. Det handler om å kjenne på den selvstendigheten og mestringen av å kunne oppnå noe på egenhånd. Og være omgitt av vakker natur eller annet man opplever som vakkert kan bidra med å gi oss mennesker ro i sinnet, samt opplevelsen av å fylles med energi, kreativitet og selvsikkerhet. På toppen av pyramiden er selvrealisering, for å nå dette stadiet må de underordnede mer eller mindre være komplette eller utfylte. Selvrealisering handler om å dra fullt ut nytte av sine muligheter, egenskaper og potensielle ferdigheter som menneske. Disse behovene kaller Maslow for vekstbehov, det er behov som mennesket alltid streber etter og der motivasjonen aldri slukkes. Vi søker alltid etter noe bedre eller å bli bedre i noe, å lære nye ting for å utvikle oss (Woolfolk, 2004, s.277-278; Bø og Helle, 2013, s. 270). Det er imidlertid sånn at alle vi mennesker ikke følger denne modellen slavisk. Vi kan velge bort noe, eksempelvis sikkerhet til fordel for eksempel for å oppnå høyere status eller innen arbeid. Vi kan dermed bevege oss mellom disse ulike behovene, og til tider kan noen frafalle til fordel for andre (Woolfolk, 2004, s.277-278).

Urie Bronfenbrenner (1917-2005) var utdannet utviklingspsykolog. Han var svært opptatt av menneskers utvikling og hvordan omgivelsene og menneskene i den påvirker barns oppvekstvilkår. Han utviklet dermed en humanøkologisk modell som skal vise til denne vekselvis påvirkningen som skjer mellom den enkelte og omgivelsene rundt. Det er altså en modell som ser på hver enkelt del i et barns liv som en påvirkende faktor for helheten til barnets utvikling (Aagre, 2014, s.40-41). Denne modellen påpeker at vi mennesker ikke er passive mottakere av kultur, men at vi også er med på å påvirke og forme våre omgivelser og utvikling (Salole, 2018, s.155). I vår hverdag så beveger vi oss mellom ulike miljøer, kulturer og sosiale settinger der vi møter andre mennesker. Innenfor disse ulike arenaene foregår det

ulike aktiviteter som vi mennesker inntar ulike roller i, og der vi har forskjellig form for relasjoner til de som inngår i konteksten. Disse tre aspektene var Bronfenbrenner særlig opptatt av (Aagre, 2014, s.42). I Bronfenbrenners modell finner vi det enkelte individ i midten, omgitt av små systemer som er viktig i den enkeltes hverdag. Dette kaller han for mikrosystem som tar for seg de roller, aktiviteter og relasjoner det enkelte individ inngår i og dermed påvirker og påvirkes av i sin hverdag. Her inngår mikrosystemer som eksempelvis familie, venner, skole, fritidsaktiviteter og nærmiljøet. Endring i et av mikrosystemene vil kunne påvirke de andre mikrosystemene. Mesosystem handler om samspillet mellom de ulike relasjonene og aktivitetene som inngår i mikrosystemene, altså om det (hva) som skjer mellom mikrosystemene. Eksosystemet handler om sosiale og eksterne betingelser som i høy grad kan påvirke den enkeltes hverdag, men som den enkelte har liten indirekte innflytelse på. Det handler om kommunale bestemmelser, arbeidsplasser, sosioøkonomiske forhold, diskurser i media og så videre. Makronivået er det som skjer på et mer overordnet nivå, som lover, nasjonale anbefalinger, filosofiske idealer, samt samfunnsmessig og historisk betingede endringer. Skjer det endringer i en av disse systemene vil også de andre systemene påvirkes i mer eller mindre grad (Aagre, 2014, s.42-44; Salole, 2018, s.155-157). Kronosystemet viser til den dynamiske verden vi lever i, både det sosiohistoriske og miljømessige vil endre seg over tid. Dette vil påvirke oss som bor i denne verden, kulturer og våre omgivelser (Salole, 2018, s.157).

Globalisering

Dagens kommunikasjonsteknologi bidrar til at vi mennesker står hverandre nær, mer enn noen gang. Vi har tilgang på informasjon fra så å si hele verden, noe som gjør den kulturelle og stedfestede tilhørigheten mer fleksibel. På en måte kan vi si at vi over hele verden blir mer like grunnet globaliseringen (Eriksen & Sajjad, 2020, s.23). Globalisering handler om at mennesker og nasjoner inngår i et internasjonalt samspill som omgår økonomi, kultur, politikk, ritualer, språk og teknologi. Dette betyr at det som skjer i verden stadig får større betydning for den enkelte og fellesskapet, og slik har større innvirkninger på folks liv (Bø & Helle, 2013, s.103). Stammefolk som før levde isolert fra resten av verden har i dag tilgang på informasjon gjennom skolebøker, Bibelen og internett. Det har blitt lettere å flytte til et annet sted i verden, selv om de fleste av verdens befolkning ikke har denne muligheten. Flyktninger fra fattige områder blir gjerne boende i området de er født hele livet. Imidlertid gir dagens tilgang på informasjon innsikt i hva som skjer i omverdenen og de fleste vet også om

alternativer for å komme seg utenfor nærmiljøet. Statistikk hentet fra FN viser at noe over 272 millioner mennesker lever utenfor sitt fødeland. Siden 1960 har vi sett en jevn økning, og tallene vil trolig fortsette å stige i tiden fremover. Litt mer enn halvparten av disse menneskene lever i Europa og Nord-Amerika, og her har vi sett en markant økning antall tilflyttende de siste 20 årene (Eriksen & Sajjad, 2020, s.23).

Den migrasjonsstrømmen vi ser i dag er et resultat av sosial og kulturell modernisering. Det handler om at man går fra et tradisjonelt samfunn der en dyrking av mat og innhenting av materiell til egen overlevelse var uavhengig av penger, til et mer moderne samfunn der en er avhengig av penger for å overleve. Denne moderniseringen gjør det mulig å flytte fra et kontinent til et annet. Heretter vil jeg kort ta for meg noen sentrale sider ved denne moderniseringen. Lønningsarbeid, der man får penger for arbeidet, gjør det mulig å flytte eller si opp jobben for så å søke arbeid et nytt sted. Penger fungerer stort sett likt i alle deler av verden, de er for å tjene til livets opphold. Dette står til kontrast fra før i tiden og primitive jordbrukskulturer som dyrker mat til eget bruk og overlevelse. For disse menneskene ville det vært utenkelig å flytte til et annet sted i verden. Innvandrere som kommer til Norge forventer å få tilgang til arbeid med lønn, de regner ikke med å få et stykke jord for å kunne overleve (Hylland & Sajjad, 2020, s.24). Statsborgerskap viser til den enkeltes formelle tilhørighet, som hvilke land det kommer fra, og er noe som danner et fellestrekk for mennesker i denne verden. Flere og flere blir innhentet for å skrives inn i manntall, blir tilbudt skolegang og blir pliktig til å betale skatt for å bidra i storsamfunnet. Identifikasjonspapirer er vesentlige dokumenter som er nyttige når en for eksempel kommer som innflytter til et nytt land. Det kan si noe om hvem du er i form av hvilke land eller kultur du har tilhørighet til. Mangler slike dokumenter vil dette bidra til juridiske problemer, da det stopper opp den etablerte prosedyren som gjelder saksbehandling ved innvandring. Ikke lenge siden var mennesker uvitende om de kom fra et land eller en stat. Det var ikke normalen å være en statsborger, og det var da heller ikke vanlig å ha pass, tollstasjon og grenser mellom stater. Dette er en situasjon som har endret seg over kort tid (Eriksen & Sajjad, 2020, s.24) Moderniseringen har også gitt oss formell skolegang og fremveksten av abstrakte fellesskap. Abstrakte fellesskap handler om at vi til tross for å ikke kjenne hverandre føler en lojalitet ovenfor vårt eget «folk» eller kultur på grunn av vår tilhørighetsfølelse (Eriksen & Sajjad, 2020, s.25). Moderniseringsprosesser, som blant annet de nevnte, som henger sammen med kapitalismen og den moderne stat er med på å danne kulturelle fellestrekk som legger føringer for «globaliseringen av kultur og migrasjon over landegrensene» (Eriksen & Sajjad, 2020, s.25).

Mange av verdens befolkning lever med påvirkning fra den globale kulturen, som bidrar til at mulighetene for forflyttelse er større eksempelvis der det foreligger politisk forfølgelse eller økonomisk nød (Eriksen & Sajjad, 2020, s.25).

Formell skolegang: Viktigheten av felles informasjon og besittelse av kunnskaper for å overleve og kunne bidra til samfunnet og verden.

Migrasjon og migrasjonsstrategier

Begrepet migrasjon omhandler vandring eller flytting mellom land eller regioner, det kan dreie seg om innvandring eller utvandring. Det handler som oftest om permanente forhold, men begrepet dekker også midlertidig bosettelse. Eksempelvis så migrerer trekkfuglene vi har i Norge mellom land i de ulike sesongene. Immigrasjon er å innvandre, altså å flytte til et nytt land, region eller stat. Når vi benytter begrepet migrasjon i dag er det gjerne dette vi referer til. Emigrasjon betyr å utvandre, altså flytte ut av ditt land, region eller stat (Salole, 2018, s.116). Det kan være ulike grunner til at folk flytter fra og til andre land. Eksempelvis kan dette gjelde jakten på drømmen, bedre arbeidsforutsetninger, gjenforening med familie, et tryggere miljø og så videre. Faktorer som jakten på selvrealisering, til at det bare handler om å overleve eller flykte fra sult, nød eller krig får mennesker til å flytte. Noen flytter av egen vilje, mens andre blir tvunget på flukt. Felles for de alle er troen og håpet om et bedre liv (Salole, 2018, s.116-117).

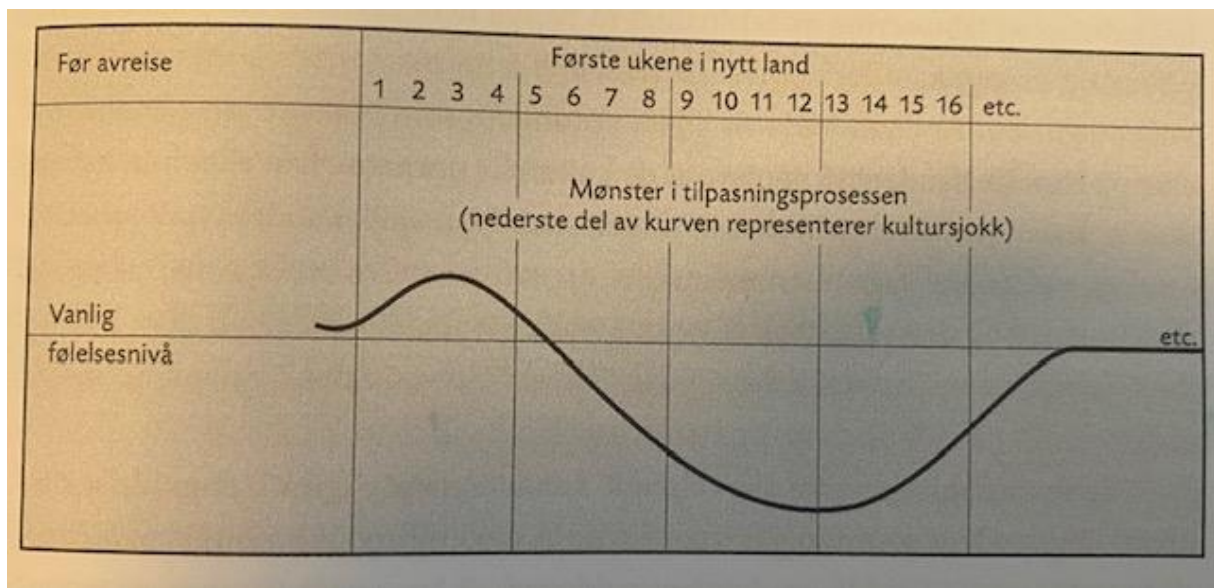
Identifikasjon med sin egen gruppe, enten det er familie, venner, religiøse grupper eller lokalsamfunn, er (...) tett knyttet til opplevelsen av tilhørighet og trivsel. Når man flytter, mister man sin gruppe, i alle fall deler av den. I tillegg til psykiske reaksjoner på tap og brudd med mennesker og steder man har kjær, kommer andre erfaringer med flyttingen. Referanserammene blir borte (Salole, 2018, s.119).

Å flytte fra alt man kjenner til kan være et smertefullt oppbrudd. Det blir et brudd fra den hverdagen man kjenner til. Dette kan være særlig tungt da man ikke vet om man noen gang kommer til å vende tilbake. Psykisk stress er dermed nært knyttet til migrasjon uansett årsak til flytting. Denne prosessen fører med seg mange opp- og nedturer, der det ofte tar mange år før man finner seg til rette. Salole referer til Storti som belyser fem faser av reaksjoner som oppstår ved frivillig flytting. Den første fasen omhandler at man er etablert i sitt nærmiljø og

samfunn. Man identifiserer seg med kulturen og har dermed de samme referanserammer og oppnådd en dybdeforståelse innen denne Fase to handler om reiseforberedelser og avskjed med hjemstedet. Her påpeker han at det er vanlig å se positivt på fremtiden og dit man skal flytte, og en kan utvikle negative holdninger til nåværende hjemsted. Kanskje dette skjer gjennom en fornektelse av følelser rundt å flytte fra det man er kjent med (Salole, 2018, s.117). Tredje fase er overgangsfasen eller tilpasningsfasen som kjennetegnes av angst, samt tap av roller, referanserammer og status. I starten kan man kjenne seg som turist og det er spennende å utforske det nye stedet. En legger merke til alt det nye som en ikke hadde tilgang på der man bodde før. Men etter hvert som en fysisk kommer seg mer på plass og orientere seg vil en legge merke til at ting kanskje ikke er så oppløftende som man først fikk inntrykk av. Savnet og sorgen etter menneskene og stedet man har flyttet fra begynner å overta, og de positive faktorene ved hjemstedet kommer tydeligere frem. Man starter å føle seg utilpass, utenfor og desorientert i det nye samfunnet, og man går inn i et slags kultursjokk (nedtur). Fjerde fasen er innflyttingsfasen. Man begynner å tilpasse seg den nye kulturen ved å observere, ta lærdom og å innrette seg omgivelsene. Følelsene i denne fasen vil svinge i det man stadig søker etter sin plass i samfunnet. Femte, og siste, fase heter reetableringsfasen som omhandler der man har mestret å tilpasse seg samfunnet. En har oppnådd en viss kunnskaps- og dybdeforståelse for hvordan samfunnet og kulturen «fungerer i praksis». Det innebærer også at man har ervervet en viss rolle, posisjon eller status i sine (nære) omgivelser. Slike skjematiske fremstillinger må man alltid ta med forbehold, da ikke alle går gjennom alle fasene og ikke minst i den faste rekkefølgen. Noen befinner seg i bestemte faser over en lengre periode, da vi mennesker er unike og reagerer ulikt på forandringer og brudd (Salole, 2018, s.118).

Salole refererer til Kohls som har utviklet tilpasningskurven som viser hvordan en rekke følelser og tanker som oppstår i overgangsfasene. Han beskriver at vanlige reaksjoner er først glede og positivitet, så kommer forvirringen, sinne, tristhet, angst og bekymring. Følelsene veksler imellom oppstemthet og irritasjon og hele følelsesspekteret rundt dette. Fysiske reaksjoner som hodepine og magevondt er også vanlig før følelsene og hverdagen etter hvert stabiliserer seg. (Figuren nedenfor illustrerer dette). Disse følelsene vil forsterkes dersom man reiser på bakgrunn av krig eller forfølgelse, der det råder usikkerhet rundt tilstanden til hjemstedet og eventuelle etterlatt familie. Da vil ofte reisen i seg selv også være preget av usikkerhet, stress og fare og føre med seg skremmende opplevelser. Dette vil særlig være gjeldende for enslige mindreårige flyktninger som kommer til et nytt land alene uten noen

nære å søke til. For andre som kommer alene kan det være stresset i hverdagen som etter hvert setter preg på den psykiske helsen. Det hender også at reaksjonen på forflyttingen kommer i ettertid, da en kanskje måtte flykte på sparket slik at man ikke fikk tid til å si farvel til de man reiste fra. Det er dermed ikke alle som er innom avskjedsfasen og kan forberede seg på hva som skal skje eller forstå konsekvensene av det. Men reaksjoner kommer som oftest før eller siden, med eller uten tilleggsbelastninger (Salole, 2018, s.119).

Figur 1. Tilpasningskurven (Kohls, 2001 i Salole, 2018, s.119)

Informanten jeg intervjuet opplevde stadige brudd med relasjoner fra tidlig i sitt liv. I løpet av barneårene i Somalia bodde hun hos flere ulike familiemedlemmer i sitt hjemland Somalia. Hun flyttet dermed fra etablerte nære relasjoner allerede i tidlig alder. Dette bidrar til opplevelse av brudd med den hverdagen hun kjente, og de med menneskene hun stod nærmest. Imidlertid så var hun fortsatt i Somalia og den somaliske kulturen, med familie det kan tenkes at hun kjente fra før. Ut fra et kulturelt perspektiv kan en derfor tenke at hun opplever den samme strukturen i hverdagen som hun tidligere kjenner til og at forventningene i omgivelsene til henne er tilsynelatende de samme. De referanserammer som hun har foreligger også hos mennesker i hennes nære omgivelser. Som Salole beskriver så er identifikasjon med egen gruppe, religion og så videre essensielt for opplevelse av tilhørighet og trivsel. Når hun da ennå er i sitt hjemland kan det tenkes at hun fortsatt har en opplevelse av tilhørighet, og kanskje kan føle på en trygghet da hun er blant sine «egne». Etter hvert

flytter hun fra sitt hjemland og opprinnelseskultur. Hun mister den tryggheten av å være en del av et fellesskap. Den følelsen av å kjenne på forutsigbarhet i hverdagen forsvinner, det blir et brudd i den kontinuiteten som hun er vant til. Slik jeg forstod det fikk hun heller ikke sagt ordentlig farvel til sine nærmeste. Det kommer frem at hun fikk vite hun skulle til Europa men at hun ikke visste hva dette var. Ut fra Storti sin modell vil hun dermed «hoppe over» fasen der en forbereder seg på reisen og gjør seg klar til avskjed med sine. Dette vil så klart være en ekstra belastning og sårbarhet, da man ikke vet om en treffes igjen. Men igjen så kan det hende at en slik avskjed i en alder av 13 år ville være mer sårbar da en løsriveres fra foreldre og øvrig familie, på en måte som kan virke nokså gjennomgripende. Men i forhold til tilknytning til trygg voksen person kan en forvente at dette er og blir en sårbarhetsfaktor hos henne da hun opplevde alle disse bruddene uten en ordentlig avskjed. Videre reiser hun altså alene noe som også gjør henne sårbar for både fare, usikkerhet og stresset som en forbinder med slike reiser (Salole, 2018, s.119). Hun kommer til en ny gruppe der hun ikke deler de samme referanserammer, som erfaringer og verdier. Det kommer frem at det er en ukjent kvinne som er den som tar hun inn i Norge og er med på flyet. Når de kommer til Norge så blir hun kjørt til politistasjonen, og får hun beskjed om at all kommunikasjon mellom denne ukjente kvinnen og informanten avsluttes der. Relasjonen blir brutt, og hun får ikke lov til å ta kontakt med henne eller nevne henne. Igjen opplever hun altså et brudd, og nå fra ei ukjent dame der befinner hun seg i et nytt land der kulturen og omgivelsene oppleves som annerledes fra det hun er kjent med. Hun vet ikke hva hun kan forvente, hva som er forventet av henne eller hva som skjer. Videre forstår hun ikke hva menneskene rundt henne sier, de har kanskje en annen måte å føre seg på i forhold til kroppsspråk, tonefall og mimikk. Dette kan tenkes er en skremmende opplevelse, noe som blir bekreftet gjennom det informanten sier. Hun meddeler at hun fikk panikk, og bare gråt. Det var først når hun fikk tilgang til tolk hun klarte å roe seg. Etter en stund på politistasjonen blir hun kjørt til mottak. Og hun opplever dermed enda et nytt brudd, med denne tolken som hun hadde klart å finne roen med. Hun opplever turen til mottaket som skremmende, forståelig nok, når hun ikke vet hvor hun skal eller hva hun skal. Selv om denne tolken hadde forklart til henne hva som skal skje, kan det tenkes at omgivelsene og menneskene fremstår som så ukjente at det er vanskelig for henne å begripe hva som skjer. Videre kan det tenkes at hun heller ikke har begreper til å forstå. Mottaket beskriver hun også som skremmende i starten. Hun føler seg alene og får ikke sove. Etter hvert så blir hun mer kjent med barna som bor der og de voksne som jobber der. De får tildelt en pose med klær ved ankomst, noe som kom godt med da min informant ikke hadde med seg noe bagasje. Dette møtet med mottaket kan også gi et inntrykk av at de blir tatt vare

på. De er kanskje ikke vant til å få ting overlevert på den måten uten å måtte arbeide for det. Det kan gi et uttrykk for at man blir møtt med varme og at man er velkommen. Etter hvert forteller hun også at de får lomme penger og besøker ulike fornøylesparker i Norge. Hun finner seg mer til rette og blir tryggere i sine nære omgivelser. Imidlertid er dette et mottak der folk kommer og går. Barn hun har blitt kjent med flytter videre til familiære og kjente relasjoner bosatt i Norge. Men hun ble igjen, hun hadde ingen. Hun opplever altså stadig brudd på de relasjoner hun har etablert med menneskene rundt henne.

Det er identifisert fire migrasjonsstrategier som benyttes i møte med et nytt samfunn. *Segregering* skjer der en ikke tilpasser seg de nye samfunnstrekkene eller kulturelle skriptene som gjelder for kulturen en er omgitt av fordi man ikke gir slipp på sin opprinnelseskultur. *Integrering* innebærer å tilpasse seg storsamfunnet, men allikevel bevare sin egen kulturelle arv, dette handler om en fin balansegang. Ved *assimilering* avlærer man sin opprinnelseskultur i fordel for å lære seg den nye kulturens kulturelle skripter og skjemaer, som verdsett, verdenssyn og samfunnsoppbygning. *Marginalisering* belyser det å miste fotfestet i opprinnelseskulturen og samtidig ikke klare å finne seg til rette i den kulturen en er flyttet til (Salole, 2018, s.125). Disse strategiene er ikke nødvendigvis individuelle, men kan også skje på overordnet nivå, av regjeringen og staten. Eksempelvis finnes det egne livssynsskoler med fokus mot visse politiske eller religiøse retninger, eksempelvis kristen skole. Det foreligger et ønske om å være adskilt fra majoriteten og den offentlige skolen, der likeverd fortsatt er målet. Imidlertid vil det skje en form for segregering når en blir skilt fra storsamfunnet og majoriteten på denne måten. En vil ikke utvikle de samme referanserammer og dermed ikke dele like erfaringer som majoriteten erverver gjennom utdanningsløpet, noe også storsamfunnet, næringslivet og mulige arbeidsplasser baseres på. En ser dermed at slike minoritetsordninger vil kunne ha mer uheldige konsekvenser på lengre sikt (Aasen, 2012, s.96-97). Når vi snakker om integrering av migranter i Norge referer vil ofte til de som viser norske verdier, har lært det norske språket og tilpasset seg vår kultur, uten å ta hensyn til deres opprinnelseskultur. Men som nevnt ovenfor samsvarer dette heller med assimilering der din opprinnelseskultur forsvinner til fordel for den nye kulturen du er omgitt av. Der integreringen ikke er vellykket peker vi ofte mot tegn på segregering som at grupper som tilhører samme nasjonalitet eller religion (disporaer) bosettes i samme område, at barna ikke går i barnehagen, at ikke foreldrene lærer seg norsk og så videre. (Salole, 2018, s.125-126, 133). Dette er en helt feil holdning hvis målet er fellesskap. Å legge skylden over på

minoriteten, heller enn å sette inn tiltak som fremmer naturlig fellesskap gagnar ingen. Salole fremhever at de vel så gjerne kan handle om boligpolitikk og andre strukturelle forhold, men at dette gjerne ikke blir tatt i betraktning (Salole, 2018, s.126). Fangen fant i sin forskning at ekskludering av innvandrere ofte ikke nødvendigvis hadde skyld i at noen stengte de utenfor eller kom med krenkende eller rasistiske holdninger, selv om dette også kunne skje. Men hun fant at disse minoritetene selv valgte å trekke seg unna, en slags valgt segregering som nevnt ovenfor, fordi de ikke identifiserte seg med en bestemt gruppe mennesker, eksempelvis de som bodde og hang i nærmiljøet. Det handlet altså om manglende opplevelse av tilhørighet og det kunne skyldes flere grunner, blant annet fraværende mennesker fra deres egen etniske gruppe eller da rett og slett fraværende multietnisk kultur (Fangen, 2009, s.101-102). Det viktigste i å forstå migrasjonsstrategier er å finne ut hvorfor den enkelte handler som den gjør, hvilke påvirkende faktorer foreligger. Jo større kulturforskjellene er fra den opprinnelige til den ny flyttede kulturen er, desto større vil overgangen bli. Dermed øker også sjansen for at man beskytter seg selv gjennom strategier som segregering og marginalisering (Salole, 2018, s.126). «Migrasjonsstrategier er dynamiske tilpasningsprosesser som skaper endring både hos nye og etablerte innbyggere over tid. Inkluderingskompetanse hos storsamfunnet står derfor også helt sentralt» (Salole, 2018, s.126). Måten en forholder seg til et samfunn på og hvilke migrasjonsstrategier som benyttes henger sammen med grad av opplevd inkludering og opplevelse av anerkjennelse fra omgivelsene, der erfaringer og ferdigheter ses på som nyttige og verdifulle (Salole, 2018, s.126).

Overgangsfasen fra opprinnelseskulturen til den norske kulturen var en stor omveltning for min informant. Som nevnt ovenfor vil overgangen bli større i takt med kulturforskjellene. Når hun kom til Norge måtte hun først finne en trygghet, og føle seg sikker. I samsvar med Maslows behovshierarki så må de basale behovene som mat, drikke, søvn, trygghet og sikkerhet være dekket for at en skal være i stand til å strebe etter tilhørighet og anerkjennelse, samt intellektuelle prestasjoner og selvhevdelse eller selvrealisering. Hun forteller jo det at med tiden så blir hun mer komfortabel i den nye settingen. Hun lærer seg å kjenne menneskene rundt henne, hvilke normer og regler som foreligger og hva som er forventet av henne. Det første steget var altså det å lære å navigere i den nye kulturen og de omgivelsene hun var omgitt av. Hvordan er det menneskene rundt meg egentlig oppfører seg? Hvordan er det forventet at jeg skal handle i ulike situasjoner? Og så videre. Ved å sette slike spørsmål til seg selv i ulike situasjoner så lærer man seg å tilpasse den nye situasjonen. For min informant handlet det om å integrere seg inn i den norske kulturen. Som beskrevet over handler det altså

om å tilpasse seg den nye kulturen, samtidig som en ivaretar sin kulturelle arv. Med dette mener jeg at man må velge ut hva som er fornuftig å endre på for å tilpasse seg den nye kulturen. Er det relevant å bytte religion ut fra hvor en bor? Eller er det kanskje mer hensiktsmessig å endre på måten en handler på i omgivelsene? Er det visse forventninger knyttet til arbeid? Religionstro kan en holde på uavhengig av hvor man bor, og likevel mestre å tilpasse seg kulturen på en tilfredsstillende måte. Kanskje en får bemerkninger eller litt motstand, men det er som regel ikke en ekskluderende faktor i Norge i dag. Derimot det å endre handlings- og tankemønstre vil kunne ha stor påvirkning i integreringsprosessen. Eksempelvis nevner hun dette med at i dag tenker hun ikke over at det blåser eller regner. Hun har hus og bil og sier at hun lever som andre nordmenn. Været har dermed fått en annen betydning for henne i forhold til om hun skal noe eller ikke. Dette gjelder selvsagt for enhver av oss og trenger nødvendigvis ikke å være forbundet til kulturelle forskjeller. Men det viser at vi mennesker til stadig må tilpasse oss nye måter å leve på for å passe inn i de omgivelsene og de betingelsene vi er omgitt av. Videre har hun tatt til seg det norske språk, hun sier hun har prøvd seg frem, og ikke vært redd for å feile. Hun påpeker at det er viktig å sette seg inn i det systemet som foreligger i den enkelte kultur. Likevel har hun nå i dag åndelig kontakt med sin kultur gjennom sin religion og hun sier at den somaliske kulturen, den glemmer hun aldri. Hadde hun derimot valgt å avlære alle de erfaringer og kunnskaper hun hadde med seg når hun kom til Norge, ville vi sett på migrasjonsstrategien assimilering. Når en tar fullt ut avkall på sin egen kultur står en, som nevnt, også i fare for å miste seg selv. Imidlertid vil en kunne tilpasse seg den nye kulturen og oppnå det å bli en del av fellesskapet ved bruk av denne strategien. Noen ønsker selv å ta avstand i større eller mindre grad med sin opprinnelseskultur av ulike grunner. Noen føler de kanskje blir «tvunget» til det gjennom de forventningene som omgivelsene gir uttrykk for. Uansett grunn tenker man at denne migrasjonsstrategien er mindre heldig, da det bidrar til brudd med den kulturen og de verdier, verdenssyn og holdninger som er med på å danne og forme identiteten til det enkelte menneske. På en annen side kan dette fungere som en overlevelsesstrategi, der en ikke ser noen annen utvei for å oppleve seg selv som tilhørende i et miljø, kultur eller samfunn. Som teorien ovenfor reflekterer er det å være en del av en gruppe og ha en møteplass, enten det er i forbindelse med arbeid, skole, en vennegjeng, en bestemt kafé og så videre, der du kan handle som og være deg selv er av stor betydning for ditt selvbilde og identitetsutvikling. Min informant gir tydelig uttrykk for at hun forstår verdien og viktigheten av integrering. Hun virker veldig fattet og kunnskapsrik i forhold til det å tilpasse seg ulike settinger og kulturer. Den motstanden hun har mot nederlag og den indre styrken hun formidler kan kanskje være et

resultat på at hun, til tross for mange relasjonelle og kulturelle brudd, har hatt en stabil oppvekst, og da særlig den primære sosialiseringen. Noe jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven.

I Norge så har myndighetene ansvar for bo- og omsorgsfaktorene hos enslige mindreårige asylsøkere, er barnet under 15 år ligger dette ansvaret hos barnevernet. Mens disse venter på svar om opphold i Norge, bor de i omsorgsboliger der driften er regulert i barnevernsloven (Barnevernloven, 1992, § 5-7 - § 5-10). I § 5-10 står det blant annet at boligene må opprettholde en viss kvalitet, herunder å sørge for en forsvarlig standard, der departementet kan stille krav til boliger og sentre som omhandler kompetanse, standard på bolig og bemanning (Barnevernloven, 1992, § 5-10). Utlendingsmyndighetene (UDI) har ansvar for barn i alderen 15-18 år. Videre har de det økonomiske, faglige og administrative ansvaret for asylsøkere så lenge de bor på mottak. Slike mottak er boliger eller sentre som UDI sender tilbud på, og de styres for det meste av private, men også det kommunale og av ulike organisasjoner. Ofte foreligger det ikke noe forventning om at denne virksomheten skal vare over tid, hvor det skal holde et relativ enkel standard. Denne driften er ikke regulert av noe lov som det er for de under 15 år. Det finnes dermed ingen krav om kvaliteten på det tilbudet som gis, men UDI har rundskriv som belyser forpliktelser og oppgaver. Men hvordan kompetanse, bemanning, materielle boforhold og utforming av virksomheten er opp til den som styrer, derfor vil det forekomme en viss forskjell fra bolig til bolig (Lidén, 2017, s. 116-117).

Språk

Når barn skal beskrive sin tilhørighet er ofte språket sentralt. Gjennom språket uttrykker vi tanker, følelser, meninger og behov. Språket gjenspeiler de kulturelle og sosiale synspunktene vi har som verdier, holdninger og verdenssyn. Voksne og barn som flytter til nye kulturer belyser at de har behov for å mestre språket, spesielt på det emosjonelle plan, for å føle seg som en del av kulturen eller omgivelsene. Dermed kan vi si at språk og identitet henger tett sammen (Salole, 2018, s.173).

Litteratur basert på forskning viser at det kan være skadelig å flytte for mye før fylte 18 år. Stadig relokalisering forbindes med psykisk uhelse og atferdsproblemer senere i livet. Derfor er det essensielt å avdekke hva som skaper stress og belastning og hva som kan virke

forebyggende mot dette for å fremme krysskulturelle barns utvikling (Salole, 2018, s.151-152). En hovedutfordring blant de minoritetsspråklige vil være knyttet til det å tilegne seg ny kunnskap og nye ferdigheter, da de ikke mestrer majoritetsspråket tilstrekkelig. De får i liten grad benyttet sine førstespråksferdigheter og tidligere erfaringer i læringsprosessen. Dette vil kunne bidra til at utviklingen stagnerer da de tidligere erfaringer og kunnskaper ikke blir stimulert via assosiasjoner knyttet til nye erfaringer og innlæring. Det er altså ingen sammenheng mellom det de kan fra før av og det de forsøker å lære, da vil de heller ikke forstå eller internalisere det nye. Vår pedagogiske oppgave blir derfor å legge til rette for god kommunikasjon der de har mulighet for å være deltakende i sin egen læringsprosess. De må få tatt i bruk sine førstespråksferdigheter og koble dette sammen med nye erfaringer og nytt innhold slik at det gir mening (Egeberg, 2016, s.13, 35). Menneskers begrepssystem er et resultat av erfaringer og kunnskaper som en har gjort seg gjennom tankemessige utfordringer i både hverdagen og opplæringen. Begrepene man besitter reflekterer sådan det miljøet og kulturen en er sosialisert inn i (Egeberg, 2016, s. 17). For å bygge opp sitt begrepssystem krever det visse kommunikative ferdigheter som å mestre et språk som gjør det mulig å kommunisere med mennesker rundt deg. Innhold i ord og begreper får sine betydninger gjennom sosiale og kulturelle forståelser av fenomener og verden. Det er altså det enkelte mennesket og omgivelsene tillegger ord og begreper betydning (Egeberg, 2016, s.18). Alle språk har alle samme utgangspunkt. Språket er en måte å organisere tanker og erfaringer vi har. Når vi skal lære oss nye språk benytter vi derfor førstespråket og tidligere begreper og erfaringer. Verdens språk har mange begreper som betyr og/eller representerer omtrent det samme, men det benyttes ulike ord for å beskrive det. Når vi lærer nye språk kan vi dermed ta utgangspunkt i vårt kognitive bibliotek for begreper, erfaringer og ferdigheter for å overføre dette til det nye lærte. Vi knytter de nye begrepene opp til det begrepssystemet vi allerede har, slik trekker vi assosiasjoner fra det nye til det gamle for å kunne forstå det. Noe vi ikke har begrep for er vanskelig å forstå, vi har behov for å trekke noen assosiasjoner for at det skal feste seg. Gir det ingen assosiasjoner, gir det heller ingen mening. Dette er tankegangen i Jean Piaget sin teori om adaptasjon (Woolfolk, 2004, s.55; Egeberg, 2016, s.25)

Det er viktig å utvikle et godt læringsmiljø. Med et godt læringsmiljø menes en atmosfære som gir grunnlag for læring, og som bidrar til positiv, personlig, faglig og sosial utvikling for alle medlemmer av fellesskapet. Et godt sosialt klima kjennetegnes

ved åpenhet, nysgjerrighet på forskjellighet, samhold og solidaritet. I en klasse med et godt sosialt klima er alle medlemmene trygge på hverandre (...) (Hauge, 2014, s.115).

I arbeid med minoritetsspråklige barn og unge må vi legge til rette for et inkluderende miljø. Lærere må utstråle kontroll til elevene og fremme gode holdninger for mangfold og felleskap. Gjennom å være gode rollemodeller via det vi gjør og sier kan vi lære barn å være positivt nysgjerrig på andre mennesker og fremme fellesskapsfølelse (Hauge, 2014, s.115).

Språk er helt essensielt for å kunne delta i samfunnet, i alle mulige kontekster. Under intervjuet sa informanten at det viktigste er å lære seg språket. Når hun kom til Norge og begynte på skolen forteller henne om en situasjon der hun ikke forstod hva som foregikk i undervisningen og hadde vansker med å knytte relasjonelle bånd til de jevnaldrende. Hun manglet de kommunikative- og språklige ferdighetene til å kunne snakke med de rundt seg, samt å uttrykke behov, meninger, ferdigheter, opplevelser og så videre. Når ikke språket er på plass vil man da heller ikke ta til seg ny læring. En står da i fare for at den kognitive og faglige utviklingen stagnerer. Mens de andre barna stadig lærer mer og danner seg nye erfaringer de kan knytte til de eksisterende, vil de utvikles både faglig og kognitivt. Samtidig vil informanten som ikke forstår og heller da ikke drar nytte av opplæringen, stadig falle lengre og lengre bak de andre jevnaldrende. Dette har også store konsekvenser for det sosiale på skolen, så vel som utenom skolen. Selv om det er mindre krav og friere rammer utenfor skolen, utgjør skolen en viktig arena for å danne og forsterke relasjoner til jevnaldrende. Hun forteller at hun satt på plassen sin, uten å skjønne noe. Før hun begynte på skole her i Norge hadde hun aldri gått på skole før. Hun hadde derfor heller ingen referanser til hvordan skolen fungerte og hadde ingen tidligere erfaringer til å knytte opp mot det nye erfarte. Det ble også kanskje derfor vanskeligere å vite hva som var forventete av henne i skolesituasjonen. Imidlertid nevner hun læreren som et lyspunkt i skolehverdagen. Læreren prøvde å inkludere henne og forsøkte å få de andre jentene til å ta henne med. Slik jeg forstår informanten følte hun seg sett av læreren. Hun beskriver læreren som grunnen til at hun kom på skolen. Som liten var min informant vant til å være alene og hun lekte mye på egenhånd. Hun sier hun trives godt i eget lag. Jeg tenker at både denne personlige egenskapen og lærerens omsorg for henne kan ha vært med på å gjøre henne mindre sårbar for det å være alene. Hun sier at hun følte seg alene, men dette var hun vant til. Videre opplevde hun lav mestingsfølelse på skolen. Hun sier selv at hun ikke forstod det som ble sagt, hun kunne ikke lese og kjente ikke

til digitale verktøy som datamaskin. Det læreren sa oppfattet hun som støy. Hun ville heller hjem å sove. Men på den andre siden uttrykker hun en stå-på-vilje gjennom det hun forteller meg. Det virker som hun har mye iboende kraft i seg, som kan tyde på at hun har opplevd mye anerkjennelse i sin barndom som har styrket hennes selvbilde og troen på seg selv, i samsvar med Maslows behovshierarki. Dette bildet styrkes særlig ved det faktum at hun fullførte videregående skole og tok utdanning med fagbrev. Dette til tross for hennes utfordringer i skolen på grunn av manglende språk og referanserammer da hun begynte. Hun uttrykker at sin Norske familie har hjulpet henne mye og at hun ikke vet hvordan hun hadde hatt det uten. Fosteremor gir også uttrykk for at hun hjalp til mye med lekser og at dette var noe hun var streng på. At en har noen som heier på en og har troen har mye å si for pågangsmot og motivasjon. Dette, i tillegg til informantens iboende vilje, har nok også hatt en stor betydning for at hun fullførte utdanningen sin.

Ved hjelp av språket vårt kan vi kommunisere tanker, behov, erfaringer og så videre. Språket knytter oss mennesker sammen, uavhengig av tid og geografisk avstand. Det gir oss mulighet til å opprettholde, justere og videreføre vår kulturarv og tradisjoner fra generasjon til generasjon (Øzerk, 2016, s.57). Mennesker har et basalt behov å systematisere den sosiale virkeligheten. Språket er et viktig verktøy som gjør det mulig å organisere sanseintrykk slik at vi kan beherske møtet med omgivelsene og handle i forhold til de, dette gjelder både problemer av intellektuell karakter og følelsesmessig art (Øzerk, 2016, s.58). Språk er den formen for kommunikasjon som skiller oss mennesker fra andre dyr. Via språket kan vi dele tanker, meninger og behov med andre mennesker. Det er noe som bringer oss sammen og kan bidra til å skape felles forståelse for verden rundt oss. Språk, tanker og kultur henger tett sammen. «Det vi tenker og måten vi tenker på, blir formidlet gjennom språket vi snakker» (Salole, 2018, s.94). De ulike språk formidler ulike verdenssyn, verdisett og sosiale faktorer. Våre tanker og virkelighetsforståelse både påvirker og påvirkes av vårt språk. Språk kan gå på tvers av kulturer, men ord og dets betydninger kan ha ulike meninger i de ulike kulturene. Språk vil derfor være en del av kulturen. For å forstå språket og betydningen av ord er det derfor essensielt å ha en forståelse for kulturen som råder slik at man kan forstå språket ut fra konteksten (Salole, 2018, s.94).

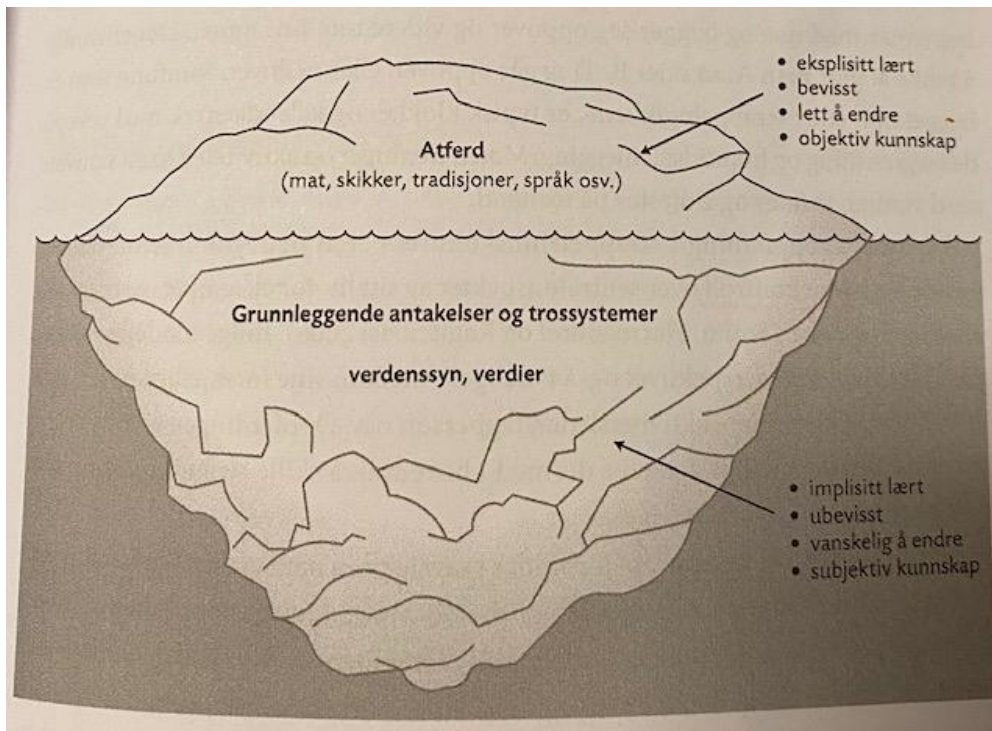
Opplevelsen av å misforstå med bakgrunn i manglende språkferdigheter, samt i det kulturelle er noe min informant forteller om. En hendelse hun forteller om er der læreren gir informasjon om at de skal på tur med klassen. Det blir gitt mer utdypende informasjon rundt denne turen, men dette forstår ikke informanten. Imidlertid hører hun ordet «tur», og dette ordet har hun jo hørt før. Hun hadde jo eksempelvis vært på tur med mottaket hun først bodde på. Det hun hadde erfart med ordet tur før var jo fornøylesparker og til byen for å shoppe. Mens i Norge tenker vi kanskje på fjelltur før shoppingtur når vi hører ordet tur. Det ligger i hvert fall nært i vår kulturelle arv å gå på turer og vandre i skog og på fjellet. Før turen pyntet hun seg, og stilte opp på skolen med veske og i høye heler. Etter hvert ble det forklart henne at hun hadde misforstått, de skulle på fjelltur og ikke shoppingtur. Hun fikk dermed låne joggesko av læreren. Det kan tenke seg at informanten hørte flere ord som ble sagt som «skog» og «fjell», men når du aldri har hørt om disse ordene vil de heller ikke skille seg ut fra strømmen av ukjente ord som blir sagt. Barn som er oppvokst i Norge vil også besitte mange ulike assosiasjoner knyttet til «skog» og «fjell». Men en jente fra Somalia vil kanskje ikke ha slike rike referanser knyttet til disse begrepene. Det kan tenkes at det ikke er like vanlig å gå på tur i skog og fjell for «kosens skyld» og for å oppleve naturen i Somalia, slik som vi gjør i Norge. Det vil derfor også være vanskeligere for henne å få med seg denne informasjonen og forstå den når hun kanskje ikke har assosiasjoner til det, og derfor ikke et godt nok grunnlag til å forstå. Hadde hun hatt tilgang til morsmålsopplæring eller oversettelse fra norsk til morsmålet kunne slike misforståelser ha vært unngått. I dag når informanten tenker tilbake på det husker hun det som en morsom hendelse. Det at hun kan le av slike hendelser, tenker jeg, kan bidra til å beskytte og ta vare på hennes integritet. Kanskje hun ikke synes det var så gøy når det skjedde, men har i alle fall gjort det om til en morsom historie i hennes minne.

Kultur

Vi mennesker er både like og forskjellige. Svært generelt er vi mennesker ganske like, vi bruker ord for å kommunisere der alle språk har begreper for å skildre abstrakte fenomener som Gud, samfunn, juks, fremtid og død. Videre er vi mennesker av sosialt vesen da det er gjennom samspill med andre vi lærer å bli menneskelige, ved å lære språk, om skikker og holdninger knyttet til rett og galt. Likevel er vi mennesker også veldig ulike, med særegent utseende, ulike erfaringer og kunnskaper, forskjellige evner og utgangspunkt, samt

forskjellige muligheter og interesser. Disse likhetene og forskjellene kan i noen tilfeller betraktes som kulturelle. Innen en kultur har vi mennesker felles referanser som språk, religion, opplevelse av verden, samt normer, verdier og holdninger som til tider justeres og endres. Imidlertid kan mennesker som er oppvokst innen samme kultur være nokså ulike til tross for at de er eksponert for de samme normer, verdier og holdninger, om hva som er rett og galt. Likevel er forskjeller mellom mennesker synligere mellom ulike kulturer enn det forskjeller er innen samme kultur (Eriksen & Sajjad, 2020, s. 33). Med fokus på kultur og kulturforskjeller kan vi bedre forstå likheter og forskjeller mellom mennesker. Videre må vi være varsomme da vi fort kan tillegge kulturen for mye betydning ved å gjøre mennesker, mellom kulturer, mer ulike enn det de faktisk er, og likeså å gjøre mennesker, innen samme kultur, mer like enn det de er (Eriksen & Sajjad, 2020, s.34). Kultur er et blandingsprodukt da vi alle og enhver påvirkes av ulike «småkulturer» som eksempelvis familien eller nærmiljøet som har sine nyanserte praksiser, og som igjen påvirkes av/med grunnlag i sosiale forhold, økonomisk status og klasse (Eriksen & Sajjad, 2020, s.34; Salole, 2018, s.65).

«Ordet kultur kommer av det latinske ordet «colere», som betyr «å dyrke», og henviser dermed til noe menneskeskapt» (Salole, 2018, s.65). Kultur betegner hvordan mennesker forstår og organiserer verden vi lever i, gjennom verdisyn, idealer og levesett som er felles for en gruppe mennesker. Disse verdiene og idealene videreformidles og rekonstrueres/reformeres fra generasjon til generasjon. Kultur er dermed dynamisk, da den stadig er i endring (Salole, 2018, s.64-65). Salole beskriver kultur visualisert som et isfjell, den består av mange synlige faktorer, men enda flere usynlige faktorer. Den synlige overflaten viser seg i form av atferd som språk, tradisjoner, mat og så videre. Det er det som er eksplisitt lært og bevisst, som kan være lett å endre. Under overflaten ligger det implisitt lærte og ubevisste, dette er vanskelig å endre. Dette er grunnleggende antakelser og trossystemer, verdenssyn og verdier (Salole, 2018, s.66- 67). Verdenssyn og verdensbilder angår menneskets syn/perspektiv på vår eksistens og forståelse for livets sammenhenger. Erfaringer kan forklares, systematiseres og forstås gjennom verdensbilder. Dette kan ses på som et samfunns overordnede mentalitet, som sier noe om hvordan vi skal organisere livet og handle i det samfunnet vi er en del av. Disse begrepene kan representeres svært ulikt innenfor ulike kulturer (Salole, 2018, s. 67).

Figur 2. Kultur som isfjell (Salole, 2018, s.67)

Krysskulturelle barn betegner de som er oppvokst med innflytelse fra to eller flere kulturer samtidig. Dette begrepet belyser nettopp det at kulturer kan påvirke mennesker på tvers av hverandre. Mer eller mindre bevisst internaliseres de tradisjoner, verdier og holdninger fra de ulike kulturene som virker meningsfulle. Slik utgjør de ulike ytre påvirkningene en kompleks kulturell mikstur, der de ulike faktorene ikke lar seg tydelig adskilles og dermed ikke knyttes direkte til de enkelte kulturene. En slik beskrivelse kan altså romme barn som er eksponert for både små og store kulturforskjeller. Med dette mener jeg at et barn som er født og oppvokst på landet som flytter inn til byen vil oppleve en annen kultur enn det er vant til. Et barn som flytter til Norge fra Somalia vil likeså oppleve kulturforskjeller, men sannsynligvis i mye større grad, da det kommer fra et annet land og en annen verdensdel (Salole, 2018, s.36-39). For å kunne få et innblikk i hvordan krysskulturelle barn må forholde seg til ulike sett av språk, koder og perspektiver må vi ta for oss begrepet, og kjenne til kompleksiteten som ligger i begrepet kultur (Salole, 2018, s.64).

Lidén benytter begrepet kunnskap til fordel for begrepet kultur for å bedre forstå hvordan den enkelte som er under eksponering av ulike kulturer benytter seg av forskjellige kunnskapsfelt og -tradisjoner (Lidén, 2017, s.192). Eriksen belyser at begrepet kultur kan enkelt defineres som «det som gjør kommunikasjon mulig» (Eriksen, 2002, s.48). Dette viser at den kulturen vi er omgitt av gir oss noen levesett, verdier og holdninger som forteller oss om hvordan vi skal forholde oss til og handle med omgivelsene. Dette kalles for kulturelle skripten eller skjemaer. Disse skriptene er mer eller mindre ubevisst da disse påvirkningene skjer så naturlig og er så innvevd i vår kultur at det ofte går ubemerket hen. Vi kan derfor si at vi har blinde flekker for vår egen kulturpåvirkning. Gjennom samspill med familie, nærmiljø, venner, massemedier og sosiale medier internaliseres de felles kulturelle skriptene. Vårt verdensbilde blir styrket og gradvis til en del av den vi er. Kulturell programmering er betegnelsen på denne prosessen. (Salole, 2018, s. 75-76). Barn av krysskulturell oppvekst lever under påvirkning av flere kulturelle føringer/skripten som de frem til voksen alder må bearbeide og sortere. «Ettersom de blir krysskulturelt «programmert», må de også forholde seg til motsetningsfull informasjon, noe som igjen har innvirkning på deres utvikling- og identitetsprosesser» (Salole, 2018, s.76). Sosialisering handler om hvordan barnet tar til seg (mer eller mindre ubevisst) og internaliserer (altså gjør gyldig for en selv, gjør det til sitt eget) de kulturelle verdsett, holdninger og tro i kulturen det er omgitt av for så å kunne fungere som en samfunnsborger (Salole, 2018, s. 138; Aasen, 2012, s. 81-82). Kulturell programmering og sosialisering har nokså lik sammensetning, forskjellen er at sosialisering er noe man er født inn i og vokser opp i. Man blir innvevd i kulturens og samfunnets verdier, holdninger og normer. Mens kulturell programmering er noe en kan ta til seg til enhver tid i livet, og det er noe som tilhører den enkelte kultur. Barn som vokser opp med flere kulturer sosialiseres også inn i flere kulturer samtidig, dette kalles ekspandert sosialisering. Begrepet belyser at barn tar til seg flere verdsett, holdninger, atferd og trossystemer fra flere samfunn. Holdningene for akseptert og normal atferd hjemme er nødvendigvis ikke de samme de møter i skolen og utdanningssystemet og blant venner. Dette bidrar til at de får et bredt repertoar av referanser og erfaringer som både blir etablert og anerkjent i flere sosiale settinger. Men de vil også vakle mellom det å kjenne seg igjen og det å ikke kjenne seg igjen på grunn av de mer eller mindre forskjellige og/eller motstridende verdsett og verdenssyn de blir eksponert for (Salole, 2018, s.139). Dette sammenfaller med primær og sekundær sosialisering. Primær sosialisering skjer hjemme, der lærer barnet morsmålet, vaner for spising og renslighet, og verdier for hva som er viktig i livet (Eriksen & Sajjad, 2020, s.142). Eksempelvis er det vanlig i norsk kultur å ta av seg skoene før en går inn i noens private hjem, det er forventet av de du

kommer hjem til og som oftest blir denne vanen tidlig integrert i våre mentale skjema. I andre kulturer er ikke det å ta av seg på skoene en selvfølge, flere av verdens samfunn er ikke vant med å bruke fottøy, mens andre samfunn har de på like fint ute som inne i private hjem. Det du lærer hjemme er ofte den viktigste referanserammen barn har i oppveksten. Skolen er ofte den viktigste sekundær sosialiseringsarenaen. Allerede når man kommer til skolen er det forventet at man har tilegnet seg erfaringer og kompetanse, eksempelvis med tanke på språk, erfaringer, sosial akseptert atferd, spisevaner og så videre, at de har lært utviklet seg til sosiale og kulturelle vesener som fungerer i fellesskap. De nye ferdigheter og erfaringer en gjør seg bygger på det man har tilegnet seg gjennom primær sosialisering, det er dermed denne innlæringen som står mest solid (Eriksen & Sajjad, 2020, s.142-143).

Som jeg belyser ovenfor er kultur et komplekst begrep som kan forstås på ulike måter. Men fellestrekket slik jeg forstår det er at det bygger på vår forståelse av verden og hvordan vi handler i den. Som Salole beskriver så er det mange synlige faktorer, som er altså hvordan vi handler eller fremstår i verden, samt usynlige faktorer som da er våre tanker, holdninger, verdier og bidrar til hvordan vi handler i verden. Dette samsvarer også med Lidén sin definisjon på kultur, at det kan forstås som all kunnskap vi besitter. Kultur er vi omgitt av til enhver tid. Den farger vår identitetsutvikling gjennom hvilke holdninger, meninger, tankegods, verdier og verdenssyn vi internaliserer. Eriksen belyser at kultur er det som gjør det mulig å kommunisere og at vi fra fødselen av blir eksponert for den primære sosialiseringen der vi tilegner oss kommunikative ferdigheter gjennom kulturen som omgir oss. Denne tidlige tilknytningen og innlæringen er det vi tar med oss og har som grunnlag for alt vi gjør og erfarer videre i livet. I Norge deler vi mange av de like kulturtrekkene og verdiene, det man lærer hjemme blir understøttet og videreutviklet på skolen og i utdanningsinstitusjoner. Barn som vokser opp med en annen kultur hjemme vil ikke tilegne seg de samme ferdighetene, ikke møte på skolen med de samme verdiene, kanskje barnet ikke har gått i barnehagen eller sett de samme barne-tv programmene. De møter dermed storsamfunnet og skolen med helt andre referanser og dermed et helt annet utgangspunkt enn barn som er vokst opp med norsk kultur hjemme. Så hvilken påvirkning har kultur for opplevelsen av tilhørighet? Som nevnt blir vi sosialisering inn i kulturen som omgir oss under oppveksten. De tankegods, normer, verdier og holdninger som vi lærer av de trygge voksne rundt oss, blir vårt grunnlag for hvordan vi ser på verden og møter verden. Mennesker som vi

til daglig omgås med er også under påvirkning av samme kultur, derfor får vi like referanserammer ved at vi deler til en viss grad de samme erfaringer og opplevelser via de kulturelle rammebetingelsene. Ved flytting fjernes disse trygge rammene. En kommer til et helt nytt sted, der alt er nytt. Som Eriksen sier så kan kultur beskrives som det som gjør det mulig å kommunisere. Kommer du til en ukjent kultur der du ikke kjenner til de normer, verdier og verdenssyn som foreligger vil du dermed også være ute av stand til å kommunisere og handle relevant i forhold til omgivelsene. Det er med bakgrunn i det sist nevnte min informant forespeiler. Hun manglet måter å kommunisere på da hun var født og vokst opp inn i den somaliske kulturen. Min informant påpeker at kulturen den glemmer hun aldri. Dette gjenspeiler jo akkurat det Eriksen sier om primær sosialisering. Kulturen og religionen har hun med seg videre i livet. Den var kanskje fraværende i ungdomsårene da hun etter Stortis modell befant seg i tredje fase som er overgangsfasen eller tilpasningsfasen. Denne fasen kjennetegnes av angst og tap av roller, referanserammer og status. Det handler om å finne seg til rette i den nye kulturen, finne ut hvem jeg er i denne nye kulturen, hvilken rolle skal jeg ta? Man kan føle seg nokså utilpass og desorientert, som kan føre til kultursjokk, en nedtur der hverdagen ikke er som man kanskje hadde forespeilet seg. De to siste fasene handler kort fortalt om å gradvis tilpasse seg i den nye kulturen og klare å finne sin rolle i det nye samfunnet. Når informanten ble mer tryggere i sin tilværelse, så fant hun også tilbake til sine røtter. Dette samsvarer også med Kohls tilpasningskurve (Figur 1.) som viser følelsesregisteret hos personers første uker i nytt land. Først etter en stund på mottaket ble min informant mere trygg og det var kanskje spennende å få ukelønn og så videre. En opplevde nye positive sider med den nye kulturen. Etter hvert som tiden gikk så var hun opptatt av å være norsk og ville gå ut på diskotek og så videre. Hun brukte ikke hijab på denne tiden. Etter som hun ble eldre kan det virke som hun fant seg mer til rette og fant da altså også tilbake til sine røtter i opprinnelseskulturen. Hun sier hun i dag føler seg mest norsk, men at religionen og den somaliske kulturen er svært viktig for henne. Det kommer også frem at religionen og skikker som hører til ble særlig viktig etter hun fikk barn. Om kultur og religion sier hun: «Så sånn er jeg født, og det lærer jeg mine barn også selv om dem er født i Norge». Dette viser igjen hvilken betydning den primære sosialiseringen har, det er den som råder sterkest når man i takt med alderen også finner sinn plass i omgivelsene og samfunnet. Videre forklarer hun også betydningen av å kunne det somaliske språket og om kulturen, hvis de en gang skal reise tilbake på ferie. Hun vil ikke at barna skal føle seg utenfor og at de skal gli inn i miljøet med barna der nede. Gjennom nettbasert læring lærer barna hennes seg arabisk, slik at de kan lese Koranen. Hun forbereder de på livet der ute, og hva de kommer til å møte. Dette er noe

hun ikke selv fikk når hun kom til Norge. Kanskje hennes familie heller ikke visste så mye om Europa og Norge, annet enn at det var et håp om et bedre liv her. Men med den globaliseringen vi har i dag er informasjonsflyten og kommunikasjon på tvers av land og kulturer mye mer tilgjengelig. Hun har dermed en god mulighet til å ruste sine barn til å møte verden og andre kulturer med litt flere assosiasjoner og forutsetninger enn hun selv hadde da hun kom til Norge.

Kluckhohn og Strodtbeck har utviklet en modell som skiller mellom to måter å forstå verden på. Den ene kalles for «trappetrinnskulturer» og den andre for «berg-og-dal-bane-kulturer». «Trappetrinnskulturer» er vanlig i vestlige industrialiserte og høyteknologiske samfunn som USA og europeiske land. Livet ses på som noe sekvensielt, der det ene logiske følger det andre. Eksempelvis setter vi i Norge skole og utdanning høyt. Fra barn er små lærer de at de må gjøre det godt på skolen slik at de kan få en utdanning senere i livet, for så å få seg en godt egnet jobb. Man stiger i gradene i tråd med arbeidet man legger ned. Ting går oppover og nedover. Det logiske er at om man gjør A, så skjer B. Samfunn som lever etter denne modellen organiseres etter/konsentrerer seg rundt tidsavgrensning og fremtidsplanlegging og er dermed nokså styrt av klokken og kalender. Eksempler på dette kan være at vi har faste dager og klokkeslett der vi er på arbeid, vi booker treningstimer, avtaler kafébesøk med venninner og så videre. Vi er vant med og dermed forventer at ting skal skje til gitte tider og gjerne innen en bestemt tid. Videre vil kulturer som går under denne modellen ha en forståelse om at det er de som mennesker som styrer sin fremtid. De har en indre kontroll og kan påvirke eksempelvis partnervalg, økonomi og helse. Det som også kjennetegner «trappetrinnskulturer» er at det enkeltes menneskets roller er mer adskilte. Fra å være mor til og være en profesjonell arbeidskollega, til så å være trener for det lokale håndballaget, er det en markant endring i fremtreden, den rollen man inntar og hva som forventes. «Berg-og-dal-bane-kulturer» forbindes ofte med østlige land, latinamerikanske og afrikanske land, og man finner også elementer som passer godt med dette i urbefolkningskulturer, som samene, indianerne og aboriginene. Dette verdenssynet kobler man med jordbrukssamfunn og kulturer som lever tett på naturen, med mer hardføre klimatiske, politiske og sosiale forhold (Salole, 2018, s.68). Verden og fenomener styres av ytre kontroll der man har en mer fatalistisk holdning til verden. Ting skjer forutbestemt og en ikke har så mye påvirkningskraft som menneske, i motsetning til det man tenker i «trappetrinnskulturer». Dermed forholder man seg

lettere til uforutsette hendelser i disse kulturene, da man innehar denne oppfatningen. De tar ting litt som det kommer og er mer tilbakelemt i forhold til fremtid. Det handler om å gå inn i opplevelsene og bare akseptere det som skjer, på godt og vondt. Hendelser i livet vil skje i sykluser, det vil gå oppover og det vil gå nedover. Etter regn, så kommer det sol, og omvendt. En planlegger ikke så mye og rollene en inntar er mer overglidende, en skiller ikke i like stor grad mellom mor, arbeidskollega og lokal håndballtrener (Salole, 2018, s.68-69).

Verdier og kulturuttrykk

Våre verdier reflekteres i våre verdensbilder. Verdier handler om det vi opplever som viktige meninger, holdninger og tanker som gir føringer for hvordan vi skal leve og oppføre oss. Det forteller oss om det som er verdifullt eller uønsket, og som vi mennesker etterstreber gjennom våre handlinger (Salole, 2018, s.69; Thomassen, 2017, s. 24). De verdiene som anses som viktig for flertallet i en gruppe er de som er dominerende, disse kan være både bevisste og ubevisste. I ulike samfunn og kulturer er det ulike verdier som regjerer. Blant annet Hofstede og Trompenaars og Hampden-Turner har utviklet modeller for å identifisere og analysere disse verdiforskjellene. Nedenfor vil jeg belyse et utdrag av noen av verdidimensjonene som er sentrale med tanke på å vokse opp med påvirkning fra flere kulturer. Dette er selvsagt idealistiske modeller som ikke tar for seg den sammensmeltningen og nyansene som finnes innenfor like kulturer og samfunn som både kan dele og ikke dele samme verdier (Salole, 2018, s.69).

Maktavstand handler om hvordan samfunn og kulturer rangerer menneskers posisjon etter makt. Dette handler altså om hvordan de forholder seg til hierarki og respekt for autoriteter (Salole, 2018, s.69). Kulturer som skårer høyt på verdidimensjonen for maktavstand er gjerne i samfunn der noen har større makt enn andre i gitte situasjoner. Dette kan være far i huset, læreren eller de som styrer landet. Diktaturer legger føringer for høy skåring på maktavstand (Salole, 2018, s.70). Europeiske land Frankrike, England og Belgia som har en historie som klassesamfunn og tidligere kolonimakter er land med høy maktavstand. Videre skårer land i Midtøsten, Asia og Afrika høyt på denne skalaen. Eksempelvis i England er det vanlig å bruke ulike tiltaleord, som er beskrivende for ens tittel, som «sir» og «madame» når man skal henvise seg til noen. Her bruker vi ofte tiltaleordet «miss» eller «mrs» foran etternavnet til læreren. Norge er et land som skårer lavt på skalaen for maktavstand. Her sier vi ofte «du» til

den vi snakker til, mer uavhengig om vi snakker med en søster eller læreren (Salole, 2018, s.70).

En av de første møtene informantene hadde med Norge, var med politiet. Hun ble kjørt til politistasjonen og satt av der uten noen andre trygge personer som hun kjente. Erfaringene hun selv hadde med politiet er ifra Somalia. Der er det stort maktavstand mellom politiet og sivile. Hun forklarer at de kan gjøre hva de vil med deg. Slik forteller det får jeg inntrykk av at politiet er noe hun fryktet i hjemlandet, noe du ikke vil komme borti. Hun var forståelig nok veldig redd på politistasjonen i Norge. Hun visste ikke hva de ville gjøre med henne eller de sa. Det hun kunne forvente ut av situasjonen var jo de erfaringene og assosiasjonene hun allerede hadde gjort seg med politi i eget hjemland. Noen andre referanser hadde hun ikke på dette tidspunktet. Hun forteller om en opplevelse av panikk på politistasjonen, hvor hun bare gråt. Først når det dukket opp en person som kunne hennes språk og forklare henne litt om situasjonen greide hun å roe seg ned. Dette fremhever hvor store forskjeller det kan være fra kultur til kultur og fra nasjon til nasjon. Videre belyser det hvor viktig det er at vi som møter disse barna har kompetanse rundt kulturforskjeller og hvilken konsekvens det kan ha for hver enkelt som er ny i en kultur. Hvis vi besitter denne kompetansen, kan vi også forberede barn på slike hendelser og forklare de hvordan eksempelvis hva en kan forvente av politiet her i Norge. Slik kan handle i forkant og dermed dempe eventuelle frykt og skremmende situasjoner. Jeg tenker at dette må være en stor påkjenning psykisk og traumatiserende da du befinner deg i et land helt alene, uten noen trygge personer å støtte deg til. På skolen i Somalia forteller informantene at det ikke var uvanlig at læreren slo barna. Hun beskriver videre at det at far slo mor, far slo barn eller mor slår barn var mer eller mindre en naturlig del av barns oppvekst der. Det kunne være slåsskamper i full åpenhet mellom familier der barn var vitner. Dette viser at hennes hverdag var preget av stor maktavstand på alle arenaer i hverdagen. Når vi ser på Bronfenbrenners humanøkologiske modell kan vi anta at slike opplevelser gjentatte ganger på ulike arenaer og på ulike plan vil sette dype spor i den enkeltes utvikling og liv. Det rådet stor maktavstand, der makten ble misbrukt, på de fleste arenaer i informantens liv. I samsvar med Bronfenbrenners modell betyr det da at både på mikro og makro nivå rådet slike maktforhold. Det vil da ha en stor påvirkning på barnets utvikling i forhold til hvilke forventninger som foreligger i omgivelsene og samfunnet. Det å kjenne til slike verdier som maktavstand i en kultur er avgjørende for trygghet og

forutsigbarhet. Som Maslows behovspyramide viser så er trygghet en av de basale behovene vi mennesker trenger og må ligge til grunn for at trivsel og læring skal finne sted, og er dermed også en forutsetning for deltakelse i samfunnet og opplevelse av tilhørighet.

Usikkerhetsunnvikelse omhandler hvorvidt mennesker innen en kultur tåler å støtte på situasjoner med mange usikkerhetsfaktorer. Hvor mye samfunnet gjør for å forhindre eller begrense slike hendelser har sammenheng med trangen for forutsigbarhet, rutiner og struktur. Land som ligger lavt på denne skalaen er blant annet Danmark og Jamaica. Det betyr at de generelt håndterer bedre å leve med usikre detaljer i hverdagen, de tar ting mer som det kommer og stresser mindre rundt hva som skal skje. Land som Tyskland, Italia, Frankrike, Argentina og Peru ligger høyt på skalaen. Det betyr at det i disse samfunnene er større behov for god informasjonsflyt og klare systemer for å skape forutsigbarhet i hverdagen. Norge skårer moderat på denne skalaen, selv om vi har et stort behov for god informasjonsflyt eksempelvis når det kommer til været på grunn av det hardføre været vi har. Videre er vi ganske avhengige av å vite buss-, tog- og flytider, og klager fort når disse tidene ikke blir holdt (Salole, 2018, s.71).

Verdien usikkerhetsunnvikelse skisserer noen viktige livsrammer for krysskulturelle barn og unge- nemlig at de kan vokse opp i en familie og et storsamfunn som har ulikt forhold til hvor mye informasjon og forutsigbarhet man skal ha og gi, og ikke minst hvilke forventninger som knyttes til formidlingen og ivaretagelsen av disse betingelsene. Dette kan for eksempel påvirke kommunikasjonen mellom generasjonene, og forstyrre forståelsen i blant annet skole-hjem-samarbeidet (...)

(Salole, 2018, s.71)

Individualisme/kollektivismeskalaen er den mest kjente og brukte av Hofstedes dimensjoner. Det handler om hvordan mennesker posisjonerer seg i relasjon med andre innenfor et samfunn, det være seg familie, venner, nabo, gruppe, nærsamfunn, og så videre.

Individualisme omhandler der betydningen av sin seg selv og egen kjernefamilie står sterkest. Dette er en verdi som står sterkt i vestlige samfunn. Selvhøvdelse ser man på som noe positivt og ofte vekt på rett til selvrealisering, det å leve ut sitt potensial som menneske gjennom eksempelvis karriere, hobbyer eller å skaffe materielle goder (Salole, 2018, s.72).

Kollektivismen er der gruppefølelsen og lojalitet mot eget folk står sterkt. I Sør-Korea,

Pakistan, samt andre asiatiske, afrikanske og latinamerikanske samfunn står slike verdier sterkt. Det handler om ens egen selvfølelse preges av gruppens trivsel og velferd. Videre skal man ikke skille seg for mye ut, gruppen kommer i første rekke og det enkelte individ i andre rekke. Man skal leve etter og følge gruppens forventninger. Derfor har selvhøvdelse negativ omdømme/betydning i slike samfunn. Hver og en av oss mennesker har verdissynspunkter som drar mot både individualisme og kollektivism, men de ulike kulturene vi er en del av setter ofte en av de høyest (Salole, 2018, s.72). Praksisen i noen kulturer, som Norge, er å legge barnet på eget rom fra tidlig alder. Imidlertid er det flere kulturer som samsover til barnet er nokså stort, også voksne sover i samme rom i noen kulturer. Barn som legges på eget rom sosialiseres inn i det individualistiske verdissetet, mens barn som er vant til å samsove sosialiseres inn i det kollektivistiske verdissetet (Salole, 2018, s.143).

Individualisme og kollektivism er sentrale verdier i forståelsen i krysskulturelle barns oppvekstbetingelser. Mange eksponeres for begge ståsteder fra tidlig alder. Ofte brukes begrepene som sekkebetegnelser på maktavstand, usikkerhetsunnvikelse og de andre verdiskalaene som gjennomføres her. Individualisme og kollektivism er derfor viktige pilarer i forbindelse med både barneoppdragelse og identitetsutvikling, (...) (Salole, 2018, s.72).

Maskulinitet/feminitet handler om hvordan et samfunn stiller seg til maskuline verdier som er preget av aggressivitet og konkurranse, eller til de feminine verdier som beskjedenhet og omsorg. Maskuline kulturer preges av fokus på handlekraft, effektivitet og tiltak og konflikter løses ofte ved maktutøvelse eller posisjonering. USA, Japan og arabiske kulturer retter seg mot det maskuline. Mens kulturer i Skandinavia og Nederland er eksempler på det som kan kalles for mer feminine kulturer. Dette er kulturer som retter fokus mot likeverd, hvor dialogen er høyst foretrukket ved konflikter og en søker samhold på tvers av klasseskille. Herunder kan en også snakke om rettigheter og forventninger til de ulike kjønnsrollene. I Norge har vi eksempelvis tilrettelagt svangerskapspermisjon slik at begge foreldrene har rett til å være hjemme med barnet. Krysskulturelle barn må forholde seg til ulike holdninger når det kommer til forventninger til kjønnsroller, likestilling og hva som er akseptert atferd. Dette vil være med på å påvirke barns utvikling (Salole, 2018, s.73). Eksempelvis er det i noen kulturer vanlig at barn, særlig jenter, ned i 5-årsalderen får ansvar for å gjøre husarbeid eller passe yngre søsken. På bakgrunn av kjønnsroller får ofte guttene andre plikter. Det er også stor variasjon på verdensbasis hvordan man ser på nyttigheten formell læring og utdanning,

dette henger ofte sammen med faktorer som fattigdom, sikkerhet og tilgang. Mange steder i verden er det fortsatt flest gutter som får skolegang på bakgrunn av synet på kjønnsroller (Salole, 2018, s143).

Universelle regler eller situasjonstilpassede regler handler om hvorvidt samfunnet mener reglene er pålagt til enhver tid, altså universelle, eller om reglene kan tolkes etter situasjonen. Universelle regler er mest utbredt i nordeuropeiske og nordamerikanske land. Regler for rett og galt er forhåndsbestemt. I slike kulturer er det forventet at man betaler boten sin uavhengig av hva som var årsaken til at man fikk den. Likeså er det forventet at man står i kø til det er ens egen tur. I kulturer der det er mer situasjonstilpassede regler er det mer vanlig at en kan komme foran i køen for eksempel hvis man kjenner den som står i skranken. Man har da skaffet seg en gode og har en naturlig grunn til å bli prioritert. Innenfor dette verdisynet regjerer det en mer fleksibel holdning der en selv kan vurdere på bakgrunn av situasjon og relasjon. Dette er mest vanlig i samfunn i Latin-Amerika, Sør-Europa og Afrika. En ser en sammenheng mellom individualister og universelle regler, og da kollektivister og situasjonstilpassede regler. Hvordan man forholder seg til regler vil igjen legge føringer for utgangspunktet mennesket har i møte med konflikter og forhandlingssituasjoner (Salole, 2018, s.73). Å møte en konflikt med konfrontasjon, forhandlinger og prutinger vil være mer nærliggende hos de med et situasjonstilpasset synspunkt enn hos de med et universelt regelsett.

Verdiforskjeller knyttet til regler og etikk er også viktig for å forstå mer om krysskulturelle barns utviklingsforhold, ettersom mange blir formet av tanken om at regler er *både* universelle og situasjonsavhengige. Denne dobbeltpåvirkningen kan ha stor betydning for blant annet deres beslutningsprosesser og etiske vurderinger (...) (Salole, 2018, 74).

Nøytral versus emosjonell kommunikasjon handler om aksepten for å vise følelser blant offentligheten. I noen kulturer er det forventet at man snakker med følelsene «utenpå» kroppen, sånn som i Italia. Andre kulturer har strenge forventninger om å ikke vise følelser og at dette er knyttet til å være en bragd. Videre er det i ulike kulturer bestemte regler og vi får det innlært gjennom sosialiseringen hvordan følelser skal håndteres og reguleres i gitte situasjoner. Eksempelvis er det, i Norge, større aksept for å vise at man er nedstemt i sitt eget hjem og rundt egen familie enn det er på arbeidsplassen. Der forventes det at man er profesjonell og holder personlige følelser på innsiden. Hos noen krysskulturelle barn er

emosjonsregulering sterkt innlært og ha stor betydning i forhold til å bevare eller forsvare «ansikt» og «ære» (Salole, 2018, s.74).

Oppnådd status versus tilskrevet status omhandler hvorvidt mennesker er født inn i en status som gir anerkjennelse og posisjon, eller om det er noe man må gjøre seg fortjent til.

Utdannelse, erfaring og karriere er det som gir status i eksempelvis Norden, Nord-Amerika og Storbritannia (Salole, 2018, s.74-75). Det arbeidet man legger til grunn, hva man oppnår og den samfunnsrolle man innehar legger altså føringer for hvilken posisjon man oppnår.

Eventyr som askepott gir gjenskinn for et slikt verdisyn. I ikke-vestlige land er det mer vanlig at den enkeltes status i familien og samfunnet er satt på bakgrunn av alder, kjønn eller gruppetilhørighet. Gutter har eksempelvis ofte høyere status enn jenter, de eldre er de som vet best og har autoritet fordi de har levd lengst. Det er altså noe som er tilskrevet og som ikke er påvirkelig av endringer hos den enkelte. Krysskulturelle barn kan være en del av kulturer som hver for seg innehar begge disse verdsettene. Dette kan gjøre at barnet vil ha medhold i begge måtene å forstå roller i samfunnet på, noe som igjen kan være en ressurs eller gjøre de svært forvirret i sin forståelse av verden (Salole, 2018, s.75)

Hvordan samfunn er bygd opp vil påvirke vår oppvekst og identitetsutvikling gjennom de tendenser, vitenskapelige og filosofiske idealer, samt dynamikken som eksisterer i samfunnet. Tendenser kan være så mangt, men handler om hva samfunnet streber etter eller retter seg mot, eksempelvis kan dette handle om religion. Med vitenskapelige og filosofiske idealer rettes fokus mot historiske filosofer som Aristoteles og Platon som i sin tid la føringer for logisk tenkning, debatt, demokrati og et fritt handlende individ. Ett eksempel på dette kan være samfunnets holdninger til sømmelighet. Samfunnets dynamikk handler om hvordan faktorer i omgivelsene og menneskene i et samfunn virker sammen, altså hvordan de vekselvis påvirker og påvirkes av hverandre. Eksempler på dette kan være samfunnstrekk som tidsperspektiv og samfunnstempo (Salole, 2018, s.90-91). De historiene og fortellingene som vi vokser opp med er med på å forme oss mennesker ved at de representerer vårt grunnlag i forståelse av verden og hvordan vi handler og forholder oss til den. Tidlig får vi innblikk i våre ulike roller og forventede plikter i samfunnet og de kjønnsroller som er gjeldende. Hvem våre rollemodeller er i oppveksten er også helt essensielt i denne utviklingen. Disse faktorene er med på å danne vårt verdensbilde og vår forståelse av hva det er å være menneske, altså oss selv. Religion og kultur henger tett sammen, selv om de ikke kan direkte knyttes til hverandre så gir de noe av de samme føringer. De forteller oss om

hvordan verden er og hvordan den kan tolkes, de gir føringer for rett og galt, og andre verdier og holdninger. Innen et samfunn behøver ikke alle å tilhøre den samme kulturen, men historisk sett så er samfunn ofte preget av religiøse føringer som får mer universell betydning. Med dette mener jeg eksempelvis at vi i Norge er et kristent land der mange feirer jul uavhengig av tro fordi det er vi og våre forfedre oppvokst med og er slik blitt innlemmet i vår kultur. Dessuten er det innført helligdager som følger den kristne tro som hele Norges befolkning er pliktig til å følge. Slik har religion påvirkningskraft både i hjemmet på individ og familienivå, men også på samfunnsnivå (Salole, 2018, s.91-93). Samfunnets syn på sømmelighet handler om hvordan man skal oppføre seg og forholde seg i ulike situasjoner, om hva som er anstendig bekledning. Hijab er et av de mest omtalte klesplaggene i vår tid. Her er det store debatter om hvorvidt den er et tegn på kvinneundertrykkelse, et moteplagg eller et religiøst symbol. Det er ulike grunner til at noen jenter og kvinner velger å bruke hijab, for mange er det en viktig del av deres identitet og etniske tilhørighet. På grunn av globaliseringen og at vi i dag er et multikulturelt samfunn er hijab et høyst kjent samtaleemne som de fleste har en mening om. Selv om en ikke har de samme kulturelle forutsetningene til å kjenne til bakgrunnen og uten å sette seg inn i hva det egentlig betyr for den enkelte (Salole, 2018, s.105). Begrepet for denne handlingen kalles etnosentrisk som betyr at du på bakgrunn av din egen kultur, som verdier, målestokk og verdenssyn prøver å forstå og tolke verden rundt deg. Eller i dette tilfelle uttaler deg om en annen kulturs holdninger og verdsett uten å ta stilling til den aktuelle kulturens mange sider, men kun med bakgrunn fra eget ståsted. Mange kulturelle ritualer eller skikker kan kun forstås i forbindelse med den konteksten den gjennomføres eller skjer i. En kan dermed ikke være i stand til å forstå slike meningsløse kulturelle handlinger når den løsriveres fra dens situasjon og tilhørighet. Har man et etnosentrisk perspektiv så fjernes den fremmede konteksten og man legger til de fremmede enkelt delene inn i den kjente, hjemlige konteksten (Eriksen, 2002, s. 66; Salole, 2018, s.86). Det betyr at en blir blind for den fremmede kulturen, og «ser bare gode eller dårlige imitasjoner av sin egen kultur» (Eriksen, 2002, s.86).

Vi mennesker har noen blinde flekker, en ubevissthet, for vår egen kulturelle påvirkning, noe som gjør at andres kulturelle innflytelse blir ekstra tydelig. Ofte skylder vi på andre menneskers kulturelle bakgrunn som en årsaksforklaring (attribuerer) til hvorfor de handler som de gjør. Derimot er ikke dette tilfellet når det kommer til våre egne handlinger, da er vi

mer åpne for flere nyanser og forklaringer. Dette betegnes som *kulturalisering*. Utfordringen her kan fort være at man enten legger kultur for liten vekt eller for stor vekt (Salole, 2018, s.77). En må derfor alltid huske på at det er enkelt individer man møter, og ikke kultur (Salole, 2018, s.64).

Alle familier, samfunn, kulturer, nasjoner og så videre har ulike tempo i hverdagen. Verdens samfunn har ulike normer rundt tid som sier igjen kan si oss noe om deres verdssystem. Det er en kjent forståelse i Norge at mennesker som bor på landsbygda har en mer roligere tilværelse enn de menneskene som bor i storbyene. Besøker man storbyene merker man ofte at mennesker beveger raskere, snakker raskere og er mer utålmodige. De er kanskje mer vant til å kjempe om plass på t-banen for å rekke arbeid og vil derfor også kanskje være mer aggressive i væremåten. I takt med teknologiens utvikling og effektiviseringen av vestlige samfunn øker også forventningene om at ting skal skje i et visst tempo. Prestasjoner er noe man også verdsetter høyt i slike samfunn, som det kjente ordtaket sier «tid er penger» (Salole, 2018, s.109). En undersøkelse gjort i 31 land av Levine og medarbeidere viste et generelt høyere tempo i individualistisk orienterte og industrialiserte samfunn, enn i ikke-industrialiserte samfunn der kollektivismen og høy maktavstand var av høy verdi (Salole, 2018, s.110). De fant også indikasjoner på at faktorer som geografi og demografi, altså læren om befolkningen og sammensetninger i den, har betydning for hvordan vi lever våre liv. Mennesker i samfunn med varmt klima hadde et lavere tempo, der mennesker i kaldere klima viste at de generelt hadde en høyere hastighet (Salole, 2018, s.110; Bø & Helle, 2013, s.47).

Tidsperspektiv handler om hvordan samfunnet og mennesker som lever der forholder seg til tid. I Norge lever vi etter monokron tid (Salole, 2018, s.111) Begrepet «mono» er en forstavelse som viser til noe enkelt eller enhetlig (Bø & Helle, 2013, s.195). Det viser til at vi forplikter oss til en ting av gangen, vi har et oppstykket og systematisert tidsperspektiv. Vi følger klokke- og kalendertid, der vi legger fremtidsplaner for hva som skal skje til faste tider. De fleste av oss har faste arbeidstider, barnehagen stenger til et visst klokkeslett og vi feirer bursdagen vår på den bestemte datoen vi ble født. Vi er nøye på å skille mellom familietid, venninetid og arbeidstid. Dette tidsperspektivet er typisk vestlige industrialiserte og høyteknologiske samfunn med individrettet fokus. Synspunktet på tid reflekteres også i vårt språk med ordtak som «det ser jeg frem til» eller «dette legger vi bak oss» (Salole, 2018, s.110-111). «Poly» er en forstavelse som betyr mye, flere, mange eller ofte (Bø & Helle, 2013, s.232) Polykron tid handler dermed at man binder seg til flere hendelser samtidig. Tid

er forbundet med hendelser, og har en mer tilbakelemt holdning. Som ordtaket sier «go with the flow», en tar ting som det kommer og lever i nuet. En følger mer naturen og dens syklus som årstider da det er tid får såing, når det er tid for å høste inn og så videre. Tidsperspektivet går derfor også etter navnet syklisk tid og er utbredt i samfunn som setter det kollektive høyt. Betydningen av relasjoner er betraktelig høyere enn det å prestere, planlegge og følge tiden til punkt og prikke. Tid som ikke blir brukt til noe ses ikke på som bortkastet og uforutsette hendelser interferer ikke med hverdagens gang (Salole, 2018, s.111). «Bussen går når den går, ofte når den er full» (Salole, 2018, s.111). Begrep om tid er ikke noe vi vanligvis dveler med, men i arbeid med mennesker må vi reflektere over at samfunn og kulturer besitter ulike syn på og oppfatning av tid (Salole, 2018, s.111).

Samtidig ser man også en vekst blant stress hos mennesker og opplevelsen at tiden ikke strekker til. Slik jeg forstår det av min informant så vil kanskje Norge fremstå som storbyene og Somalia være mer som landsbygda, da de har et helt annet samfunnstempo generelt enn det vi har (Salole, 2018, s.109).

Mennesker som vokser opp innenfor det samme miljøet og kulturen som storsamfunnet blir påvirket av færre kulturelle skripter. De får sin verdensforståelse kontinuerlig bekreftet ved at de vokser opp med de samme fortellingene, hører de samme historiefortolkningen, det samme offentlige styret, går i det samme utdanningssystemet, ser på de samme tv-programmene og hører de samme debattene (Salole, 2018, s.87). Den primære sosialiseringen blir med andre ord styrket og videreført, da den innlæringen som skjer i hjemmet og tidlig alder er bestanddeler av kulturen som allerede er innlemmet i deres livsverden (Lidén, 2017, s.192; Eriksen & Sajjad, 2020, s.142). Migranter som kommer til en ny kultur, må reorientere seg og omfortolke det de allerede har internalisert av kunnskapstradisjoner og tilegnet seg gjennom det samfunnet de er oppvokst i. De må gjøre et utvalg av hva som er viktig å tilegne seg av kunnskap. Når man kommer til en ny kultur, må en starte på nytt og tilegne seg en ny forståelse av verden og hvordan samfunnet fungerer (Lidén, 2017, s.193; Salole, 2018, s.185). Begrepet for dette er akkulturasjon, der man må avlære det en allerede kan for å tilpasse seg det nye samfunnet og den nye kulturen en er omgitt av. Alt er fremmed i den nye kulturen, en kan gjerne ikke språket, verdsett og sosial akseptert atferd er kanskje noe helt annet enn hva

man er vant til. Dette kan følgelig bidra et kultursjokk, der man opplever at de selvsagte universelle reglene ikke gjelder over alt. En mister fotfestet og kan bli nokså desorientert, i et nytt ukjent landskap som ikke innfrir til de forutinntatte forventningene en har. Kulturelle skripter og føringer som man før har benyttet for å orientere seg i omgivelsene er ikke lengre gyldige. Mange migranter mister også sin posisjon i samfunnet ved flytting, kanskje hadde man høy status i hjemlandet og føler på et skikkelig nederlag da man blir plassert et helt annet sted på rangstigen i den nye kulturen. Referanserammer og identitetsmarkører rives bort og man opplever kommunikasjonen som svært utfordrende. Dette igjen vil kunne bidra til en identitetskrise (Salole, 2018, s.120-121). Migrasjon utløser dermed refleksivitet og den situasjonsspesifikke kunnskapen de besitter mister sin relevans. Det er som om man har levd et kortere liv da man plutselig har færre erfaringer man kan benytte (Lidén, 2017, s.193; Salole, 2018, s.185). Dette sier noe om hva omgivelsene vi er oppvokst med har å si for vår selvfølelse, selvforståelse og identitet. Måten vi tenker og handler på henger tett sammen med den konteksten og kulturelle settingen vi er innvokst i. Det at ens innlærte kulturelle skripter blir forkastet eller avfeiet av omgivelsene, kan for den enkelte oppleves som avvisning av den selv (Salole, 2018, s.121). Virkelighetsforståelsen for krysskulturelle barn består av mange elementer fra flere kulturer og miljøer. De er dermed eksponert for flere kulturelle skripter samtidig, der de kulturelle skriptene kan være nokså motstridende. De har dermed flere mentale skjemaer, flere perspektiver, flere historier og andre innflytelser som alle påvirker måten de tolker, forstår og handler i verden. Fra omgivelsene rundt kan de også i høyere grad oppleve ulike inkluderings- og ekskluderingsmekanismer som fordommer og gruppetenkning («dere» og «vi»). De får en jevnlig flerkulturell påvirkning, noe som gjør at de kanskje blir værende i et vakuum mellom kulturene, der de ikke får full innpass noen steder. Dette kan føre til en flytende opplevelse av tilhørighet og hva som er hjemme. Bruner refererer til denne flertilhørigheten som «betwixt and between», som er en slags mellomstasjon. Å lære å mestre og handle i tråd med denne innenfor og utenfor opplevelsen er en stor del av mange krysskulturelle barn sin hverdag (Salole, 2018, s.87-88).

Denne miksen av påvirkninger, og søken etter tilhørighet og bekreftelse, er kilde til både sårbarhet og kraft. Momenter som kulturkonflikter, diskriminering og mangel på representasjon og muligheter i storsamfunnet er viktige brikker for å forstå hvordan unge på ulike måter kan falle utenfor (Salole, 2018, s.88).

Det er viktig å presisere at våre handlinger ikke kun bunnar i vår kultur, men også sosiale og tradisjonelle faktorer styrer dette. Med tradisjonelle faktorer mener jeg eksempelvis tradisjoner innad i familien som påvirker måten en handler på. Videre kan det være tradisjoner og perspektiver, altså vårt faglige paradigme, innad i arbeidsplassen som styrer vår faglige praksis. Dette paradigme kan være i kontrast til den kulturen som er rådende for oss. Sosiale forhold som påvirker våre handlinger kan eksempelvis springe ut av at en har lavere inntekt, manglende ressurser, kjønn og så videre. Imidlertid er det viktig å være oppmerksom på at i møte med andre er det mennesker vi møter, ikke kulturer. Derfor må ikke kulturbegrepet benyttes for å definere andre mennesker, men det kan fungere som en veiviser for å navigere i det flerkulturelle samfunnet som vi lever i (Salole, 2018, s.65).

«Kulturbeskrivelser (...) bør ses på som arbeidshypoteser som kan utforskes i praksis. De er ikke etablerte «sannheter» eller generelle virkelighetsbeskrivelser» (Salole, 2018, s.66). Til tross for kulturforskjeller så har vi mennesker mange likhetsstrekk, vi har de samme basale behov og vi ønsker å leve ut vårt potensial og følge vår skjebne. Vi vil det beste for våre barn og utruste de til et godt liv. Selv samfunn med stor geografisk avstand, kan de ha mange likhetsstrekk med hverandre (Salole, 2018, s.66).

Det å forstå språk, koder og regler rundt seg er en viktig del av det å tilhøre og representere en kultur, selv om det er ubevisste prosesser. Å dele og få bekreftet sitt synspunkt hos andre er også avgjørende for å føle seg hjemme og som en del av et samfunn. Kulturelle skripter og kulturell programmering kan dermed sies å være tilhørighetens og inkluderingens mekanismer (Salole, 2018, s.77).

Identitet

Det å se seg selv i speilet er et grunnleggende sted å starte utforskning av egen identitet. Her vil man se en mann eller kvinne av en viss alder, videre vil en kanskje kunne se hvilken sosial tilhørighet en har av eksempelvis en nasjon eller religion, klesstil, hudfarge, eller kanskje en som har en spesiell utdanning. Det som er sikkert, er at en ser seg selv med sin særegne personlighet. De ulike faktorene og sidene ved oss selv og våre omgivelser er med på å danne vår identitet. For å skape en dypere forståelse for kompleksiteten av menneskets identitet, altså det sosiale selvet, benytter Eriksen metaforen om skilpadden som er en viktig del av det vestafrikanske folket sin kultur. Her skiller han mellom en privat identitet og en offentlig

identitet. Når skilpadden er ute av skallet er den i kontakt med omverdenen, noe som også gjør den sårbar. Når den trekker seg inn i skallet igjen er den isolert, men også trygg (Eriksen, 2002, s.36-37). Dette kan sammenfattes med Aasens fremstilling av sosialiseringsteoriens to ulike synspunkter om individets identitet, som har grobunn i opplevelsen av tilhørighet og egenverd. Her skilles det mellom den psykologiske og den sosiale siden ved identiteten. Det psykologiske aspektet kjennetegner egenskaper som er typiske for den enkelte, med det fellesskapet en er en del av. Disse faktorene ved utviklingen inkluderer trekk knyttet til sansning, motorikk, identifikasjon, intelligens, fortolkning, hukommelse, motivasjon, og så videre. Under utviklingen av disse sidene blir formen «jeg» med tiden mer stadfestet, som noe særegent fra de andre i omgivelsene. Barns selvinnsikt og selvfølelse blir påvirket av omgivelsenes tolkning og reaksjon på ens egenskaper som er karakteriserende for det enkelte barn. Jo mer barnets egenskaper og kvaliteter blir anerkjent og oppmuntret, jo lettere vil barnet utvikle en god selvforståelse og identitet (Aasen, 2012, s. 85). Meads teori om utvikling av selvet støtter dette. Han belyser at vi mennesker har signifikante andre som vi ser opp til, identifiserer oss med og søker anerkjennelse hos. De signifikante andre, som Mead er opptatt av, er de som vi anser som mest betydningsfull i vårt liv, viktigere enn alle andre, og som vi er sterkt knyttet til. Dette er ofte de som er rundt oss fra vi blir født, de som viser omsorg for oss og som blir våre naturlige rollemodeller i oppveksten. Eksempelvis kan dette være foreldre, søsken og lærere. Ens oppfatning av en selv dannes ved at man speiler seg i andres reaksjoner og tolkninger på ens egen atferd. Opplevs atferden som anerkjent opprettholdes den og etableres som mentale strukturer, blir den imidlertid avvist vil en prøve ut nye fremgangsmåter. Der en stadig opplever å bli avvist og stadig opplever å få bekreftet at man kommer til kort vil en kunne utvikle et uheldig selvilde og forvirrende selvforståelse (Aasen, 2012, s.86; Bø & Helle, 2013, s.274). Det andre aspektet ved identiteten er den sosiale og kulturelle utviklingen som skjer parallelt med og som en del av den psykologiske. Barn sosialiseres tidlig inn i den kulturen de er omgitt av, med deres språk, skikker, og holdninger. Språket og morsmålet får tidlig stort fokus som noe svært betydningsfullt å mestre. Videre vil en gradvis bli presentert for hverdagslige gjøremål og ferdigheter som anses som viktige. Hjemme tilegner barn seg en forståelse av livet og verden som et grunnleggende perspektiv, som igjen vil ligge til grunn som referanserammer i møte med omgivelsene og andre mennesker senere i livet. Stadig vil en tilegne seg nye kulturelle trekk i takt med alderen da en blir eksponert for nye roller og arenaer (Aasen, 2012, s.86). «Mulighetene for erfaring, innsikt og erkjennelse utvides, og verdier og normer – den internaliserte målestokken den unge benytter for å rangere både seg selv og andre – befestes»

(Aasen, 2012, s. 87). Slik vil en sosialiseres inn i kulturen ved at en deler fellestrekk med de andre menneskene i den. En blir en del av et «vi», der en identifiserer seg med kulturen da en deler de samme referanserammer som fellesskapet, dette fellesskapet vil også anse den enkelte fordi de betraktes som like (Aasen, 2012, s.87).

Eriksen belyser at den minste enheten i samfunnet ikke den enkelte aktør eller menneske, men heller relasjonen mellom to. Relasjoner til andre mennesker er det som danner og former mennesket. Videre fremhever han at den enkelte ikke kan ha sin egen lille kultur eller samfunn, et eget fellesskap bestående av en, akkurat som en ikke kan utvikle et privat språk kun en selv forstår. Slike forhold beskriver han som autistiske. «Selv forestillingen om personen – den personlige, private identitet – er sosialt skapt» (Eriksen, 2002, s.37). Hvordan denne forestillingen speiler seg varierer stort fra kultur til kultur. Som tidligere nevnt har vi mennesker en iboende verdier som drar både mot det individualistiske og kollektivistiske. Kulturen vi er omgitt av heller ofte mot den ene siden, og vi blir dermed påvirket til å holde med fellesskapet. Noen sosialantropologer vil hevde at samfunn i ikke-vestlige land ofte er mer gruppeorientert, der lovlidighet/lojalitet til familien og lokalsamfunnet står sterkere enn det enkelte individ. Det enkelte mennesket er en del av noe større, og kan ikke ses foruten. Den enkelte er altså et rent produkt av sine sosiale relasjoner. De vestlige samfunnene har fokuset rettet mer mot det enkelte som et fritt individ med mål om selvhevdelse. Dette er satt litt på spissen, det er nyanser og sammensmeltinger av slike verdisett. Vi må derfor passe oss med slike forenklete måter å forstå og forklare menneskers atferd på. På en side så kan det hjelpe oss å forstå at fokus på storfamilien innad i innvandrerfamilier og relasjonen dem imellom er noe enn hva vi i Norge er vant til. Men de kan også ha et helt annet forhold til hverandre her enn de hadde hatt hvis de bodde i sitt hjemland på grunn av annen jobbsituasjon, et annet samfunnstempo og så videre. Ellers opplever mange innvandrere å bli sosialt isolert i den nye kulturen der alt er ukjent, dette kan også bringe familien enda nærmere hverandre og at de får mer betydning enn noen gang (Eriksen, 2002, s.37).

Dette kan vi se i sammenheng med kollektivistisk og individualistisk verdisyn som er belyst lengre oppe i oppgaven. Forståelse for at det foreligger ulike vektlegginger i ulike kulturer er viktig for å forstå. Enslige mindreårige flyktninger som ikke kan norsk språk eller engelsk, noe som var tilfellet for min informant, er heller ikke i stand til å kommunisere. Språket er som vi har sett det viktigste form for kommunikasjonsmiddel vi mennesker har. Vi går glipp

av mye informasjon når vi ikke kan benytte språket. At vi som møter disse barna dermed har kunnskaper om ulike kulturer, verdensbilde og verdisyn er derfor av stor verdi for å kunne møte det enkelte menneske der det er. Det handler også om å kunne anerkjenne og respektere deres bakgrunn og identitet. Videre hvordan man handler uten å krenke det enkelte mennesket. At vi kan møte de på en slik måte at integriteten blir ivaretatt og at en selv får spillerom og får det enklere i det å akseptere seg selv som den en er. Når en kommer til et helt ukjent land, vil man som nevnt kunne føle seg utilpass. En vil mest sannsynlig føle seg annerledes, da en har en helt annen måte å handle og å tenke på. At omgivelsene da anerkjenner en og viser at en har lov til å være seg selv, tenker jeg at fremmer trygghet som igjen kan føre til en god integrering som igjen fremmer opplevelse av tilhørighet.

Forholdet mellom person og kollektiv er avgjørende for det menneskelige liv, uavhengig av hvilken kultur man vokser opp i eller er en del av. Vi inngår i en felles prosess der de enkelte og omgivelsene rundt vekselvis påvirker hverandre i større eller mindre grad. Fra den minste relasjon mellom mennesker til de mer abstrakte relasjonene som nasjoner og religiøse samfunn (Eriksen, 2002, s.37). Vi blir slik innvevd i relasjoner som påvirker oss, disse prosessene kan ha ulik varighet og er kan være mer eller mindre selvvalgte. Mange av de relasjonelle påvirkningene vi blir eksponert for i våre omgivelser er ofte ikke selvvalgte (Eriksen, 2002, s.38). Vi mennesker blir født inn i en sosial orden, gjennom samspill med omgivelsene internaliserer vi de sosiale kodene, tradisjonene, holdninger og verdier, og dette er med på å skape vår identitet (Hauge, 2014, s.272). «Med identitet forstås her individets bevisste og ubevisste tilknytning til eller avvisning av seg selv, sine handlinger og følelser, sine omgivelser, sine eiendeler og sitt miljø» (Aasen, 2012, s.83). Denne definisjonen viser at identitet bygger på egenverd og tilhørighet. Som nevnt ovenfor dannes identiteten i møte med det sosiale samspillet med omgivelsene, dermed er identiteten som våre omgivelser i stadig endring. Vår dannelse av identiteten bygger på tolkningen av andres vurderinger av oss selv, identiteten er dermed alltid i en mer eller mindre sårbar posisjon gjennom hele livet. Dette legger også grunnlag for at vi vil kjenne oss anerkjente og verdifulle i noen sosiale settinger og/eller kulturer, mens i andre mer eller mindre betydningsfulle og nedvurderte. Sistnevnte kan føre til lavt selvbilde og i verste fall selvhat (Aasen, 2012, s.83). Å ta stilling til dette er særlig aktuelt i møte med krysskulturelle barn, da de i større grad må forholde seg til ulike holdninger, verdier og verdenssyn etter hvor de befinner i sine daglige arenaer. «Støtte i

krysskulturelle barns identitetsarbeid og hjelp til å forene de motsetningene de lever med, øker deres opplevelse av tilhørighet» (Salole, 2018, s.31). Forskning har vist en positiv virkning i form av anerkjennelse og dialog på tvers av generasjonene der foreldre med radikaliseringsbekymringer og foreldre i asylmottak har fått veiledning rundt ungdommers krysskulturelle utgangspunkt (ståsted). Alle voksne som arbeider med ungdommer med krysskulturell bakgrunn, bør ha kunnskap om utfordringer og ressurser knyttet til dette. På denne måten kan vi komme tidlig på banen, å slik anerkjenne deres opplevelser og styrke deres selvbilde i positiv retning. Dette vil kunne forebygge mulig negativ utvikling i form av destruktive handlingsmønstre og tankesett (Salole, 2018, s.31-32). For det kan tenkes at der ungdommer ikke blir møtt med anerkjennelse og respekt for sine opplevelser og kulturelle bakgrunn, vil de kunne trekkes mot andre subkulturer for å oppleve aksept for den de er. Dette kan medbringe risiko med å havne i gruppe med mennesker som påvirker i negativ forstand og også som kan glorifisere mindre heldige og i verste fall farlige idealer og meninger (Salole, 2018, s.185).

I møtet med andre kulturer, med andre særtrekk, målestokker og referanserammer, kan det enkelte menneske bli oppmerksom på hva som kjennetegner nettopp dets egen kultur, og dermed også det selv som kulturelt vesen (Aasen, 2012, s.87).

Tilhørighet

Akkulturasjon handler om den sosiokulturelle prosessen en må gjennom der man må tilpasse seg en ny kultur. Man endrer sine emosjonelle og atferdsmessige uttrykk, samt ferdigheter og tankesett for å passe inn. En må altså gå inn både mentalt og fysisk i prosessen for å kunne tilegne seg strategier som gjør det mulig å beherske den nye kulturen. Dette kan medføre indre (og familiære) uro og tap av identitet, men gir altså også gode verktøy (Salole, 2018, s.121). Noen migranter opplever ikke bare å møte på en ny kultur med nye tankesett, verdier og normer, men opplever også en reise frem i tid og nye livsbetingelser (Aasen, 2012, s.80).

Tilhørighet handler om opplevelsen av å høre til et eller flere fellesskap, samfunn eller kultur(er). Det er et grunnleggende menneskelig behov. Å bli respektert, oppleve anerkjennelse og at det du sier og gjør er verdifullt er blant annet det som må ligge til grunn for opplevelse av tilhørighet. Tilhørighetsfølelse fremmer god helse og motstandsdyktighet,

det fungerer altså som en beskyttelse fra ytre farer (Salole, 2017, s.5). Eksempelvis kan mangel på tilhørighet føre til at en blir sårbar for skadelig innflytelse, som nevnt ovenfor.

... en sentral del av å vokse opp i en familie med migrasjonshistorie ofte identitets- og tilhørighetsspørsmål. Mange strever med manglende anerkjennelse, ubearbeidet sorg og tapsopplevelser. Ofte er disse temaene vanskelige å sette ord på og forstå også for barna selv (...) (Salole, 2018, s.44-45)

Det er stor variasjon på hva som ligger til grunn for hvordan en definerer seg som norsk eller ikke. Noen barn med foreldre fra et annet opprinnelsesland som Norge kan definere seg som ikke norsk selv om de vokser opp i Norge. Andre barn som lever med innflytelse fra flere kulturer kan definere seg som helt norsk, selv der deler av barndommen finner sted i andre land enn Norge. Like så handler det om hva de unge identifiserer som «å være norsk», både atferdsmessig og følelsesmessig. «Noen beskriver det å være norsk som det å leve som andre nordmenn og ha de samme rettighetene, privilegiene og pliktene som etnisk norsk ungdom» (Salole, 2018, s.170). Ofte forteller internasjonale adoptivbarn og barn som er født i Norge av innvandrere og flyktninger at de føler seg norske før noe annet blir påpekt av andre eksempelvis ved at de får spørsmål om hvor de egentlig er fra. Dette fører ofte til en opplevelse av ekskludering fra fellesskapet ved at det antydes at man er («mer») annerledes enn det kan kanskje føler seg. Salole trekker frem en skildring av en gutt som beskrev at han ble utestengt av de andre guttene fra samme opprinnelsesland fordi han oppførte seg «for norsk». Slike opplevelser kan bidra til at man blir usikker på hvor man tilhører. Tilhørighetsaspektet er altså komplekst og subjektivt (Salole, 2018, s.170).

Min informant flyttet inn til fosterfamilien relativt kort tid etter at hun flyttet til Norge, kanskje rundt to år. Dette er en norsk familie, som er kjent med den norske kulturen og som har norske verdier. De er kjent med innvandrere i kommunen fra før og har kjennskap til utfordringer og ressurser knyttet til dette. De har dermed hatt god innsikt i å forstå min informant da hun kom til deres hjem. Fosteremor sier at hun har alltid blitt behandlet som en i familien, som deres datter. Informanten selv sier også at det er hennes norske familie og at fosteremor nå i dag er bestemor til hennes barn. Gjennom årene har fosterfamilien hjulpet informanten med å forstå den norske kulturen og hvilke forventninger som er til henne. Eksempelvis forteller fosteremor at hun har vært streng med lekser og forklart henne betydningen av å gå på skole, ta utdanning og spare penger. Til tross for at andre har gitt

inntrykk for at informanten ikke kom til å klare å gjennomføre utdanning, har ikke fostermor mistet troen. Hun har hele tiden pushet og motivert henne når det kommer til skole og jobb, sånn som å hente henne når hun ikke møter opp. Jeg tenker at å bli tatt inn til en norsk familie på denne måten, gjør at du etter hvert får «din» gruppe. Det er noen å falle tilbake på hvis ikke ting går som det skal. Det er noen som stiller opp hvis en trenger det. Bare det å vite dette vil i en eller annen grad fremme trygghet. Som nevnt ovenfor så er det å bli respektert og anerkjent, samt føle at det du sier og gjør er verdifullt, essensielt i forhold til å oppleve tilhørighet. Ut fra det som ble fortalt i fra informant og fostermor i våre samtaler tenker jeg informant nettopp har fått slik respekt og anerkjennelse. Hun har fått spillerom til å kjenne på sine egne følelser og til å leve ut sin kultur og religion til tross for at fosterfamilien har en annen tro. De har lært av hverandres gudstro og slik oppnådd en likegyldig respekt for hverandre og hverandres kultur. Dette tror jeg har vært helt essensielt i integreringsprosessen hos min informant. Videre tenker jeg at i og med at informanten har opplevd brudd med sitt opprinnelsesland, med sin familie der, og således med sin kultur, så tenker jeg det på sikt har hjulpet henne at hun nettopp kom til en helt norsk familie. Dette fordi jeg vil tro hun kan ha følt på en ny type tilhørighet hos de, ved at den dannes med helt nye inntrykk og impulser. Selv om hun kan føle at hun svever litt mellom to kulturer, noe krysskulturelle barn gjør. Så har jeg inntrykk av at fosterfamilien har tatt dette med stor seriøsitet og prøvd å inkludere begge kulturene som en del av storfamiliens samlede respekt for hverandre. Eksempelvis kan en trekke frem det at ikke andre fra den Somaliske kulturen likte at fosterfamilien spiste svin, og da stoppet fosterfamilien med dette. Den tryggheten og respekten hun har fått, og dette samsvarer også med Maslows behovshierarki og Stortis modell, som jeg tidligere har tatt for meg i oppgaven. Der de nederste behovene i behovshierarkiet for mat, drikke, søvn, sikkerhet og trygghet er dekket, så vi en kunne begynne å tilpasse seg den nye kulturen. Videre med Stortis modell for reaksjoner på flytting, så vil en måtte prøve seg frem og gå gjennom følelsene sine for å til slutt kunne klare å falle til ro og begynne å navigere og finne sin plass i de nye omgivelsene. Informanten og fostermor uttrykker begge at de tror det er av stor betydning både for utvikling av språk og kulturell forståelse at hun har bodd i en norsk familie. I motsatt tilfelle, om hun hadde kommet til en fosterfamilie med mindre kompetanse, forståelse og fleksibilitet så hadde hun mulig stått i fare for å utvikle strategien for assimilering. Hun ville kanskje gitt avkall på mye av sin egen kultur til fordel for å tilpasse seg den norske kulturen og for å få anerkjennelse hos sin fosterfamilie. Hun hadde da stått i fare for å miste en del av sin identitet og selvbylde ville blitt svekket. Videre hvis hun hadde bodd i leilighet alene eller med andre fra samme opprinnelseskultur kan det tenkes at de

hadde skjermet seg mer for den norske kulturen og kun dyrket egen kultur. En ville da blitt segregert fra fellesskapet da en ikke tilegner seg de kulturelle verdier, holdninger, normer og regler som samfunnet bygger på. Det ville dermed vært vanskeligere å komme i jobb, forholdt seg til skolen og fulgt opp barna på en adekvat måte og ikke minst det å delta i samfunnet. En kan tenke seg fraværende forutsigbarhet og trygghet så fort en forlater sitt hjem eller den trygge basen for sin «kulturdyrking». Når man først er inne i slike nære miljøer vil jeg også tro at det blir vanskeligere å bryte, samt vanskeligere å treffe mennesker utenom dette miljøet eller kulturen. En siste risiko er marginalisering, som nevnt ovenfor, betyr at man verken finner seg til rette i den nye kulturen eller mestrer å holde på sin egen kultur. Et slikt uheldig utfall kan tenkes kan skje om en ikke får anerkjennelse og bekreftelse ute i samfunnet eller i sin opprinnelseskultur. Videre kan det også tenkes at der man prøver for mye å holde på begge kulturene, kan man miste seg selv i alt og til slutt føle seg rotløs. Man prøver å tilfredsstille andre uten å ta stilling til hva en selv ønsker, at man ikke lenger kjenner på å identifisere seg med noen av kulturene. Man tar ikke et valg ut fra egne premisser, man føler seg tvunget til å følge det som føles trygges.

Barn og unge som lever med påvirkning fra flere kulturer samtidig vil kunne oppleve et svevende eller uklart skille for hvor en tilhører. Det er både «oss» og «dem», en vil kunne oppleve å være en del av begge gruppene avhengig av hvilken arena en befinner seg på (Salole, 2018, s.179). Vi mennesker attribuerer i søken om forståelse for omverdenen. Attribusjon betyr årsaksforklaring, eksempelvis kan det være å tillegge en person eller et fenomen en intensjon eller en egenskap for å prøve å forstå hvorfor en handler som en gjør (Salole, 2018, s.84-85; Bø & Helle, 2013, s.25). Innen psykologi forbindes/knyttes attribusjon med/til mekanismene «inngrupper» og «utgrupper». «Inngrupper» beskrives som den gruppen du selv er en del av, mens «utgruppen» består av de som har et annet tenkesett og atferd som oppleves som fremmed og truende. I sårbare og/eller truende situasjoner har vi mennesker ofte behov for å legge skylden på noen/ plassere skyld for å skape en form for orden og oversikt. Slike kategoriseringer er med på å bidra til uheldige menneskesyn, diskriminering og rasisme (Salole, 2018, s.85). Hjemme vil en ofte omgås andre fra samme opprinnelsesland/-kultur, dette blir da «inngruppen». Det norske miljøet og kulturen blir da utgruppen. Noen minoritetsgrupper holder sterkt på sin egen kultur, og storsamfunnet og dens kultur anses ikke som fullgod/fullverdig/gyldig. «På skolen og i møte med resten av storsamfunnet kan det være motsatt. Der sosialiseres barna inn i det norske tenke- og verdisetet som en del av «inngruppen», mens den opprinnelseskulturen som deres foreldre oppdrar dem i hjemme, som

regel henvises til som noe «annerledes» og dermed plasseres som «utgrupe» (Salole, 2018, s.179). Dette være seg at i storsamfunnet blir de betraktet/beskrevet som «fremmedkulturelle» og «fremmedspråklige». De opplever at deres tro og bruk av hodeplagg stadig blir tatt opp som samtaleemne i media og andre steder, og ofte talt om på en nedlatende og uvitende måte. Samtidig blir det delt opplevelser av diskriminering og andre fiendtlige situasjoner, som gjør at deres annerledeshet blir enda mer synlige for dem selv, mens de på en annen side er en del av og identifiserer seg i stor grad med storsamfunnet (Salole, 2018, s.179). Ved å leve med innflytelse fra flere kulturer samtidig vil også bidra til at de ikke har fullstendig oversikt og at det foreligger kulturelle hull. Det vil si at de ikke får med seg alle de kulturelle og sosiale kodene eller deler de samme referansene som andre barn i storsamfunnet har fått inn med morsmelken. I situasjoner kan en derfor risikere å oppleves som upassende, si noe som ikke er sosialt akseptabelt og/eller å ikke klare å følge med i den sosiale settingen (Salole, 2018, s.181- 182). Som strategi kan barn og unge prøve å dekke over disse kulturelle hullene, eller de kan etterspørre forklaringer for å oppnå en bedre forståelse hvis er sosialt akseptert. Videre kan man stå i risiko for å bli ledd av når slike feiltolkninger eller kompetanse uteblir. Blir man ledd av vil dette oppleves som et angrep på personlig integritet, hvis man synes selv det er morsomt å klare å le av sine egne feil så kan dette oppleves positivt. En bidrar da med å distansere situasjonen, gjerne attribuere, fra Hvor store disse kulturelle hullene er og hvor ofte man opplever å komme til kort påvirker barn og unges generelle opplevelse av tilhørighet (Salole, 2018, s.183).

«Tilhørighetsfølelsen hos krysskulturelle barn henger tett sammen med graden av anerkjennelse» (Salole, 2018, s. 183). En studie viste at ungdommer som opplevde at de rundt viste aksept, anerkjennelse og interesse for det de hadde av erfaringer og meninger identifiserte seg oftere som «norsk» eller «både-og» enn de som ikke hadde gjort seg slike erfaringer. De som hadde negative opplevelser rundt anerkjennelse og aksept definerte seg i større grad som utlending til tross for at de var født og oppvokst i Norge (Salole, 2018, s.183). For mange fremstår deres kunnskap som lite gyldig og relevant, da de sjeldent opplever tilfredsstillende/nok interesse og nysgjerrighet rundt deres opplevelser og kultur. Flere forteller at deres tidligere opplevde erfaringer møtes med mistro, da de sitter mer en helt annen opplevelse av virkelighet enn det storsamfunnet Norge er kjent med. Deretter dabber nysgjerrigheten mer og mer av, og en sitter igjen med en følelse av at det er kun «feilene» eller når de mestrer å leve opp til det storsamfunnet forventer som legges merke til/bemerkes. Dette kan bidra til at en slutter å referere/benytte sine andre referanser og hjemplasser som

igjen skaper brudd i hverdagen (Salole, 2018, s.184). Slik kan en føle at livet har blitt kortere eller at en har tatt et steg tilbake i livet da en må lære mye på nytt og skaffe seg helt nye referanser og grunnlag for sin forståelse av verden. En blir altså satt tilbake, en kan føle seg utilstrekkelig til tross for at en besitter mange erfaringer da en ikke mestrer de sosiale og kulturelle kodene (Salole, 2018, s.185).

Deres ressurser blir knyttet til skam og undertrykkelse istedenfor til stolthet. Istedenfor at det vekkes interesse for alt det de kan og alt de er, blir oppmerksomheten trykket mot det de ikke kan, og alt det de ikke er. Dette påvirker følelsen av tilhørighet, som igjen kan påvirke helse og identitet (Salole, 2018, s.185).

Vi burde benytte mangfoldet som en berikelse for alle i fellesskapet. En burde utfordre barn som kommer fra andre kulturer til å supplere med sitt språk, lage tradisjonelle matretter og lære om skikker og tradisjoner fra kulturen. Slik vil barnet få mulighet til å vise frem og få en følelse av at en har noe nyttig å bidra med, og ikke minst at en anerkjenner barnets oppvekst og kultur. Like så får de andre barna et innblikk i hvordan andre barn i andre kulturer har det og dermed få et rikere og åpent sinn i møte med nye kulturer. Videre kan det være nyttig å få barnet til å reflektere over likheter og ulikheter, dette kan bidra til at barnet blir mer bevisst på forskjellighetene, men gjør det kanskje også lettere å akseptere og forstå hvor en selv står i forhold til de ulike kulturene (Salole, 2018, s.184, 250).

Barn som vokser opp i flere kulturelle miljøer står i fare for å leve separate liv, dette øker i takt med hvor stor forskjellen er mellom kulturene og i den grad de utelukker hverandre. Det å stadig måtte skifte roller etter hvilken arena man befinner seg vil oppta mye energi. For å utvikle en positiv identitetsforståelse har de behov for anerkjennelse og aksept for den de er til er hver tid, da de ulike rollene de inngår er gyldige og ekte. Der slike forståelser ikke er til stede vil en kunne utvikle en negativ og problematisk forståelse i egen identitetsutvikling (Salole, 2018, s.251). Manglende aksept og anerkjennelse hjemme og ute i samfunnet kan bidra til å øke den sårbarheten de allerede er utsatt for som minoritet i storsamfunnet. De står i skvis mellom to kulturer der de hjemme i sin etniske kultur oppleves som «for norsk», men i storsamfunnet blir de diskriminert og utestengt på bakgrunn av at de skiller seg for mye ut og er for lite norske. Dette kalles for dobbeltstigmatisering (Salole, 2018, s.185). Våre erfaringer, opplevelser og det vi hører fra andre og gjennom media er inntrykk og informasjon som bidrar til å skape en oversikt over verden. Like så vil denne informasjonen bidra til å skape en

forventning eller en forutinntatt tanke om mennesker og kulturer. Det er så og si umulig å utestenge den informasjonen som vi allerede besitter i møte med nye mennesker. Det er en naturlig refleks for oss mennesker å møte det som oppleves som fremmed og annerledes med fordommer fordi de bryter med vår oppfatning av verden. Det kan handle om alt fra skepsis til det ukjente til å ta helt avstand til eksempelvis en bestemt kultur eller folkegruppe.

Fordommer baserer seg ofte på meninger eller påstander rundt hudfarge, religion, seksuell legning, politisk ståsted, nasjonalitet eller kjønn (Salole, 2018, s.80). Å behandle eller betrakte noen som mindreverdige basert på det foregående kalles diskriminering og rasisme. Et nyere begrep som blir presentert i forhold til dette er mikroagresjoner. Det representerer negative holdninger, fiendtlige signaler og nedverdige innhold om minoriteter som gis nonverbalt, verbalt eller gjennom atferd. Eksempelvis gjennom kroppsspråk, vitser eller kommentarer. Disse handlingene kan være både bevisst og ubevisst. Mikroagresjoner kjennetegnes virker å være subtile, gjentakende og ofte lite synlig for andre, også for de som praktiserer de (Salole, 2018, s.81). Dette kan ses i forbindelse med begrepet relasjonell ekskludering som handler om å stå utenfor gjennomsnittspopulasjonen, det samfunnet betegner som det «normale» og «gjeldende». Det kan dreie seg om utestengning eller avvisning fra mennesker i nær og fjern relasjon (Fangen, 2009, s.94; Bø & Helle, 2013, s.180). Intervjuer som Fangen gjorde, viste at mange hadde opplevd å føle seg ekskludert av mennesker de ikke kjenner i situasjoner der de kommer nærmere innpå folk. Eksempelvis på t-banen. De som gjorde slike opplevelser følte ofte en generell ekskludering fra samfunnets side, ved at de følte seg uvedkommende. Relasjonell ekskludering kan skje via blikk, grimaser, mer eller mindre ubevisste avvisningsformer. Ytringer som en ikke ville formidlet til majoritetspopulasjonen kan virke fremmedgjørende og eksotifiserende (Salole, 2018, s. 82). Salole definerer begrepet eksotifiserende i sammenheng med begrepet distansert betrakterposisjon som «en strategi der man fremstiller det man møter, som veldig annerledes, fremmed og spennende, og der man erkjenner, men egentlig ikke tar stilling til, konsekvenser av kulturforskjellene» (Salole, 2018, s.78). Slike uttrykk fremhever annerledesheten og har en underliggende mindreverdige faktor og bidrar dermed til eksklusjon fra fellesskapet. Dette kan være mer skadende da det kan oppleves som en kollektiv formidling om begrensninger, forakt og fornedrende holdning/forestilling (Fangen, 2009, s.95). «Manglende anerkjennelse eller det å bli oppfattet som noe annet enn det man selv opplever man er, kan virke undertrykkende» (Fangen, 2009, s.95). De barna som lever med ulik kultur ute i storsamfunnet og i hjemmet kan oppleve manglende anerkjennelse og forståelse for sine utfordringer og sine evner både ute i verden og hjemme, dette vil igjen kunne bidra til at

sårbarheten hos disse barna forsterkes (Salole, 2018, s.185). Slike opplevelser kan gi en avmaktsfølelse, der en ikke finner sin plass i samfunnet på grunn av sin hudfarge, religion, oppvekst og andre grunner av kulturell og sosial art. Dette skaper frustrasjon og ofte enda dypere marginalisering, altså det å kjenne på lite makt, lite innflytelse og føle seg mindre verdt. Disse menneskene står i fare for å være mer mottakelige for å dra mot ekstremister og sektgrupper i søken om anerkjennelse og respekt (Salole, 2018, s.185). Slik jeg forstår mikroaggresjoner og relasjonell ekskludering så er dette mer eller mindre holdninger og handlinger som er innlært gjennom vår kultur eller oppvekst, og/eller vår reaksjon på det ukjente.

Opplevelsen av tilhørighet formes av subjektive opplevelser og følelser. Det å kunne kjenne seg igjen i tanker, uttrykke seg som man vil språklig og å ha venner er essensielle indikatorer på hva som er hjemme (Salole, 2018, s.188). «Hvorvidt barna anser seg som en del av en kultur eller en befolkningsgruppe, henger også tett sammen med hvordan omgivelsene definerer og reagerer på dem» (Salole, 2018, s.188).

Kulturer er dynamiske ved at de endrer seg med tiden. Når en bor i en annen kultur i en lengre periode vil man kunne miste fotfeste og referanser med sin opprinnelige kultur. Det som kan skje da er at når man endelig kommer tilbake til hjemlandet eller foreldrenes hjemland vil man også her kunne føle seg som utlending og fremmed. Erkjennelse av utenforskap i foreldrenes hjemland vil være en stor påkjenning for de som også opplever en sterk utenfor-tilhørighet når de er i Norge. Dette får kanskje mange til å kjenne ekstra på spørsmålet knyttet til sin egen tilhørighet. Hvor enn du er så blir du plassert på utsiden av majoriteten (Salole, 2018 s.176). «Et viktig aspekt ved tilhørighet hos krysskulturelle barn er at den har en tendens til å skifte. Følelsen av tilhørighet til den kulturen de har størst fysisk avstand til forsterkes gjerne» (Salole, 2018 s.176).

Tilhørighetsparadokset handler om «å føle at man både hører til og ikke hører til» (Salole, 2018, s.189). Slik jeg forstår det handler opplevelsen av tilhørighet bygger på subjektive følelser og erfaringer. Vi kan definere tilhørighet på ulike måter der vi verdsetter forskjellige begrunnelser eller faktorer for vår opplevelse av å høre til (i en kultur eller et samfunn). Likevel er det ofte noen sentrale faktorer som ligger til grunn for vår opplevelse av tilhørighet, med forbehold om den subjektive vektleggingen av betydning. Det er derfor viktig at vi møter hver enkelt der den er med sine opplevelser, erfaringer og kulturelle bakgrunn.

Alle individer er ulike og har ulike behov og oppfatning. Vi mennesker formes av våre opplevelser, vi må derfor strebe etter nysgjerrighet og åpenhet for andres bakgrunn og fremme deres kunnskaper som ressurser i samfunnet. Dette bidrar til å fremme opplevelsen av anerkjennelse og selvvverd, og videre åpner det mulighet for deltakelse i samfunnet. Dette er viktige elementer å være bevisst på for å forstå hvilke daglige påkjenninger minoriteter kan være utsatt for med tanke på å finne sin tilhørighet og sin identitet.

Resiliens

Resiliens handler om barn som til tross for eksponering av risikofaktorer for utvikling av psykososiale vansker klarer å hente seg inn på en måte som gir en tilfredsstillende utvikling. Resiliens betyr elastisitet og både iboende og ytre prosesser som gjør det mulig for barnet å stå imot slik motgang, og til tross for dette klare seg bedre enn hva man kanskje hadde kunne forventet. Det er altså et samspill mellom indre styrke som psykisk robusthet og innstilling til livet og ytre påvirkninger eller hjelp som det å ha støtte fra en viktig voksen (Olsen & Traavik, 2010, s.28). Sence of Coherence er teorien til Antonovsky (1923-1994) som handler om opplevelse av sammenheng og mening. Han har utviklet teorien om salutogenese som retter fokus mot helsefremmende faktorer, muligheter, livskvalitet og hvordan mennesket beskytter seg mot risiko. Han utviklet en modell som viser salutogenese, fullstendig sunnhet, i den ene enden, og patogenese, fullstendig sykdom, i den andre enden. Der et problem oppstår må vi avdekke de muligheter og forutsetninger som er i og rundt personen for å finne helsefremmende faktorer for å løse problemet. Tre faktorer fremhevet han som særlig viktig for å oppleve sammenheng og mening. For det første må man utvikle en forståelse for den situasjonen man er i. Deretter må en ha tro på at det finnes løsninger som vil endre situasjonen i positiv retning. Sist, men ikke minst så må man finne frem motivasjon og ha en legitim grunn, altså finne en mening, med å finne utvei for problemet (Olsen & Traavik, 2010, s.29).

Informanten min har en rik livshistorie, der hun blant annet har opplevd mange brudd i forhold til relasjoner, kultur og steder i barndommen. Dette er brudd på sammenhengene i hverdagen som skulle ha gitt forutsigbarhet og trygghet. Slike brudd er knyttet ofte til risiko knyttet til psykisk helse, som jeg nevnte ovenfor i forhold til Kohls tilpasningskurve. Her ser vi at mennesker som flytter til et nytt sted er innom mange følelser i løpet av den første tiden. Informanten som i tillegg kom alene, uten trygg voksen, var i særlig risiko. Til tross for dette har hun på lang sikt hatt en tilfredsstillende utvikling. Det kan tenkes at hun som liten har hatt

en trygg og god oppvekst, der hun fikk noen verktøy som har gitt henne en iboende styrke. Hun har også flyttet mye som liten, mellom ulike familiemedlemmer, dette har kanskje gitt henne noen verktøy og erfaringer knyttet til det å tilpasse seg nye kulturer. Fosteremor sier blant annet at hun har et godt språkøre. Hun har opplevd å bo hos flere mennesker som snakker forskjellige språk, og kan i dag flere språk selv. Dette viser at hun er i stand til å tilpasse seg godt og at hun har utviklet en forståelse for viktigheten av å lære seg språk og kulturelle skripter for å kunne tilpasse seg og dermed ha en mer behagelig hverdag. I motsatt tilfelle kunne hun gått inn med en innstilling om at andre må tilpasse seg henne og at hun ikke er interessert i å lære nye språk og så videre. Her kommer altså dette frem med innstilling til livet, det å ha en indre motivasjon som gjør at du klarer å se forbi hindrene du møter på. Med en tro på seg selv som er uvurderlig med tanke på å stå imot risiko.

Avslutning

Arbeidet med denne oppgaven har gitt meg ytterligere innsikt i- og kunnskap om utfordringer knyttet til hvordan det kan være for et barn å flytte fra sin biologiske familie og opprinnelseskultur til et ukjent land med annen kultur. Jeg har fått ytterligere innsikt i hvor avgjørende det er hvordan enslige mindreårige flyktninger blir tatt hånd om i forhold til å forstå språket- altså bruk av tolk, gi trygghet og forutsigbarhet- det vil si god voksen støtte og tilstrekkelig med informasjon i situasjonen og hva som skal skje fremover, i tillegg til struktur- altså gode rammer i hverdagen, slik at de unge igjen kan oppleve å ha oversikt og kontroll over livet. Dette vil fremme muligheten for å oppleve en sammenheng i det som skjer i livet her og nå, og vil kunne føre til at de er bedre rustet til nye utfordringer. Gjennom innsamling av data har det kommet tydelig frem hvor viktig det er å ha noen som kan veilede deg og bistå deg i å lære det nye språket og den nye kulturen, for slik og kunne fremme opplevelsen av deltagelse og tilhørighet. Informanten presiserer at for henne, har det å lære språk vært det viktigste i integreringsprosessen. Videre fremhever hun betydningen av å være en del av en norsk familie, og slik få erfare norsk kultur i praksis, med humor og i trygge omgivelser. Fosterfamilien har også veiledet henne med tanke på hvor viktig skolegang og jobb er i det norske samfunnet, og som har ført til at hun i dag har utdanning, fastjobb, har kjøpt egen leilighet og kan forsørge sine egne barn. Dette er ikke endelige faktorer for å leve et lykkelig liv, men det er en viktig faktor for å føle anerkjennelse og tilhørighet i samfunnet hun lever i dag. Informanten og fosterfamilien har utviklet en god balanse i det å respektere hverandres kultur og religiøse tilhørighet. Likevel så ser vi at den primære sosialiseringen er

grunnleggende i det enkelte menneske, også for min informant. Etter hvert som hun blir voksen og får egne barn søker hun mer mot den somaliske kulturen og tilbake til opprinnelige røtter. En ser hvor viktig det afrikanske miljøet og de somaliske kvinnene er for henne, og hvilken betydning det har i hennes hverdagen. Hun sier hun føler seg norsk oppfatter at hun lever som alle andre nordmenn, men det somaliske språket, religionen og kulturen glemmer hun aldri. Funnene i denne oppgaven har vist at min informant klare å balansere to kulturer, både den norske og somaliske, på en tilfredsstillende måte. Slik jeg forstår henne, og har vurdert det hun har meddelt, er at hun opplever tilhørighet i begge kulturer. Denne undersøkelsen har pekt i retning av at det er mulig å tilrettelegge for god integrering og opplevelse av tilhørighet, men at kulturell forståelse og fleksibilitet må ligge til grunn for dette.

Referanseliste

- Befring, E. (2015). *Forskningsmetoder i utdanningsvitenskap*. OSLO: CAPPELEN DAMM AS.
- Bø, I. & Helle, L. (2013). *PEDAGOGISK ORDBOK: Praktisk oppslagsverk i pedagogikk, psykologi og sosiologi*. (3.utg.). OSLO: Universitetsforlaget.
- Egeberg, E. (2016). *Minoritetsspråk og flerspråklighet: en håndbok om utredning og vurdering*. OSLO: CAPPELEN DAMM AS.
- Eriksen, T. H. (2002). Identitet. I T. H. Eriksen (Red.), *Flerkulturell forståelse*. (2.utg, s.36-56). OSLO: Universitetsforlaget 2001.
- Eriksen, T. H. & Sajjad, T. A. (2020). *KULTURFORSKJELLER I PRAKSIS: PERSPEKTIVER PÅ DET FLERKULTURELLE NORGE*. (7. utg.). OSLO: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Hauge, A-M. (2014). *Den felleskulturelle skolen* (3.utg.). OSLO: Universitetsforlaget.
- Kvale, S. (2015). Karakterisering av det kvalitative forskningsintervjuet. I S. Brinkmann, T. M. Anderssen & J. Rygge (Red.), *Det kvalitative forskningsintervju* (3.utg., 2.oppl., s. 42-68). Gyldendal akademisk.

- Kvale, S. (2015). Karakterisering av det kvalitative forskningsintervjuet. I S. Brinkmann, T. M. Anderssen & J. Rygge (Red.), *Tematisering og design av en intervjuundersøkelse* (3.utg., 2.oppl., s. 134-155). Gyldendal akademisk.
- Kleven, T. A. & Hjordemaal, F. (2018). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode: En hjelp til kritisk tolkning og vurdering* (3.utg.). BERGEN: Vigmostad & Bjørke AS.
- Lidén, H. (2017). *BARN OG MIGRASJON: MOBILITET OG TILHØRIGHET*. OSLO: Universitetsforlaget.
- Thomassen, M. (2017). *VITENSKAP, KUNNSKAP OG PRAKSIS: Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. OSLO: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Salole, L. (2018). *Identitet og tilhørighet: Om ressurser og dilemmaer i en krysskulturell oppvekst* (2.utg.). OSLO: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Woolfolk, A. (2004). *PEDAGOGISK PSYKOLOGI*. TRONDHEIM: Tapir Akademisk Forlag.
- Øzerk, K. (2016). *Tospråklig oppvekst og læring*. OSLO: CAPPELEN DAMM AS.
- Aagre, Willy. (2014). *UNGDOMSKUNNSKAP: -HVERDAGSLIVETS KULTURELE FORMER* (2.utg.). BERGEN: Vigmostad & Bjørke AS.
- Aasen, J. (2012). *Flerkulturell pedagogikk: -en innføring* (Revidert utg.). VALLSET: Oplandske Bokforlag.
- URL:
- Barnevernloven (1992). Lov om barneverntjenester. (LOV-1992-07-17-100). Hentet fra: [Lov om barneverntjenester \(barnevernloven\) - Kapittel 5. Institusjoner. - Lovdata](#)
- Norsk Senter for Forskningsdata. Fyll ut meldeskjema for personopplysninger. Hentet fra: [Fyll ut meldeskjema for personopplysninger | NSD](#)
- Salole, L. (2017). Hvordan finne tilhørighet uten å miste seg selv?: Om identitet hos barn som vokser opp med flere kulturer. Hentet fra: https://vfb.no/app/uploads/2019/03/tilhorighet_jan17.pdf

Statistisk sentralbyrå v/ Kirkeberg, M. I. & Lunde, H. (2020). *Enslige mindreårige flyktninger 1996-2018; Demografi, utdanning, arbeid og inntekt*. (Rapporter 2020/13). Hentet fra [12.12.21]: [Enslige mindreårige flyktninger 1996-2018. Demografi, utdanning, arbeid og inntekt \(ssb.no\)](https://www.ssb.no/enlige-mindrearige-flyktninger-1996-2018-demografi-utdanning-arbeid-og-inntekt)

Oversikt over figurer:

Figur 1. Tilpasningskurven (Kohls, 2001 i Salole, 2018, s.119)

Figur 2. Kultur som isfjell (Salole, 2018, s.67)

Vurdering

Referansenummer

651414

Prosjekttittel

Tilhørighet hos enslige mindreårige flyktninger

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Sørøst-Norge / Fakultet for humaniora, idrett- og utdanningsvitenskap /
Institutt for pedagogikk

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Paul Thomas, Paul.Thomas@usn.no, tlf: 31008988/95080247

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Serine Nykaas Johansson, serine1990@gmail.com, tlf: 45516181

Prosjektperiode

11.01.2021 - 15.12.2021

Vurdering (2)

04.08.2021 - Vurdert

NSD har vurdert endringen registrert 3.8.2021.

Endringen innebærer at prosjektslutt utsettes til 15.12.2021 (tidligere 1.9.2021).

Det er vår vurdering at behandlingen fortsatt vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjema med vedlegg 4.8.2021.

Behandlingen kan fortsette.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Kontaktperson hos NSD: Lasse Raa

Lykke til videre med prosjektet!

18.05.2021 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjema med vedlegg 18.5.2021. Behandlingen kan starte.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger samt særlige kategorier av personopplysninger om rasemessig/etnisk opprinnelse, religion, filosofisk overbevisning og helseforhold frem til 1.9.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Fosterforskers taushetsplikt oppheves også ved deltakers samtykke.

Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres og som den registrerte kan trekke tilbake.

For alminnelige personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a.

For særlige kategorier av personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

- om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at deltakerne får tilfredsstillende informasjon om behandlingen og samtykker til deltakelse
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

NSD legger til grunn at det er informasjonsskrivet som er lastet opp under Prosjektinformasjon som er gjeldende. Vi vurderer at informasjonen om behandlingen

som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art.

5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Nettskjema er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/meldeendringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Kontaktperson hos NSD: Lasse Raa

Lykke til med prosjektet!

Informasjon om deltakelse i kasusstudiet

Opplevelsen av tilhørighet hos enslige mindreårige flyktninger

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å få et innblikk i hvordan det er å komme til Norge som enslig mindreårig flyktning, og opplevelsen av tilhørighet rundt denne tilpasningsprosessen. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

I denne masteroppgaven vil jeg ta for meg temaet migrasjon og se spesielt på prosesser knyttet til tilhørighet. Temaet om tilhørighet er aktuelt for flere grupper mennesker i ulike livssituasjoner, men i denne sammenhengen vil jeg rette oppmerksomheten mot krysskulturell ungdom og ung voksen med annet opprinnelsesland enn Norge. Opplevelse av tilhørighet er vesentlig for utvikling og opprettholdelse av en sunn identitet og selvfølelse. Tilhørighet vil bidra til å fremme en tilfredsstillende deltakelse i samfunnet, der inkludering og livskvalitet er tett knyttet opp mot hverandre. I et flerkulturelt demokratisk samfunn er idealet om likeverd og samhandling rådende. Jeg vil se nærmere på den subjektive opplevelsen og erfaringer en har etter å ha flyttet til Norge fra et ikke vestlig land. I denne sammenheng har jeg valgt et retrospektivt perspektiv om hvordan kulturelle variasjoner og språk virker inn på de ulike prosesser knyttet til tilhørighet. Dette er en kasusstudie som tar for seg livshistorien til en informant med hensikt å få en dypere forståelse av opplevelsen av tilhørighet.

Foreløpig problemstilling:

1) Opplevelse av tilhørighet i skolen.

- Betydningen av morsmålsopplæring og utfordringer knyttet til kulturell distanse.

2) Hvem definerer min tilhørighet?

- Betydningen av tilhørighet/ når tilhørighet defineres av andre.

3) Opplevelse av tilhørighet i skolen.

- En retrospektiv kasusstudie av krysskulturelle barns muligheter og utfordringer

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Sørøst-Norge, avd. Drammen. Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Undertegnende hadde kjennskap til informanten med aktuell bakgrunnshistorie. Det ble tatt personlig kontakt med informanten. Etter kort orientering om oppgavens intensjon viste informanten interesse om å delta.

Hva innebærer det for deg å delta?

Informasjon innhentes via intervju med informanten. Videre er det gjennomført en samtale med fostermor, som avtalt med informanten. Det vil være opplysninger om bakgrunnshistorie og fostermor sin oppfatning av informantens situasjon. Det vil bli tatt lydopptak og notater under intervjuet.

Opplysningene vil bli lagret inntil oppgaven er ferdig skrevet, for deretter å bli slettet (senest 15.12.21). Informanten er gjort kjent med at oppgaven anonymiseres og at etiske hensyn ivaretas.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet.

Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Under

bearbeidelse av oppgaven er det undertegnede og veileder som har tilgang til innsamlet data. Lydfilen blir oppbevart på et sikkert sted uten tilgang av andre. All informasjon vedrørende informanten blir anonymisert.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er senest 15.12.21. Deretter slettes alle lydfiler.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Sørøst-Norge, avd. Drammen. Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Sørøst-Norge, avd. Drammen. Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap ved Serine Nykaas Johansson. Epost: Serine1990@gmail.com
Tlf: 45 51 61 81.
Veileder: Paul Thomas. Epost: Paul.Thomas@usn.no Tlf: 31 00 89 88.
- Vårt personvernombud: Paal Are Solberg. Epost: Paal.A.Solberg@usn.no eller personvernombud@usn.no Tlf: 35 57 50 53.

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Serine Nykaas Johansson -----

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *masterstudiet: Opplevelsen av tilhørighet hos enslige mindreårige flyktninger*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i studien, ved *intervju at fostermor*
- kan gi opplysninger om meg til prosjektet*

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Intervjuguide

På hvilken måte opplever du tilhørighet i ditt miljø og i hvilken grad? (Etter å ha bodd mange år i Norge- og hele ditt voksne liv)

- Kan du si noe om det nettverket du har rundt deg i dag?
- dine opplevelser av å være integrert (være en del av) i forhold til samfunnet og de du har rundt deg.

Hvis du tenker på de miljøene du vanker i daglig, slik som jobb, handle på butikken, sammen med venner, følge opp barn i barnehage/skole. Er det noen situasjoner der du opplever å være mer inkludert enn i andre situasjoner?

Hvordan opplever du ditt forhold til den somaliske kulturen i dag? Er det i så fall et slikt miljø i ditt nærområde?

Hvis du skal tenke på de vennerelasjonene du har i dag, og din nære omgangskrets – hvilken kulturell bakgrunn har de?

Prøv å tenke tilbake på tiden da du var yngre, i ungdomsårene. Tenker du nå at du den gangen opplevde en tilfredsstillende /god tilhørighet?

I hvilken grad opplever/opplevde du at dine tidligere erfaringer og opplevelser, altså før du kom til Norge, var relevante eller gjeldende når du kom til Norge?

- Fikk du benyttet de tidligere erfaringer til noe nyttig f.eks. i skolesammenheng?
- Føler du at de rundt deg var nysgjerrig og interessert i det du hadde av tidligere erfaringer og opplevelser?

Hva har vært mest betydningsfullt i forhold til å føle deg trygg og som en del av et fellesskap?

- Hva og hvem har vært viktig for deg i prosessen i å finne din plass i ny kultur og nytt miljø?

I hvilken grad føler du at den norske kulturen har preget din identitet?

- Identifiserer du deg som en norsk kvinne eller somalisk kvinne?